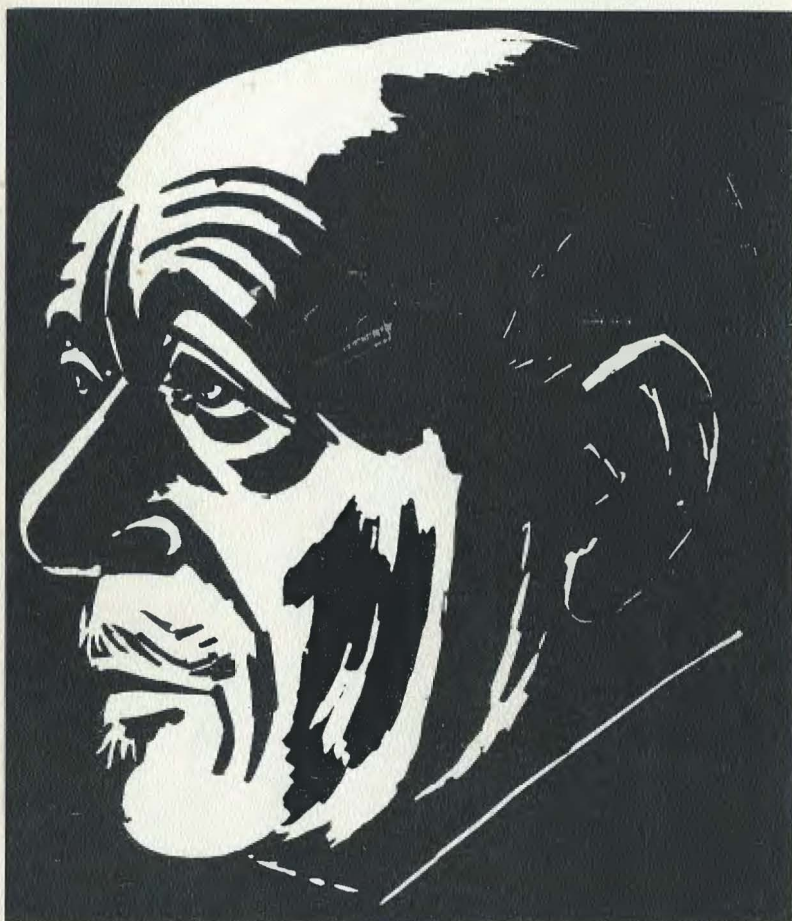

Monografieën van de Heemkundige Kring

“HET LAND VAN NEVELE”

I

Het Literaire Leven
in
Het Land van Nevele

— 1972 —

Monografieën van de Heemkundige Kring

“HET LAND VAN NEVELE”

I

Het Literaire Leven

in

Het Land van Nevele

— 1972 —

Editeur : J. Taeldeman

Het *studiegebied* van de Heemkundige Kring HET LAND VAN NEVELE omvat de volgende gemeenten : Bachte-Maria-Leerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle, Meigem, Merendree, Nevele, Poeke, Poesele, Sint-Martens-Leerne, Vinkt, Vosselare en Zeveren (Deinze).

De vereniging wijdt zich aan de studie van allerlei aspecten van die streek : de geschiedenis, de folklore, de gewesttaal, de bodemkunde, de fauna en flora, de "grote" en de "kleine" kunst die ooit door (oud-)bewoners van het Land van Nevele tot stand werd gebracht. Ook milieubescherming is een belangrijk aktiepunt.

Naast okkasionale *monografieën* verspreidt HET LAND VAN NEVELE onder zijn leden viermaal per jaar een *Berichtenblad*.

Dagelijks bestuur : A. BAUWENS, I. BUYSSE, P. DE MEYER, G. DE ROO, A. JANSSENS, R. LEENKNECHT, J. LUYSSAERT (voorzitter), A. MARTENS (ondervoorzitter), G. SCHAECK (sekretaris-penningmeester), J. TAELEMAN (redaktiesekretaris) en J. VANDEVELDE (archivaris).

Het jaarlijkse lidgeld (100 fr. - gewoon lid, 250 fr. - steunend lid, 500 fr. - erelid) kan worden overgeschreven op P. R. 62 79 81 van "Het Land van Nevele", Vosselarestraat 16, 9840 Landegem.

INHOUD MONOGRAFIE I

	blz.
- <i>Woord Vooraf</i>	3
- <i>Plechtige Opening van een Letterkundige Afdeling bij het Museum "Rietgaverstede" te Nevele op zaterdag 22 mei 1971</i>	5
- <i>Cyriel Buysse's "Verslagen over den Gemeenteraad van Nevele"</i> , uitgegeven en gekommentarieerd door J. TAELEMAN	33

Kaftillustratie : Cyriel Buysse naar een ets van Fr. Masereel.

WOORD VOORAF

Sedert einde 1969 de heemkundige kring "Het Land van Nevele" werd opgericht, heeft onze vereniging zich in de mate van het mogelijke ingespannen om het kulturele leven in de streek zowat te bundelen en zeker te aktiveren. Daartoe organiseerden wij lezingen over de plaatselijke geschiedenis, de volkskunst en de gewesttaal. Via wandelingen, voordrachten over milieubescherming en foto- en tekenwedstrijden (met een heemkundig motief als onderwerp) voor de jeugd trachtten wij bij een zo ruim mogelijke basis en in een geest van samenwerking waardering en zorg voor het eigene bij te brengen.

Op zaterdag 22 mei 1971 was er feest bij de man die ons, in onze streek, in al die zaken is voorgegaan en die voor ons een lichtend voorbeeld is geweest : dhr. Antoine JANSSENS opende toen immers een letterkundige afdeling bij zijn museum "Rietgaverstede" te Nevele.

Wij beschouwden het als onze taak, binnen het kader van onze financiële en materiële mogelijkheden, een blijvend aandenken aan die plechtigheid tot stand te brengen. Ons aanvankelijk plan was een brochure uit te geven met de redevoeringen die bij de plechtige opening van de letterkundige afdeling uitgesproken werden. Op dat feest bracht Prof. Dr. R. TAVERNIER ons echter enkele merkwaardige, helaas bijna onbekende stukjes van één van de gevierde Nevelse schrijvers in herinnering, nl. Cyriel BUYSSE'S satirische Verslagen over den Gemeenteraad van Nevele van 1885. Hij suggereerde ons meteen die toch wel heel speciale "milieuschetsen" van de jonge Buysse te publiceren als bijlage bij dat verslag over de plechtige opening van A. JANSSENS' letterkundig museum.

Om heel wat redenen zijn wij graag op die suggestie ingegaan: - De opening van een museum in hoofdzaak gewijd aan een bepaalde schrijver (in casu Cyriel Buysse) is nu eenmaal een geschikte gelegenheid om ook een minder bekend fragment uit zijn oeuvre definitief aan een ruimer publiek voor te stellen.

- Dat minder bekend fragment neemt in ons geval een heel aparte plaats in het oeuvre van de auteur in : het staat bij het begin van zijn carrière en is het enige wat hij ooit in dat genre gepubliceerd heeft.
- Qua tijd, plaats en personages is het zo eng met Nevele verbonden dat een volwaardige situering en beoordeling ervan enkel mogelijk zijn dank zij veel inside-information uit Nevele zelf, en die vonden wij vooral in het indrukwekkende archief van die andere Nevelenaar die via deze publicatie gevierd wordt, nl. onze vriend dhr. A. JANSSENS.
- Vanwege de uitgevende vereniging, de heemkundige kring "HET LAND VAN NEVELE", is het een eerste bijdrage tot de definitieve herwaardering van één van Vlaanderens grootste kunstenaars.

Nu deze publikatie af is, danken wij graag iedereen, die er op de een of andere manier zijn medewerking aan verleend heeft. Op de eerste plaats zijn dat degenen die het woord gevoerd hebben bij de plechtige opening van het letterkundig museum : Prof. Dr. F. VAN MECHELEN, Minister van de Nederlandse Cultuur, Prof. Dr. A. VAN ELSLANDER, hoogleraar Nederlandse Literatuur aan de Rijksuniversiteit, Dr. J. WANNYN, volksvertegenwoordiger en burgemeester van Nevele en dhr. A. JANSSENS gaven ons allen de toelating om hun redevoeering hier te publiceren. Voor de uitgave van en de kommentaar bij Cyriel Buysse's "gemeenteraadsverslagen" mocht J. TAELDEMAN rekenen op de medewerking van drie uitstekende Buysse-kenners : dhr. A. JANSSENS, Prof. Dr. A. VAN ELSLANDER en Prof. Dr. R. TAVERNIER. Ook de familie BUYSSE, mej. E. VAN BOECKEL van het Archief en Museum voor het Vlaams Cultuurleven te Antwerpen en het personeel van het Nevelse gemeentesekretariaat danken wij voor hun gewaardeerde hulp.

De Heemkundige Kring
"HET LAND VAN NEVELE"

I. Plechtige Opening van een Letterkundige Afdeling bij het Museum "Rietgaverstede" te Nevele op 22 mei 1971

Nevele is niet weg te denken uit de geschiedenis van de Nederlandse Letterkunde. Het is immers de bakermat van enkele schrijvers en schrijfsters die in de tweede helft van de 19e en de eerste helft van de 20e eeuw een belangrijke rol hebben gespeeld in de ontwikkeling van de literatuur in Vlaanderen en Nederland : ROSALIE LOVELING (° Nevele 1834 - † Nevele 1875), haar zuster VIRGINIE LOVELING (° Nevele 1836 - † Gent 1923), hun neef CYRIEL BUYSSE (° Nevele 1859 - † Afsnee 1932) en A. C. VAN DER CRUYSSSEN (° Nevele 1836 - † Antwerpen 1926).

Nevele beschikt bovendien over een persoon die sedert de Tweede Wereldoorlog met een enorme energie en een grenzeloze toewijding alle voorwerpen en geschriften verzamelt die een helder licht kunnen werpen op alle aspecten van het leven van onze voorouders in het Land van Nevele : ANTOINE JANSSENS. In 1963 slaagde hij erin die piëteitsvol verzameide stukken weer onder de aandacht van de geïnteresseerde streekbewoner en -bezoeker te brengen door de oprichting, met eigen middelen, van het heemkundig museum "RIETGAVERSTEDEN". Met smaak en aangeboren zin voor een wetenschappelijk gefundeerde akkuratesses etaleerde hij er een steeds groeiend aantal historisch en volkskundig belangrijke documenten en voorwerpen. Oorspronkelijk had hij niet zoveel belangstelling voor de letterkunde, maar de geschiedenis van Nevele bracht hem automatisch bij Cyriel Buysse, de gezusters Loveling en A. C. Van der Cruyssen. Een gelukkig toeval deed hem trouwens uiteindelijk helemaal voor de literatuur kapituleren : toen hij in 1946 als schrijnwerker herstellingen uitvoerde aan het dak van Buysse's ouderlijke woning te Nevele, vond hij op de zolder zes pakken papier die "weg moesten". Hij diepte er 24 kostbare handschriften van Cyriel Buysse uit op, alle uit zijn Nevelse tijd (tot 1896) ! Voorlopig borg hij die manus-

cripten wegens plaatsgebrek in zijn huis op, maar in stilte smeedde hij al plannen om, weer eens op eigen kosten, ooit een stemmig ingerichte letterkundige afdeling aan zijn heemkundig museum toe te voegen. Intussen begon hij ook de gedrukte werken van de Nevelse schrijvers en heel wat ikonografische dokumenten over die figuren te verzamelen. Begin 1971 waren zowel de bouw als de inrichting van de letterkundige afdeling klaar.

Dhr. A. JANSSENS koos de zonnige zaterdagmiddag van 22 mei 1971 uit om zijn jongste aanwinst op een passende wijze aan het publiek voor te stellen. Dat zijn werk uiteindelijk ook de nodige waardering gevonden heeft bij allerlei mensen uit diverse milieus, van allerlei gezindten en partijen, bewees de aanwezigheid van de meeste genodigden op de plechtige opening van zijn letterkundig museum. De genodigden werden welkom geheten door Dr. J. WANNYN, volksvertegenwoordiger en burgemeester van Nevele, en door de konservator zelf, dhr. A. JANSSENS, Prof. Dr. A. VAN ELSLANDER sprak in een bevattelijke vorm en met kennis van zaken over het werk van de Nevelse schrijvers en de feestrede werd er uitgesproken door Prof. Dr. F. VAN MECHELEN, Minister van de Nederlandse Kultuur.

Onder de aanwezigen bemerkten wij, naast de sprekers, Baroness Buysse, Baron G. Buysse, Mej. N. Buysse, Baroness en Baron Fredericq en andere familieleden van Cyriel Buysse en de gezusters Loveling, Mevr. Boone (de huishoudster van C. Buysse), Prof. Dr. R. Tavernier (hoogleraar Bodemkunde aan de Rijksuniversiteit te Gent), heel wat prominente figuren uit literaire kringen (o. a. M. Gijsen, J. Daisne, R. Brulez, B. Kemp, A. Mussche, J. Weisgerber, M. Gilliams, R. Foncke, J. Deleu en A. Maegerman), J. Flerackers (kabinetschef Ministerie Nederlandse Kultuur), M. Naessens (directeur Bank van Parijs en de Nederlanden), A. Van Acker (directeur van de uitgeverij Reinaert), Prof. Dr. J. Briers, Mevr. M. Galle, A. Carette (producer BRT), bestuursleden van de Oostvlaamse Bond van Volkskundigen, de Heemkundige Kring van Gent, de Heemkundige Kring "Het Land van Nevele", tal van wereldlijke en geestelijke overheidspersonen uit Nevele en omgeving en vele vrienden en familieleden van de konservator.

Het eerste deel van dit boek bevat een beknopt verslag van die plechtigheid en de redevoeringen die er werden uitgesproken.

Binnenzicht Museum "Rietgaverstede"

(Fotoarchief "Rietgaverstede")

BEGROETING door Dr. J. WANNYN, volksvertegenwoordiger en burgemeester van Nevele

Mijnheer de Minister, Dames en Heren,

Als burgemeester van Nevele valt mij de eer te beurt u hier namens onze gemeente en ik durf zelfs te zeggen namens de inwoners van het Land van Nevele, welkom te heten. Onze gemeente, thans nog amper 1385 ha groot met iets meer dan 2700 inwoners, is inderdaad alles wat resteert van wat eens de Heerlijkheid Nevele was met haar 17 dorpen en 383 achterlenen. Wij kunnen met onze plaatselijke geschiedenis tot in het verre verleden teruggaan : wij vinden de naam Nevele al in de negende eeuw, onze kerk is gedeeltelijk van de twaalfde eeuw en Graaf van Hoorne was hier eens de heer.

Mijnheer de Minister, ik zie het zo, dat u hier vandaag twee verdienstelijke zonen van Nevele huldigt door uw komst : de letterkundige *Cyriel Buysse* voor wat hij ons heeft nagelaten in zijn werk, maar ook de folklorist en konservator, mijn vriend *Antoine Janssens*, stichter en eigenaar van het museum *Rietgaverstede*. Deze schrijver, zelf de zoon van een schrijver en evenals zijn vader een kleine zelfstandige, is behept met een ware wetenschappelijke aanleg, een grote liefde voor zijn dorp, zijn streek, zijn Vlaamse land en het Vlaamse volk dat er woonde en nog woont. Wat wij hier van hem zien, is het resultaat van bijna dertig jaar speuren en zoeken. Ik meen dat het hier past, dat wij hem danken voor wat hij voor ons en de onzen weer opdiepte en is gaan bewaren, want, Mijnheer de Minister, laat mij het hier zeggen : veel, zeer veel van wat u hier zult zien, zou zonder die liefde en die zorg van hem, Antoine, voor altijd verloren zijn gegaan.

De schrijver *Cyriel Buysse*, mogelijk wel de eerste grote Vlaamse roman- en novellenschrijver, zag hier op 20 september 1859 het levenslicht. Hij erfde de vonk van het ge-

niale van moederszijde. Zijn grootmoeder *Marie Comparé* was een begaafde en zeer intelligente vrouw; zijn beide tantes *Rosalie* en *Virginie Loveling* waren talentrijke schrijvers. Bij *Virginie* vinden wij reeds de nuchtere waarneming, de sobere verhaaltrant en het psychologisch uitdiepen der karakters, drie zaken die in zoveel sterkere mate naar voren treden in het werk van *Pauline Lovelings* zoon *Cyriel Buysse*.

Wie wij niet mogen vergeten wanneer wij *Cyriel Buysse* huldigen voor wat hij ons naliet is de Nederlandse *Nelly Dyserinck*, met wie hij in 1896 te Haarlem huwde, want sindsdien is zijn taal veel zuiverder geworden.

Willem De Vreese immers telde op de eerste drie bladzijden van zijn werk *Mea Culpa* 123 fouten !

Wat onze vriend *Antoine Janssens* en de begaafde schrijver *Cyriel Buysse* gemeen hebben is de *liefde voor de geboortegrond*. Schreef *Cyriel Buysse* in *Zomerleven* niet :

“Heel diep voel ik in mij de liefde voor de grond, voor de geboortegrond. Ik voel mij als een boom, die eenmaal op een vaste plek zijn wortels heeft geschoten. En die boom staat in Vlaanderen, voor mij het mooiste land op aarde”.

Ook de *liefde voor ons volk* hebben zij gemeen. *Buysse* schreef eens : “Aangezien de mindere klassen mensen zijn die veel onrecht worden aangedaan in de maatschappij, voel ik mij daartoe aangetrokken” en verder : “het Vlaanderen der heldere geluksdagen, het geliefde, rijke en schone Vlaanderen dat eenmaal was”, in wiens hergroeien ook *Cyriel Buysse* geloofde.

Mijnheer de Minister, Mevrouw, Professor, dames en heren, wij heten u hier allen van harte welkom en wij hopen dat u hier een leerrijke en aangename namiddag zult doorbrengen en vooral dat u hier vaak zult terugkeren.

TOESPRAAK door dhr. A. JANSSENS, konservator van het Museum “Rietgaverstede”

Mijnheer de Minister, Hooggeachte Dames en Heren,

Op 25 mei 1963 werd hier het eerste gedeelte van het museum *Rietgaverstede* geopend, bestemd voor heem- en volkskunde en de geschiedenis van Nevele en het Land van Nevele. Toen heb ik beloofd dat er in de toekomst een afdeling aan toegevoegd zou worden over onze plaatselijke letterkundige *Cyriel Buysse* en de gezusters *Rosalie* en *Virginie Loveling*. Vandaag 22 mei 1971 wordt die belofte ingelost en heeft de plechtige opening van deze afdeling plaats. Deze dag is in twee opzichten tot een grote plechtigheid uitgegroeid : naast de opening van onze letterkundige afdeling hebben wij immers de grote eer Prof. Dr. Van Mechelen, Minister van de Nederlandse Cultuur, hier te mogen begroeten en welkom te heten in *Rietgaverstede*. Mijnheer de Minister, gelieve mijn welgemeende dank voor uw komst te aanvaarden. Ik hoop dat u van het bezoek aan de afdeling Letterkunde, het kleine Mekka van *Cyriel Buysse*, een goede herinnering mag meedragen.

Onze dank gaat ook naar Prof. Dr. Van Elslander van de Rijksuniversiteit te Gent, die aanvaard heeft hier te spreken over de gevierde Nevelse letterkundigen, Dank ook aan *Barones Buysse* omdat zij aanvaard heeft de afdeling plechtig te openen. Verder onze oprechte dank aan de heer *Burgemeester van Nevele*, *Volksvertegenwoordiger Dr. Wannyn*, voor zijn vriendelijke begroeting, en tenslotte bijzondere dank aan de geachte Dames en Heren hier aanwezig om de plechtigheid mee te vieren.

Ik moet me echter verontschuldigen : het museum is geen staats-, provincie- of gemeenteinstelling, maar het is gegroeid met de middelen van één persoon; de ruimte daarbinnen is dus enigszins evenredig. Geachte aanwezigen, u kan onmogelijk allen tegelijk binnen. Ik vraag u dan ook

straks wat geduld te willen uitoefenen bij het betreden van het museum.

Mijnheer de Minister, geachte Dames en Heren, mag ik uw welwillende aandacht vragen voor de toespraak van Prof. Dr. Van Elslander, professor Nederlandse Letterkunde aan de Rijksuniversiteit te Gent, die zal handelen over Cyriel Buysse en de gezusters Loveling.

REDE van Prof. Dr. A. VAN ELSLANDER over de Nevelse schrijvers

*Mijnheer de Minister, Mijnheer de Burgemeester, Mevrouw de Barones, Mijnheer de Baron Buysse, Mevrouw de Barones en Mijnheer de Baron Fredericq, Mevrouw Boone, die gedurende meer dan vijftig jaar wel en wee van de familie Buysse meemaakte,
Geachte Genodigden,*

Barones Buysse en de heer Antoine Janssens hebben mij gevraagd even het woord te willen nemen over de GEZUSTERS LOVELING en CYRIEL BUYSSE, die hier in het museum van de "Rietgaverstede" voortaan vertegenwoordigd zullen zijn in een eigen, smaakvol ingerichte kamer, waarin een aantal belangrijke documenten en voorwerpen (o. m. enkele waardevolle unica met betrekking tot deze figuren) zijn tentoongesteld. Zij werden door de onvermoeibare verzamelaar Antoine Janssens bijeengebracht. Een deel ook werd door de familie Buysse ter beschikking gesteld. Dames en Heren, het is niet mijn bedoeling hier een soort academische rede te houden. Dat zou in deze omgeving ook niet passen. Wij zijn hier namelijk niet in een of ander min of meer plechtig universiteitsgebouw, maar wel zoniet in de vrije natuur, dan toch op het erf van Antoine Janssens, vlakbij wat hij niet zonder trots "zijn" museum mag noemen: het resultaat van vele jaren piëteitsvol verzamelen, zorgvuldig schiften en schikken, van bouwen ook in de letterlijke zin van het woord. Zo heeft hij hier voor ons op aanschouwelijke en pakkende wijze een hele brok geschiedenis opgeroepen, een verleden dat hem en ons dierbaar is. Tot dat verleden behoort ook een stuk geschiedenis van onze letterkunde, want in onze overzichten hebben de namen van de GEZUSTERS LOVELING en hun neef CYRIEL BUYSSE een goede klank. Maar laat ik nog iets hoger opklimmen en hier voor u de figuur oproepen van Emmanuel

Comparé, en vooral van zijn dochter MARIE COMPARE, stammoeder als het ware van de families Fredericq en Buysse-Loveling, die aan ons land een aantal eminente schrijvers, cultuurdragers en geleerden heeft geschonken : de gezusters Loveling en Cyriel Buysse niet alleen, maar ook geleerden als JULIUS MACLEOD (1), PAUL FREDERICQ (2), Baron LEON FREDERICQ (3) en Baron LOUIS FREDERICQ (4).

- (1) JULIUS MACLEOD (1857-1919), sedert 1885 docent aan de Gentse Universiteit waar hij twee jaar later met het onderwijs in de plantkunde wordt belast. Stichter in 1896 van de Vlaamse Natuur- en Geneeskundige Congressen en voorstander van de trapsgewijze vernederlandsing van de Gentse Universiteit. Auteur van talrijke wetenschappelijke publikaties en van vulgarisatiewerken en handboeken over dierkunde en plantkunde in het Nederlands voor het middelbaar onderwijs. Levensschets door A. J. J. VAN DEVELDE in het *Jaarboek der Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde*, 1921, blz. 145-228; *MacLeod-Gedenkboek*, Antwerpen, 1930; P. VAN OYE in *Rijksuniversiteit te Gent. Liber Memorialis 1913-1960*, IV, Gent, 1960, blz. 16-24, en in *Bij de honderdste verjaardag der geboorte van MacLeod en Jozef Vercoillie*, Gent, 1957, blz. 21-35.
- (2) PAUL FREDERICQ (1850-1920) werd in 1879 tot buitengewoon en in 1882 tot gewoon hoogleraar aan de universiteit te Luik benoemd en kwam in die hoedanigheid naar Gent waar hij zowel Nederlandse en Europese letteren als zuiver geschiedkundige vakken doceerde. Hij speelde ook een niet onbelangrijke rol in de Vlaamse strijd en nam er - ook in de vernederlandsing van de Gentse Universiteit - een eerder gematigde houding aan. Hij schreef ook een verdienstelijke en uitvoerige *Schets eener geschiedenis der Vlaamsche Beweging*, 3 dln., Gent, 1906-1908, later door M. BASSE tot 1930 voortgezet. Van grotere wetenschappelijke betekenis zijn zijn studies over de Inquisitie en de aflatenhandel in de Nederlanden. Zie over hem in hoofdzaak H. VAN WERVEKE in *Rijksuniversiteit te Gent. Liber Memorialis 1913-1960*, I, Gent, 1960, blz. 29-37.
- (3) BARON LEON FREDERICQ (1851-1935), wereldberoemd fysioloog, professor te Luik (1879-1921), in 1931 in de adelstand verheven.
- (4) BARON LOUIS FREDERICQ, geboren te Gent (*vervolg blz. 15*)

De literaire belangstelling, de gehechtheid aan de eigen taal en de progressistische ideeën van EMMANUEL COMPARE (° Nevele 1750 - † Nevele 1836) zijn blijkbaar op zijn nakomelingen overgegaan, zodat wij van een stevig gevestigde familietraditie zouden kunnen spreken. Dat deze traditie hier in Nevele haar oorsprong neemt, moet voor de inwoners van deze gemeente een reden tot fierheid zijn. Terecht bezit Nevele dan ook naast een Cyriel Buysse - en een Gezusters Lovelingstraat, een Marie Comparé- en een Herman Antoon Lovelingstraat. Marie Comparé is namelijk tweemaal gehuwd geweest : met Jacques Fredericq en daarna met Herman Antoon Loveling, uit Papenburg bij Hannover, maar vermoedelijk van Nederlandse afkomst, de vader van PAULINE, ROSALIE en VIRGINIE LOVELING.

Het leven en de literaire bedrijvigheid van de GEZUSTERS LOVELING (5) loopt tot het overlijden van Rosalie in 1875 volkomen parallel, hoewel ze literair nooit echt hebben samengewerkt en hun oeuvre, hoe verwant ook, naar geest en inspiratie duidelijke, zij het ook kleine verschillen vertoont. Na 1875 zal Virginie, die haar zuster bijna 50 jaar overleefde, nog een uitgebreid en belangrijk literair oeuvre tot stand brengen en ook werk van langere adem ondernemen, o. m. een twaalfstal romans schrijven, die door hun gematigd realisme, degelijke bouw, sobere schrijftrant en psychologische en intellectuele inslag, een opmerkelijke plaats innemen in de Zuidnederlandse literatuur van die jaren. In *Sophie* (1884) behandelde zij de schoolstrijd op het Vlaamse platteland, *Een Dure Eed* (1891) werd met de vijfjaarlijkse

op 25 november 1892. Docent (1924), gewoon hoogleraar (1933) en rector (1936-1938) van de Rijksuniversiteit te Gent; gouverneur der provincie Oost-Vlaanderen (1938) en kabinetschef van de Koning (1939-1945); in 1957 in de adelstand verheven.

- (5) Zie over de gezusters Loveling in hoofdzaak M. BASSE, *Het Aandeel der Vrouw in de Nederlandsche Letterkunde*, II, Gent, 1921, blz. 73-119 en H. PIETTE, *Les soeurs Loveling*, Brussel, 1942; over Rosalie Loveling onze bijdrage in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, III (1968), kol. 514-522.

staatsprijs bekroond en wordt tot haar rijpste werk gerekend samen met *De Bruid des Heeren* (1895), *De Twistappel* (1904) en *Het Revolverschot* (1911).

Toen ze omtrent 70 jaar was geworden, heeft Virginie Loveling, blijkbaar voor haar genoegen, een aantal herinneringen opgetekend uit haar kinderjaren hier te Nevele, waar ze in een vrijmoedige atmosfeer opgroeide samen met haar zusters en oudere broers, ook die uit het eerste huwelijk van Marie Comparé. Wij leren uit die herinneringen allerlei types kennen en wij zijn er getuige van allerlei voorvallen, zowel opgewekte als tragische. Zij vertelt er met rustige objectiviteit, ietwat nuchter wellicht, maar met een accent van onmiskenbare authenticiteit (6).

Na het overlijden van Herman Antoon Loveling, in 1846, trok Marie Comparé met Rosalie en Virginie naar Gent en woonde er bij haar zoon CESAR FREDERICQ, die zich daar als geneesheer had gevestigd. Zijn woning was een centrum van intellectueel verkeer met uitgesproken progressistische strekking. Dat verblijf te Gent heeft Rosalie en Virginie ideologisch sterk beïnvloed. Wanneer zij enkele jaren later naar Nevele terugkeren, zijn ze vrijzinnigen geworden die zich in deze landelijke omgeving weliswaar niet aan hun "kerkelijke plichten" kunnen onttrekken, maar er niettemin met enkele andere families het stadsleven voortzetten, zonder eigenlijk contact met de boerenbevolking, die ze dan ook in hun later literair werk vanop afstand maar niet uit de hoogte zullen beschrijven. Na de dood van hun moeder, Marie Comparé, zou Virginie zich trouwens te Gent vestigen, waar ze in 1923 overleed.

De *literaire belangstelling* van de gezusters Loveling dagte kent uit hun kinderjaren te Nevele. Ook dan reeds schreven ze stukjes op rijm, geïnspireerd door hun omgeving of over de wereld van de flaminganten, voor wie in het gezin Love-

(6) VIRGINIE LOVELING, *Herinneringen*, bijeengebracht en ingeleid door A. VAN ELSLANDER, Hasselt, 1967.

ling toen blijkbaar grote belangstelling bestond. Na de kinderversjes kwam het ernstige genre aan de beurt. Van 1855 af dagte kent hun medewerking aan het *Nederduitsch Letterkundig Jaarboekje* van FRANS RENS met wie Virginie trouwens reeds in 1847 toevallig kennis had gemaakt. In 1870 verscheen de eerste uitgave van de *Gedichten* van Rosalie en Virginie Loveling, en wel in Groningen door tussenkomst van de Groningse onderwijzer L. Leopold. Een tweede, vermeerderde uitgave verscheen in 1877, eveneens in Groningen, een derde te Gent in 1889. Sedertdien werd het bundeltje niet meer herdrukt. In schoolbloemlezingen waren de gedichten van Rosalie en Virginie Loveling tot voor enkele jaren nog vrij goed vertegenwoordigd. Door de literaire kritiek en ook in de geschiedkundige overzichten van onze letteren werden die *Gedichten* doorgaans gunstig beoordeeld. Bekend is de uitspraak van POTGIETER die ze in 1871 te Gent ten huize van Prof. HEREMANS (8) hadden ontmoet: "de juffrouwen Loveling, voor wier versjes ik de halve nieuwere Vlaamsche letterkunde cadeau doe." (9). Deze gedichten zijn wellicht nog het best te karakteri-

(7) FRANS RENS (1805-1874). De "*Herinneringen aan Frans Rens*", uit 1905, van V. LOVELING, bleven tijdens haar leven onuitgegeven. Ze werden door G. SCHMOOK gepubliceerd in de *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde*, 1949, blz. 87-137; opgenomen in V. LOVELING, *Herinneringen*, blz. 111-129.

(8) JACOB FRANS JAN HEREMANS (1825-1884) was sedert 1845 leraar Nederlands aan het Gentse Atheneum en van 1854 af doцент aan de universiteit als suppleant van SERRURE; in 1864 werd hij als "professeur extraordinaire" belast met het onderwijs in de Nederlandse taal- en letterkunde. Hij schreef een inleiding voor de *Novellen* (1874) van R. en V. Loveling en sprak bij de begrafenis van Rosalie (7 mei 1875) een rede uit. Zie over hem P. FREDERICQ in *Université de Gand. Liber Memorialis*, I, Gand, 1913, blz. 158-164.

(9) POTGIETER (1808-1875) in een brief aan Busken Huet van 21 juli 1871. Zie *Brieven aan C^d Busken Huet*, III, Haarlem, 1902, blz. 63.

Pauline, Virginie en Rosalie Loveling

(Fotoarchief Museum "Rietgaverstede", Nevele)

seren aan de hand van de volgende regels uit een stuk van Virginie :

Niets is ons onbeduidend,
Wij zamelen 't al bijeen
En scheppen wonderbeelden
Uit kleine nietighêen ... (10)

Tot het scheppen van *novellen* zijn de gezusters Loveling later gekomen, vermoedelijk omtrent 1865. Een vrij potserlijke gebeurtenis uit hun omgeving werd aanleiding tot een soort letterkundige wedstrijd tussen Rosalie, Virginie en hun halfzuster SOPHIE, de moeder van de bekende Vlaamse voorman JULIUS MAC LEOD. Terwijl Virginie en Sophie er weinig van terechtbrachten, verwerkte Rosalie het gegeven tot een knappe novelle, die "om bijzondere redenen" voorlopig onuitgegeven bleef en pas in 1963 werd gepubliceerd (11). Rosalie en Virginie schreven nu verscheidene novellen, aangemoedigd door Prof. HEREMANS, die ook een inleiding schreef voor hun eerste bundel die in 1874 verscheen.

Een jaar na de publikatie van die novellen overleed Rosalie na een pijnlijke ziekte. Wij bezitten van haar een portret, vermoedelijk uit 1854, samen met Virginie en Pauline (12) Ze bevestigt de beschrijving die haar neef SIMON FREDERICQ, de vader van baron Louis Fredericq, van haar gaf in zijn onuitgegeven autobiografie : "une fine figure de camée, au regard un peu hautain, au nez droit; à la bouche spirituelle; elle avait des mains longues et blanches, des manières de grande dame, avec quelque chose d'intellectuel

- (10) ROSALIE en VIRGINIE LOVELING, *Gedichten* (derde, vermeerde uitgave), Gent, 1889, blz. 233.
 (11) De novelle *De eerste Opvoeding* werd door ons gepubliceerd in De "*Biografie*" van *Virginie Loveling*, Gent, 1963, blz. 45-53.
 (12) De foto is gereproduceerd in L. Fredericq, *Notes sur la Famille Fredericq-Beaucarne*, 1940, alsook in H. Piette, *a. w.*, en in onze studie over Buysse. In deze bijdrage bevindt hij zich op blz. 18.

répandu sur toute sa personne...”. Ze moet een aristocratische verschijning zijn geweest.

Toen Rosalie Loveling in 1875 overleed, was CYRIEL BUYASSE (13), de zoon van haar oudere zuster Pauline, nog geen zestien jaar oud, zodat zij voor zijn latere schrijverscarrière van geen bijzondere betekenis kan zijn geweest, maar dat kan niet gezegd worden van haar zuster Virginie, die haar neef bij zijn eerste literaire proeven heeft aangemoedigd. Ook later, toen Buysse resoluut zijn eigen weg ging in de literatuur, zijn hun betrekkingen hartelijk gebleven : in 1906 kwam door samenwerking de humoristische roman *Levensleer* tot stand.

PAULINE LOVELING (1832-1909), de moeder van Cyriel Buysse, bezat niet het literair talent van haar beide zusters, maar toch moet ook zij een uitzonderlijke vrouw zijn geweest : een beminnelijke, fijngevoelige, dichtertelijke natuur. Naast haar nuchtere, eerder stugge en autoritair aangelegde man was zij in het gezin de zachte, liefdevolle en begrijpende moeder en voor haar zoon Cyriel, ook in latere jaren, de veilige toevlucht in dagen van hulpeloosheid en verwarring. Vader LOUIS BUYASSE (1830-1901) had zich door zijn werkkraft en ondernemingszin tot een welgesteld nijveraar weten op te werken. Hij vestigde zich in 1865 met zijn gezin in de Tielstraat - thans Cyriel Buyssestraat - waar hij een fabriek oprichtte die stilaan werd uitgebreid en nu nog bestaat.

(13) Zie over Cyriel Buysse : D. B. STEYNS, *De Vlaamsche schrijver C. Buysse. Zijne wereld en zijne kunst*, Gent, 1911; H. VAN PUymbroEck, *C. Buysse en zijn land*, Antwerpen 1911; 2e uitg. 1929; A. MUSSCHE, *C. Buysse. Een studie*, Gent, 1929; R. ROEMANS, *Kritische Bibliographie van C. Buysse gevolgd door een Bibliographie over C. Buysse*, Kortrijk, 1931; R. MINNE, *C. Buysse*, Brussel, 1959; A. VAN ELSLANDER, *C. Buysse. Uit zijn Leven en zijn Werk*, 2 dln., 1960-1961; M. GALLE, *C. Buysse*, Brugge, 1966; P. VAN VRECKEM, *De Invloed van het Franse naturalisme in het werk van C. Buysse*, Brussel, 1968; samenvattend onze 'notice' in *Biographie Nationale*, XXXV (1969), kol. 87-94.

Het Nevele waar de jonge Buysse opgroeide, was een arme landbouwgemeente die nog steeds de nasleep ondervond van de rampen die een twintigtal jaren vroeger onze Vlaamse gewesten hadden geteisterd. Handel en nijverheid konden er slechts moeilijk uitbreiding nemen doordat Nevele niet verbonden was met het spoorwegnet, een omstandigheid die de afzondering van de gemeente nog in de hand heeft gewerkt. Cultureel leven was er praktisch onbestaand. Daarentegen bezat Nevele een soort reservaat van brute en elementaire natuurkracht : de beruchte Zeistraat, door de bewoners "den Hul" genoemd. Daar leefden in hun lage huisjes de stropers en boeven die de schrijver van *Het Recht van den Sterkste* zo trouw en treffend heeft weergegeven. Maar ook allerlei andere facetten van het dorpsleven van toen heeft Buysse opgenomen in een oeuvre dat een hele wereld oproept die nu bepaald tot het verleden behoort. Na de dorpsschool te Nevele werd de jonge Buysse naar Gent gestuurd, waar hij o. m. de lessen volgde aan de "section professionnelle" van het atheneum. In 1875 werd hij, zonder zijn studies te hebben voltooid, naar Nevele teruggeroepen om in de praktijk van het bedrijf te worden opgeleid. Bijna veertig jaar later heeft Buysse in de roman *Zooals het was* (1921), opgedragen aan zijn zoon, de be-treurede baron René Buysse (14), een beeld opgehangen van het leven in de fabriek van zijn vader. De hele atmosfeer is op meesterlijke wijze weergegeven en doet bijzonder levens-echt aan. In deze boeiende roman worden dan verder de amoureuze perikelen verhaald van de 23-jarige zoon Mij-nheer Triphon en krijgen we ook een kijkje op de opkomst van het socialisme op de Vlaamse buiten. Het LITERAIRE DEBUUT van Buysse wordt gewoonlijk na zijn eerste reis naar Amerika gesitueerd. Dat is onjuist. Toen hij in het najaar van 1886 zogezegd "voor zaken" -

(14) De rede die we op de uitvaart van René C. Buysse op de "Mol-enberg" te Deurle (27 september 1969) hebben uitgesproken, in *Pan*, XVII, 1970, blz. 10-11.

in werkelijkheid voor wat zijn zuster Mevr. De Keyser-Buysse "un écart amoureux" heeft genoemd (15) naar Amerika vertrok, had hij al met een tweetal gepubliceerde novellen een bescheiden intrede gedaan in de literatuur en de curieuze *Verslagen over den gemeenteraad van Nevele* verspreid. Het moge misschien paradoxaal klinken, maar in deze stukjes, die zonder enige literaire pretentie werden geschreven, vinden we reeds de kwaliteiten die juist het frisse, boeiende en aantrekkelijke van zijn later, (rijper) werk uitmaken: een scherpe opmerkingsgave, de zin voor het pittige, pikante, pittoreske detail en het vermogen om het waargenomen op accurate en indringende wijze weer te geven, namelijk zó dat we alles als het ware voor onze ogen zien gebeuren. Het is alsof Buysse jaren nodig heeft gehad om, langs allerlei literaire experimenten om, tot het inzicht te komen dat het voor hem volstond zichzelf te zijn om, wars van alle literaire invloeden en vooroordelen, degelijke kunst voort te brengen.

Het eerste, vrij korte verblijf van Buysse in Amerika - het zou tussen 1891 en 1893 nog door drie andere worden gevolgd - heeft op de ontvankelijke jongeman ongetwijfeld een diepe indruk gemaakt en wij mogen aannemen dat hij bij zijn terugkeer zijn omgeving met andere ogen is gaan zien en een scherpere kijk heeft gekregen op de erbarmelijke sociale verhoudingen op het Vlaamse platteland.

In 1890 kan de kennismaking gesitueerd worden van Buysse met EMMANUEL DE BOM (16), die toen blaakte van enthousiasme voor alles wat nieuw en vooruitstrevend was, ook op het literaire vlak, en hem ten slotte zou weten te

(15) L. FREDERICQ, *a. w.*, blz. 49.

(16) Tussen Buysse en Emmanuel de Bom (1868-1953) ontstond weldra een hartelijke verhouding. Daar ze, door allerlei omstandigheden, betrekkelijk weinig gelegenheid hadden elkander te ontmoeten, hebben ze in de jaren 1890-1895 vrij druk gecorrespondeerd. Jammer dat de brieven van de Bom blijkbaar verloren zijn gegaan.

winnen voor VAN NU EN STRAKS (17). Enkele maanden later valt de kennismaking met MAURICE MAETERLINCK (18), die hem in contact zou brengen met de kring van het tijdschrift LE REVEIL en met de Frans-Belgische letterkunde (19). Datzelfde jaar brengt echter ook de publikatie, in het juninummer van het Noordnederlandse tijdschrift DE NIEUWE GIDS, van het verhaal *De Biezenstekker* (20). Zij betekent niet alleen het literaire debuut van Buysse in Nederland, waar hij in de volgende jaren een eigen plaats in het literaire leven zou gaan innemen, maar ook de doorbraak van het NATURALISME in Vlaanderen, een gebeurtenis waarvan het belang door de jongeren, waaronder de

(17) Het eerste nummer van het tijdschrift verscheen in 1893, dus enkele jaren na "*La jeune Belgique*" (1881) en "*De Nieuwe Gids*" (1885), die respectievelijk in de Frans-Belgische en Noordnederlandse letteren de vernieuwing hebben ingeluid. De eerste redactie van *Van Nu en Straks* - bestond uit: Cyriel Buysse, Prosper van Langendonck, Emmanuel de Bom en August Vermeylen. De enige bijdragen van Buysse aan het tijdschrift waren *Moeder* en *Op een Zomeravond*, die respectievelijk in het eerste en laatste nummer van de eerste reeks (1893-1894) zijn verschenen. Aan de tweede reeks (1896-1901) heeft Buysse niet meer meegewerkt.

(18) Zie over de vriendschap tussen Buysse en Maeterlinck onze bijdrage *Maurice Maeterlinck et la littérature flamande*, Gent, 1963.

(19) Buysse publiceerde drie "Petits contes", *Le Cheval*, *Le Baptême* en *Le Garde* in het juli-augustusnummer 1895 van het tijdschrift *Le Réveil* (1891-1896), waarvan de administratie en redactie te Gent gevestigd was en eerst met de zesde en ook laatste jaargang naar Brussel verhuisde. De drie korte verhalen zijn respectievelijk opgedragen aan C. Lemonnier, Emiel Claus en M. Maeterlinck en werden later in Nederlandse versie opgenomen in de bundel *Uit Vlaanderen*, Amsterdam, 1899.

(20) *De Biezenstekker* was tevens de eerste bijdrage van een Vlaams auteur die in het tijdschrift verscheen. Over de houding van de Nieuwe-Gidsers tegenover Vlaanderen zie de lezing van A. VERWEY op het 15de Nederlands Filologencongres (Leiden, 1933), opgenomen in *Keuze uit het Proza van zijn Hoogleraarstijd* (1925-1935), verzameld en verzorgd door M. NIJLAND-VERWEY, Zwolle, 1956, blz. 242-252.

Bom, spoedig werd ingezien. Voor zijn meer onmiddellijke omgeving was zij een echte verrassing. Tante Virginie en neef Paul Fredericq vonden het verhaal "niet zonder eenig talent geschreven, niet banaal, o neen, maar afschuwelijk, afgrijselijk", zoals wij uit een brief aan E. de Bom vernemen. Veel scherper nog was de reactie na de publikatie van de naturalistische roman *Het Recht van den Sterkste*, al begin 1891 voltooid maar pas in 1893 bij Versluys te Amsterdam uitgegeven. Het werk bracht Buysse met één slag in de literaire actualiteit, zowel in Nederland als in Vlaanderen. Het werd helaas een "succès de scandale"; want de literaire kritiek, die zijn talent erkende, nam vooral hevig aanstoot aan de zogenaamde amorele, dit is de niet uitdrukkelijk moraliserende strekking van de roman. Van dan af dagte kent dan ook zijn "slechte reputatie", vooral in Vlaanderen, nog in de hand gewerkt door een vinnige polemiek over het Nederlands in 1897, die hem van zijn vrienden van "Van Nu en Straks" verwijdert. Van dan af is Buysse niet alleen de schrijver van "vuile boeken" die men niet leest, maar ook iemand die vanuit zijn Haagse voornaamheid - hij was nl. in 1896 naar Den Haag vertrokken en aldaar gehuwd - op Vlaanderen neerkijkt (21).

Het ligt voor de hand tussen bv. de idyllische boerenroman *Guustje en Zieneken* (februari 1887) en de somber-naturalistische *De Biezenstekker* (juni 1890) een evolutie aan te nemen van het schuchtere realisme en het argeloos-sentimentele naar het ruwe naturalisme in de trant en onder de invloed van Zola, maar misschien hebben wij hier eerder te doen met twee polen die wij ook in het latere, rijpere werk soms naast elkaar aantreffen, bv. in *Het Leven van Rozeke van Dalen* uit 1906, wellicht zijn beste werk, met een genuanceerder en artistiek beter verantwoorde behandeling

(21) Zie o. m. het opstel van VERMEYLEN "Onze Taal voor den Senaat en voor Buysse" in *Van Nu en Straks*, Nieuwe Reeks, 2e jg. (1897), blz. 67-72, later opgenomen in *Verzamelde Opstellen*, I (1904) (*Verzameld Werk*, II, blz. 109-116).

Cyriel Buysse

(Fotoarchief "Rietgaverstede", Nevele)

van het thema van *Het Recht van den Sterkste* : de jonge vrouw als het deerniswekkende slachtoffer bij uitstrek van de sociale verhoudingen en de ruwe zeden op het Vlaamse platteland van toen.

Tot het latere werk van Buysse, waarvan de inspiratiebronnen bijna uitsluitend te vinden zijn in het landelijke Vlaanderen van de eigen tijd, behoren verder 't *Bolleken* (1910), waarin wij getuige zijn van een geestelijk en ook lichame-lijk aftakelingsproces, *Het Ezelken* (1910), geen anti-klerikaal geschrift maar het levensverhaal van een zielig schepsel dat het slachtoffer wordt van haar eigen offervaardigheid, verder - na de eerste wereldoorlog - *Tantes* (1924), meer psychologisch gericht, *Uleken* (1926) en *De Schandpaal* (1928), waarin "oud en jong" op treffende wijze tegenover elkaar worden geplaatst.

Van bijzondere betekenis zijn verder een aantal novellenbundels, het dichtelijke dagboek *Zomerleven* (1915) en het naturalistische drama *Het Gezin van Paemel* (1903), waarin met durf en onbevangenheid mistoestanden op de Vlaamse buiten worden uitgebeeld. Zoals in zijn beste romans wordt ook hier de dialoog (in het Nevels dialect) op meesterlijke wijze gehanteerd. Merkwaardig in dat stuk is echter vooral de sociale inslag die, meer dan uit Buysse's sympathie voor de Gentse socialisten (Buysse was jarenlang met EDWARD ANSEELE bevriend), voortvloeit uit zijn rechtvaardigheidszin en uit een gevoel van deernis voor de nederigen en de vertrapten.

De treffende formulering van Aug. Vermeylen (22), die het oeuvre van Cyriel Buysse "het volledigste openlucht-museum van echte Vlaamse mensen" heeft genoemd, is ongetwijfeld juist, maar zijn bewering als zou de "wereld van de heuse beschaving en de hogere geest" Buysse niet hebben aangetrokken, kunnen wij niet bijtreden. Romans als *Mea Culpa* (1896), 'n *Leeuw van Vlaanderen* (1900) en het door de kritiek eveneens weinig gewaardeerde *Daarna*

(22) AUG. VERMEYLEN, *Van Gezelle tot heden (Verzameld Werk)*, III, blz. 684-690

(1903), met hun voor die tijd gedurfde problematiek, bewijzen dat Buysse in die jaren ernstig heeft gestreefd naar een verruiming van zijn geestelijke horizon en een verdieping van zijn levensinzicht. Is Buysse naar mijn mening dan ook meer geweest dan een geboren verteller en een talentvol beoefenaar van de boeren- of buitenroman, zijn kracht lag ongetwijfeld in de evocatie van "Arm Vlaanderen", waarvan hij het beeld voor latere geslachten op ontroerende en onvervangbare wijze heeft vastgelegd.

Dat dit oeuvre na vele misverstanden eindelijk, mede door de televisie-uitzendingen van *Het Gezin van Paemel* met de betreurde ROBERT MAES in de hoofdrol en ook door de publikatie van een vierdelige omnibusuitgave (23), de waardering heeft gevonden waarop het recht heeft, ook in kringen die er zich vroeger weinig ontvankelijk voor hadden getoond, stemt ons thans tot grote dankbaarheid en voldoening.

Na een welgemeend dankwoord aan Prof. Van Elslander voor zijn zeer gesmaakte uiteenzetting, vraagt dhr. A. Janssens vervolgens aandacht voor een toespraak van Prof. Van Mechelen, Minister van de Nederlandse Cultuur.

(23) *De Vierde Cyriel Buysse Omnibus* (Brussel, 1970) bevat getuigenissen van MADDY BUYSSE, *Cyriel Buysse gezien door de zijnen. Legende en werkelijkheid* (blz. 7-11) en van GUY C. BUYSSE, *Nageslacht* (blz. 12-14).

Dames en Heren,

Na deze professorale redevoering over het oeuvre van Cyriel Buysse en de gezusters Loveling en een evokatie van de familie, en na de inleiding van de burgemeester, mijn collega uit de Kamer, en de inleiding ook van dhr. Antoine Janssens, de fiere eigenaar en konservator van dat mooie *Rietgaverstede*-museum te Nevele, moge ik ook enkele woorden tot u richten. De grote dichter zei: "De liefde voor zijn land is ieder aangeboren", en wij horen vandaag hoe wij hier staan voor een museum, midden in de natuur, en hoe Cyriel Buysse een openluchtmuseum van de in zijn tijd levende mensen heeft gekreëerd.

Voor een Minister van Cultuur is het altijd prettig om vast te stellen dat het goed gaat met de cultuur in Vlaanderen, ook in kleine dorpen als Nevele, met een groot verleden, het *Land van Nevele*, en zelfs in het buitenland. Ik moge dan hier stellen dat wij vorig jaar met de organisatie van een tentoonstelling te Parijs *L'Art flamand d'Ensor à Permeke* een onbetwistbare stap hebben gezet om onze eigen kunst onder eigen vlag naar het buitenland te brengen. En als ik hier vandaag daarnaar terugwijs, dan is het om een woord van dank te kunnen zeggen tot iemand uit dit gezelschap. Want het welslagen van een tentoonstelling in het buitenland hangt vanzelfsprekend af van de ijver waarmee de organisatoren vanuit Vlaanderen gewerkt hebben, maar wellicht nog meer van de wijze waarop onze ambassadediensen te Parijs hun medewerking hebben verleend. Ik wens hier dan graag hulde te brengen aan onze kulturele attaché baron GUY BUYASSE, die werkelijk met heel veel ijver, met zeer veel doortastendheid ons heeft geholpen. Als wij vorig jaar te Parijs met de Vlaamse expressionisten zijn doorgedrongen, dan is het in overgrote mate aan hem te danken,

en ik wens hem dan ook hier in Nevele, waar een evokatie is geweest van Cyriel Buysse, oprecht te huldigen. Op dit ogenblik, Dames en Heren, is er in Frankrijk nog iets anders, een manifestatie die ook belangrijk is, nl. de voorstelling te Cannes van *Mira. De Teleurgang van de Waterhoek*, en ook hier zijn er weer banden, geloof ik, tussen Nevele en de realisatie van deze film, die wellicht niet met slag tot de hoogste regionen van de filmkunst zal komen, maar die toch aantoonde hoe het rijke piktorale genie van de Vlaming ongetwijfeld zich ook nu, in deze zeer moderne vorm van de kunst, uitleven kan, wat een onderpand is voor de toekomst. Ik geloof dat wij mogen zeggen dat het bewijs geleverd is door de beide hier geciteerde manifestaties - een schilderijtentoonstelling te Parijs en een filmevokatie - hoe een kleine cultuurgemeenschap in Europa tot zeer grote mogelijkheden in staat is, en dat wij gerust fier kunnen zijn op hetgeen door vooraanstaanden uit onze literatuur, schilderkunst en andere takken van het kunstgebeuren in de loop der eeuwen werd tot stand gebracht.

Professor Van Elslander maakte daarnet nog een andere belangrijke allusie, nl. *het werk van Cyriel Buysse* wordt nog tot op onze dagen uitgegeven, en de literatuurdeskundigen onder u zullen dat wellicht beter weten dan ik, maar ook sociologen krijgen wel eens voer voor hun werk uit de literatuur, het is namelijk zó dat in de zee van boeken slechts enkele het nu langer volhouden dan vijf of tien jaar, om dan te verdwijnen in deze oceaan, waarin zij waarschijnlijk zij aan zij liggen met zovele andere duizenden werken. Als men dan kan vaststellen dat een werk als dat van Buysse blijkbaar tot in onze dagen levenskrachtig is gebleven, dat men er nog een vierdelige omnibusuitgave van bezorgt en naar ik hoor met succes, dan betekent dit dat hier inderdaad een kunstenaar aan het werk is geweest die zeer diep heeft gegraven naar thema's die zelfs over de grenzen van de eigen streek, de "Heerlijkheid van Nevele", heen gaan. Ik geloof dat dat betekenisvol is. Ook is het goed, en ik ben blij dat ook Professor Van Elslander hier weer op gewezen

heeft, dat men in de kunst meer en meer komt tot een wederzijdse beïnvloeding van de verschillende vormen. Het is toch zo dat een van de meest moderne en meest indringende hulpmiddelen van de cultuur op dit ogenblik de televisie is, die bij ons allen binnenkomt en die daar werkelijk een grondiger invloed heeft dan andere media ooit hebben gehad. En als juist ons televisie-instituut, met de eerder beperkte middelen waarover zij beschikken, erin slaagt om een aantal literaire werken op een eigen wijze voor te stellen, dan geloof ik dat ook daar zeer goed werk verricht is. Laten wij hopen dat dit in de toekomst verdergaat.

Dames en Heren, ik moge dan danken al degenen die hebben bijgedragen tot deze plechtigheid : de *familie Buysse*, die naar ik hoor een aantal voorwerpen ter beschikking heeft gesteld voor de Cyriel Buysse-zaal, maar ik geloof dat ik een bijzonder woord van dank en hulde moet richten tot u, *mijnheer en mevrouw Janssens*, omdat u zich met onverdroten ijver hebt ingezet om hier iets te bewaren. Soms durft men wel eens met een beetje meewarigheid spreken over "folklore", als iets wat niet belangrijk is. De mensen die zich met deze wetenschap bezighouden noemen het overigens niet meer zozeer "folklore", maar wel "volkskunde". Zij willen aansluiten bij de grote wetenschappelijke methodes. Maar hoe dan ook, Mijnheer Janssens, ik geloof dat u zeer goed werk verricht en dat u hier in deze streek iets bewaart dat de streek eigen is. De talrijke aanwezigheid van mensen uit diverse milieus en uit diverse hoeken van het land bewijst dat u een werk verricht dat noodzakelijk is, werkelijk ingrijpt en vooral voor de toekomst van heel veel belang is. Ik moge u hier dan van harte voor feliciteren en het is mij een zeer grote vreugde dat wij samen met zoveel bewonderaars en vrienden van uw werk kunnen overgaan tot de opening van deze zaal bij uw museum. Ik dank u.

Minister Van Mechelen en Barones Buysse bij de plechtige opening van het museum (Foto D. Dhooge, Nevele)

De genodigden luisteren naar de toespraak van prof. dr. A. Van Elslander (Foto R. Van de Walle, Landegem)

Nadat dhr. A. Janssens zijn oprechte dank uitgesproken heeft voor de feestrede van Zijne Excellentie Minister Van Mechelen, nodigt hij alle aanwezigen met de volgende woorden uit aan de plechtige opening van de letterkundige afdeling deel te nemen :

Geachte Dames en Heren, de kleuren van het lint zijn blauw en geel. Dat zijn de kleuren van Cyriel Buysse : blauw voor de Leie en geel voor de vruchtbaarheid van de streek. Boven de deur is de spreuk In de Hoop van vrede aangebracht; dat was ook de lijfspreuk van Cyriel Buysse. Mag ik u nu verzoe- ken samen In de Hoop van Vrede binnen te treden.

Onder applaus van de aanwezigen knipt Barones Buysse vervolgens het lint door en allen betreden de stijlvol ingerichte letterkundige afdeling van *Rietgaverstede*.

Een feestelijke receptie besluit deze stemmige plechtigheid op het zonovergoten binnenpleintje van A. Janssens' erf.

II. Cyriel Buysse "Verslagen over den Gemeenteraad van Nevele"

1. ALGEMENE INLEIDING

Over de datering van Cyriel Buysse literair debuut zijn al heel wat verschillende versies naar voren gebracht. Tot voor enige tijd was men het erover eens dat Buysse pas na zijn eerste reis naar Amerika (september 1886 tot februari 1887) is gaan publiceren. Het is een van de grote verdiensten van Prof. Dr. A. VAN ELSLANDERS werk *Cyriel Buysse. Zijn leven en zijn werk* (Gent, 2 dln., 1960-61) dat daarin duidelijk wordt aangetoond dat Buysse literair debuut wel al enkele jaren vroeger valt. In *Het Volksbelang*, een Gents weekblad en zowat de spreekbuis van de Vlaamse Liberalen, verscheen nl. al in september-oktober 1885 in feuilletonvorm Buysse's novelle *Het Erfdeel van Onkel Baptiste* (1). In dezelfde studie wordt er ook op gewezen dat Dr. R. ROEMANS als eerste bijlage bij zijn *Kritische Bibliographie van C. Buysse gevolgd door een Bibliographie over C. Buysse* (Kortrijk, Drukk. Steenlandt, 1931) enkele eigenaardige en vrijwel onbekende (2) *Verslagen over den Gemeenteraad van Nevele* van Cyriel Buysse heeft gepubliceerd (3). Over die "verslagen" schrijft ROEMANS het volgende (blz. 105):

- (1) In "*Het Volksbelang*" aangekondigd als "eersteling van een jong Vlaamsch schrijver met veel toekomst". Nooit herdrukt.
- (2) Alleen H. VAN PUYMBROUCK had al in zijn werk *Cyriel Buysse en zijn Land* (1911¹, 1929²) op het bestaan ervan gewezen.
- (3) Blz. 105-122; De laatste bladzijde is een facsimile van een eerste bladzijde van het tweede "verslag". Vooral terwille van de eigenhandige (?) illustraties publiceren wij in deze uitgave, met de toestemming van Barones Buysse, datzelfde fac-simile.

“In 1885 verspreidde Cyriel Buysse te Nevele, alwaar hij toen woonde, af en toe een op de p^âte afgetrokken met de hand geïllustreerd(satirisch vlugschrift, waarin de vergaderingen van den Gemeenteraad over den hekel werden gehaald. Geschreven zonder eenige litteraire pretentie, alleen uit louter genoegen om het gedoe van de kleinzielige dorpsnotabelen en uit spotlust om de vaak plezierige dorpspolitiek, vertoonen deze eerste proeven reeds meenigen kenschetsenden karaktertrek van den lateren meester. Wij waren zoo gelukkig vier van de vijf geschreven blaadjes terug te vinden (4) en publiceeren ze hier, met de toelating van den auteur, voor het eerst”.

Bij de opening van de letterkundige afdeling van het Museum “Rietgaverstede”, waar Buysse vanzelfsprekend de ereplaats toegewezen kreeg, werd ons gesuggereerd die heel markante stukjes definitief onder een ruimer lezerspubliek te verspreiden. Graag zijn wij op die suggestie ingegaan. Bij de voorbereiding van deze publikatie hadden wij het geluk te mogen rekenen op heel wat konkrete gegevens uit het enorme archief van dhr. A. JANSSENS, alsook op talrijke praktische wenken van twee eminente Buysse-kenners: Prof. Dr. A. VAN ELSLANDER en Prof. Dr. R. TAVERNIER. Minder meeval hadden wij echter bij het opsporen van de vijf originele exemplaren van Buysse’s “verslagen” zelf. Van de vier geschreven blaadjes waarvan ROEMANS gewag maakt, konden wij ondanks de zeer gewaardeerde medewerking van Barones Buysse er geen enkel meer terugvinden. Voor de publikatie van de *eerste vier* verslagen moesten wij ons derhalve baseren op de uitgave van ROEMANS van 1931. Duidelijk foute lezingen door de vorige uitgever begaan (vooral in de dialogen in het Nevels dialect!) hebben wij daarbij verbeterd. Door een gelukkig toeval echter vond dhr. A. JANSSENS ook een (helaas korrup-te) kopie van het *viijfde* “gemeenteraadsverslag” (dat da-

(4) Jammer genoeg vermeldt ROEMANS niet waar en hoe.

teert van 1886!), zodat hier voor het eerst het hele “pamfletaire” oeuvre van Cyriel Buysse uitgegeven kan worden. In de inleiding tot dit boekje wees ik er al op dat Buysse’s “verslagen” qua tijd, plaats en personages zeer eng met het Nevele van de jaren 1880 verbonden zijn. Dat is, te Nevele zoals elders in België, de periode van de schoolstrijd, een crisis die het hele land op de rand van een ware burgeroorlog bracht. Wij zijn dan ook van mening dat deze tekstuitgave voorafgegaan dient te worden door een paar hoofdstukjes waarin achtereenvolgens aan bod komen:

- de politieke geschiedenis (vooral de onderwijspolitiek) van het België van de 19e eeuw,
- een schets van de politieke, sociale en economische structuur van het Nevele dat ons in Buysse’s “verslagen” op zo’n pittoreske wijze afgeschilderd wordt,
- enkele biografische gegevens en de ideologische vorming van de jonge Buysse tot het ogenblik dat hij zijn satirische verslagen van de Nevelse gemeenteraadszittingen verspreid heeft.

Op de gekommentarieerde tekstuitgave volgt dan een poging om de waarheidsgetrouwheid van Buysse’s “verslagen” te achterhalen en de literaire kwaliteiten van die stukjes te bepalen en te vergelijken met die van het latere, rijpere werk van de Nevelse auteur, die thans terecht een algemene herwaardering geniet.

2. HET POLITIEKE KLIMAAT IN BELGIË IN DE 19e EEUW

Tot 1894, het jaar waarin het Meervoudig Algemeen Kiesrecht (5) het Cijnskiesrecht (6) verving, kunnen wij België's politieke geschiedenis in twee grote periodes indelen : de eerste (1831-1846) was die van het *Unionisme*. Ter versteviging van de pas verworven onafhankelijkheid bleken toen zowel de Katholieken als de Liberalen bereid hun nochtans vaak scherpe ideologische tegenstellingen (voorlopig) terzijde te schuiven en het land eendrachtig te besturen. Zodra de nieuwe staat naar buiten uit stevig in het zadel was komen te zitten, traden echter de binnenlandse tegenstellingen vrij plots en krachtig aan het licht. Een definitief keerpunt in de geschiedenis van het 19e-eeuwse België was dan ook het *Liberaal Congres* van 1846, waardoor bij de verkiezingen van 8 juni 1847 twee duidelijk afgelijnde kampen de politieke arena betraden : de Liberalen en de Katholieken (7). Vooral naar het einde van de jaren 1850 toe gingen zij elkaar met steeds scherpere wapens bekampen; in beide "partijen" won de ekstreme vleugel immers aan sterkte. Van 1857 tot 1870 werd België onafgebroken door de Liberalen geregeerd; daarna was het de beurt aan de Katholieken, die tot 1878 aan het bewind bleven.

Toen bij de verkiezingen van 11 juni 1878 de Liberalen weer de meerderheid behaalden, achtten zij het ogenblik

- (5) Meervoudig Algemeen Kiesrecht : Alle mannelijke Belgische burgers hadden kiesrecht. Het *aantal* stemmen dat zij mochten uitbrengen varieerde echter o. a. naargelang van hun materieel bezit en de gedane studies.
- (6) Cijnskiesrecht : voorbehouden aan meerderjarige mannelijke Belgische staatsburgers die een zeker bedrag aan belasting betaalden.
- (7) In beide "partijen" was er dan nog een ekstreme en een gematigde fraktie : bij de Liberalen Radikalen en Doktrinairen, bij de Katholieken Konservatieven of Ultramontanen (gezag van de Paus is heilig) en Kristen-Demokraten.

gunstig om hun idealen inzake de organisatie van een lekenstaat (8) in werkelijkheid om te zetten. Het geschiktste middel daartoe zagen de radikale Liberalen in een volledige etatisering van het onderwijs. Juist de maatregelen in dat verband zouden België tussen 1879 en 1884 de zwaarste interne crisis van zijn bestaan, de "schooloorlog", doen beleven. Tot 1879 was op de organisatie van het (lager) onderwijs de kompromis-wet (die echter overwegend katholiek geïnspireerd was) van 1842 (kabinet - J. B. NOTHOMB) van kracht. In grote trekken kwam die wet op het volgende neer :

- 1) In elke gemeente moet een lagere school zijn. Het gemeentebestuur mag echter een bestaande kloosterschool aannemen (9).
- 2) Godsdienstonderwijs is verplicht en staat onder toezicht van de plaatselijke geestelijkheid.
- 3) De benoeming van leerkrachten valt onder de bevoegdheid van het gemeentebestuur.

De wet van 10 juli 1879 (ontwerp ingediend door minister VAN HUMBEECK) zou die toestand grondig veranderen en wel als volgt :

- (8) Lekenstaat : staat waarin geen direkte binding met (en invloed van) de Kerk bestaat. Tot dan toe was in België de binding tussen Kerk en Staat een stevige werkelijkheid geweest.
- (9) Dat waren dan de zgn. "aangenomen scholen". Hun aantal heeft altijd vrij hoog gelegen, vooral op het (katholieke) Vlaamse platteland. Immers, onmiddellijk na België's onafhankelijkheid hadden de Belgische bisschoppen eendrachtig beslist in elke parochie een kosteloze lagere school op te richten, uiteraard volledig op katholieke leest geschoeid, maar weldra bleek dat de kosten van zo'n onderwijsapparaat zeer hoog lagen en waar de geestelijkheid van oordeel was dat het gemeentebestuur de nodige garanties bood om er het katholieke onderwijs te bestendigen, droeg de Kerk die scholen graag over aan de gemeente in kwestie. Op die manier kon zij met veel minder kosten haar invloed op de samenleving bewaren.

- 1) Alle gemeenten moeten een rijkslagere school oprichten en mogen geen subsidies meer toekennen aan vrije scholen.
- 2) Op het leerprogramma komt geen godsdienstondericht meer voor, althans niet als verplicht vak.
- 3) De gemeente benoemt nog steeds de onderwijzers, die voortaan echter gediplomeerden van een officiële normaalschool moeten zijn.

De beroering die die wet (10) in heel het land teweegbracht was enorm : vurige debatten in de Kamer, daverende redevoeringen op de preekstoel en zelfs straatmanifestaties waren schering en inslag. Al gauw volgden enkele scherpe tegenmaatregelen vanwege de Kerk : het onderwijzend personeel en de leerlingen van de staatsscholen werden de H. Sakramenten geweigerd en in de meeste Vlaamse dorpen liet men met private geldinzamelingen (soms heel primitieve) vrije katholieke lagere scholen oprichten. Die scholen kenden in het katholieke Vlaanderen weldra veel meer succes dan de officiële. Een belangrijke oorzaak hiervan was ongetwijfeld dat na de katholieke tegenmaatregelen heel wat onderwijzers en ouders gewetensbezwaren gekregen hadden tegen het Staatsonderwijs. Op het Vlaamse platteland heeft echter nog een andere faktor in minstens even sterke mate die tendens in de hand gewerkt : de structuur van de dorpsgemeenschap. Heel vaak mocht die structuur nog als in hoge mate feodaal bestempeld worden, in die zin dat de meerderheid van de bevolking nog onvrij was, aan de ene kant doordat de plaatselijke kasteelheer de meeste gronden bezat en zijn pachters nog als een soort slaven naar willekeur kon behandelen (uitbuiting en broodroof), aan de andere kant doordat de geestelijkheid via de kansel de bevolking onder een enorme morele druk kon zetten. Naast de kasteelheer had de klerus praktisch het monopolie van de vrije me-

(10) De katholieken spraken van “de ongelukswet” of “de monsterwet”.

ningsuiting. Meestal vormden zij samen een machtig front om op het hele openbare leven en zelfs de meeste privé-aangelegenheden hun ideologische stempel te drukken (11). Op die manier konden zij bv. gemakkelijk de Liberale schoolwet van 1879 ter plaatse boycotten en met succes een eigen katholieke school oprichten. In dat verband vermeldt Prof. Dr. Th. LUYCKX (12) wel bijzonder illustratieve gegevens : al in december 1880 telden de vrije katholieke scholen 580.380 (soms weliswaar louter papieren) leerlingen tegen 333.501 in Staatsscholen en in 1882 was dat eerste aantal al opgelopen tot 622.000. Als men daarbij in aanmerking neemt dat in Wallonië de Staatsscholen vrij goed stand hielden, mogen wij wel konkluderen dat in nagenoeg heel het Vlaamse land de vrije katholieke scholen het pleit gewonnen hadden. Vele officiële scholen waren volledig verlaten of telden nog één leerling : de zoon van de onderwijzer !

Alleen in de steden en de grote dorpen (zoals straks zal blijken o. a. ook in Nevele), waar vooral bij de burgerij en de (kleine) industriëlen soms kernen van hardnekkig liberaal verzet bleven bestaan, konden bij ons de staatsscholen nog enigszins front vormen tegen de klerikale tegenaanval. Die lokale liberale kernen werden tenandere niet in de steek gelaten door de regering in Brussel, die bereid was tot het bittere einde verder te strijden. In dat perspectief mogen trouwens hun andere anti-klerikale maatregelen beschouwd worden (1880 : verbreking van de diplomatieke betrekkingen met het Vatikaan, wedden en toelagen voor geestelijken en kerkfabrieken werden drastisch beperkt, seminaristen werden niet meer ontslagen van legerdienst, enz.), alsook de oprichting van een kommissie (maart 1880) die een onderzoek

(11) Bijna het hele oeuvre van Cyriel Buysse is daar een direkte, levendige getuigenis van. Zie bv. *Het Gezin van Paemel* (1903) en *Plus-que-parfait* (1917).

(12) Th. LUYCKX, *Politieke Geschiedenis van België van 1789 tot heden* (Amsterdam/Brussel, Elsevier, 1964), blz. 185-186.

moest instellen naar de morele en materiële situatie van het lager onderwijs in België, meer bepaald in verband met de toepassing van de wet van 1879 en de middelen die aangevend werden om de toepassing van die wet te verhinderen (13).

Een en ander bracht bij het merendeel van de bevolking grote misnoegdheid teweeg en bij de kamerverkiezingen van 10 juni 1884 leden de Liberalen een verpletterende nederlaag: zij bekwamen nog slechts 52 van de 138 zetels. Het spreekt vanzelf dat de katholieke meerderheid (Kabinet MALOU) de liberale "ongelukswet" op het onderwijs zo vlug mogelijk ongedaan zou maken en al op 20 september 1884 werd een nieuwe schoolwet uitgevaardigd. In hoofdtrekken kwam hij hierop neer dat de gemeenten weer mochten beschikken over de organisatie van het lager onderwijs: er moest per gemeente 1 lagere school bestaan en het gemeentebestuur besliste of het godsdienstondericht op het schoolprogramma kwam. Een groep van 20 huisvaders had evenwel altijd het recht om de oprichting te vragen van een speciale klas zonder godsdienstondericht.

Nu reageerden de Liberalen op hun beurt heel heftig op een voor hen onaanvaardbare wet. Vooral in Brussel kwam het daarbij tot bloedige botsingen. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 19 oktober 1884 mochten de Liberalen zich ten andere verheugen over een vrij duidelijk succes in de grote steden van het land. Die gebeurtenissen en ook een persoonlijke tussenkomst van koning Leopold II brachten toch de

(13) De processen-verbaal van dat onderzoek werden achteraf gebundeld en gepubliceerd. In dl. I, blz. 419-424, komen 23 getuigenissen over de schoolkwestie te Nevele voor. Sommige details ervan komen in het volgende hoofdstukje aan bod. In het algemeen wekken die stukken op mij niet de indruk van wat Th. LUYCKX, o. c., blz. 186, een "linkse parlementaire inquisitie" noemt. Het is m. i. een normale reflex van zelfverdediging vanwege de Liberalen tegen de katholieke onverdraagzaamheid inzake onderwijsvrijheid.

val mee van het extreem-rechtse kabinet-MALOU, dat onmiddellijk daarop vervangen werd door het gematigd-rechtse ministerie-BEERNAERT. Pas van dat ogenblik af is de schoolstrijd enigszins gaan luwen, gedeeltelijk door het voorzichtig en verzoenend optreden van BEERNAERT en ook wel doordat het land voor andere, niet minder moeilijke problemen kwam te staan. Op het binnenlandse vlak waren die problemen overwegend van sociaal-ekonomische aard (de eerste ernstige crisis in de industrie van België → oprichting in 1885 van de Belgische Werkliedenpartij); ook de koloniale politiek van Leopold II verwekte enige deining maar het katholieke kabinet-BEERNAERT en Leopold II zelf wisten daar uiteindelijk, via wederzijdse steun, heel wat munt uit te slaan. Tenslotte heerste er, naar het einde van de jaren tachtig toe, ook op internationaal vlak een nogal gespannen toestand (Rusland contra Oostenrijk en Frankrijk contra Duitsland).

De strubbelingen rond de grondwetsherziening (1893), die uiteindelijk vooral zou uitlopen op een hervorming van het kiesrecht (van Cijnskiesrecht tot Meervoudig Algemeen Kiesrecht), en de oppositie binnen de eigen Katholieke rangen leidden in 1894 tot de val van het kabinet-BEERNAERT. Met de daarop volgende verkiezingen trad een grondige verandering in België's interne politiek in: de Liberalen werden definitief naar de derde plaats verwezen en de grote opposenten zouden voortaan de Katholieken (waarbij een Konservatieve en een Kristen-demokratische vleugel) en de Socialisten (14) zijn.

(14) In de roman *Zoo als het was* (1921) beschrijft C. Buysse op trefende wijze de opkomst van het socialisme op het Vlaamse platteland. Ook zijn artikel in *De Gids* van 1895 *Het Socialisme en de Vlaamsche Landlieden* (deel I, blz. 204-216) is in dat opzicht, zeer revelerend.

3. NEVELE. DE POLITIEK - SOCIALE SITUATIE IN DE JAREN 1870-1885

Het Nevele dat Buysse had leren kennen toen hij op 25-jarige leeftijd zijn satirische "verslagen" van de plaatselijke gemeenteraadszittingen schreef, mag wel als een *verarmde landbouwgemeente* bestempeld worden. Ruim 1/10 van de bevolking genoot steun van het Armenfonds. Men voelde er nog steeds de nasleep van de aardappelplassen (1845-1849), de boerderijen waren doorgaans te klein om enigszins te kunnen renderen en buiten de landbouw was er weinig of geen werkgelegenheid. Wegens de geïsoleerde ligging van de gemeente (15) waren handel en nijverheid er immers nauwelijks leefbaar.

De grote meerderheid van de bevolking (3.293 op het einde van 1885) was er katholiek, ongetwijfeld vaak uit overtuiging, maar heel dikwijls alleen maar ter wille van de traditie, waaraan bovendien sterk de hand gehouden werd door de lokale geestelijkheid en adel, die het leven er in alle opzichten domineerden (16). Alleen de burgerij, waartoe ook de Lovelings en Louis Buysse - de vader van Cyriel - behoorden, was overwegend Liberaal gezind, maar doorgaans zonder erg veel kombativiteit (17). Voor het grootste deel van

- (15) Vooral in de hand gewerkt door het ontbreken van een spoorweg. Toen bij het begin van de jaren 1840 de spoorweg Brussel-Oostende werd aangelegd, zou het oorspronkelijk traject nochtans over Nevels grondgebied lopen en Nevele zou ook een station krijgen. Het toenmalige gemeentebestuur van Nevele verzette zich daar heftig tegen. Waarschijnlijk mede door dat lokaal verzet besloot men later de spoorlijn ietwat meer naar het noorden toe te verleggen.
- (16) Een m.i. onpartijdige en waarheidsgetrouwe weergave van die nog in hoge mate feodale, onvrije maatschappijstructuren vinden wij trouwens juist in Buysse's werken terug.
- (17) Een typisch voorbeeld van die weinig doktrinaire Liberalen is wel Louis Buysse, die weliswaar van 1869 tot 1884 liberaal gemeenteraadslid was, maar toch elke zondag ter kerke ging.

de bevolking (pachters en landarbeiders) gold echter de spreuk: "Wiens (katholiek) brood men eet, diens (katholieke) woord men spreekt".

Het lag dus nogal voor de hand dat Nevele door een katholieke gemeenteraad bestuurd werd. Einde 1878 zou daar echter op een vrij eigenaardige, maar toch niet totaal onverwachte manier (tijdelijk) een einde aan komen. Bij de toenmalige gemeenteraadsverkiezingen werden in Nevele 2 Liberalen (*Theofiel BRAET* (18) en *Louis BUYSSSE*) en 9 Katholieken (waaronder de uittredende burgemeester *Leonce MULLE de TERSCHUEREN* (19)) verkozen. Iedereen verwachtte dat voor *MULLE de TERSCHUEREN* een nieuwe ambtstermijn aangebroken was, maar al vroeger in het jaar (11 juni) hadden de Liberalen ruimschoots de meerderheid behaald bij de parlementaire verkiezingen (zie blz.40) en de liberale Minister van Binnenlandse Zaken *G. ROLIN-JAQUEMIJNS* had de "vermetelheid" te Nevele de liberale "lijsttrekker" *Theofiel BRAET* tot burgemeester te benoemen. Vanzelfsprekend grote konsternatie in het katholieke Nevele. Die konsternatie sloeg al vlug over naar een heftige campagne tegen dat weinig populaire minderheidsbestuur en meer bepaald tegen de "geuzen burgemeester". Vooral de geestelijkheid (20) liet zich daarbij niet onbetuigd. Echo's van die beroerde dagen vonden wij terug in enkele krantenknipsels uit die tijd (21). Vanwege hun illustratief

- (18) *THEOFIEL BRAET* : Nevele (1840) - Nevele (1917). Brouwer van beroep en politiek eerder doktrinair-liberaal gezind.
- (19) *LEONCE MULLE DE TERSCHUEREN* : Tielt (1830) - Nevele (1888). Grondbezitter en katholiek politicus. Was burgemeester te Nevele van 1875 tot 1878 en van 1885 tot 1888. Gedurende enige tijd (o. a. in de jaren net voor zijn dood) ook provinciaal raadslid.
- (20) In die tijd pastoor-deken *Livinus DE GROOTE* en onderpastoor *Eugeen DELAROYERE*, in 1879 opgevolgd door *G. LIEFMANS*.
- (21) Dhr. A. Janssens bezit een schriftje waarin heel wat krantenknipsels over het Nevele van 1878 tot 1895 gekleefd zijn. De meeste zijn jammer genoeg anoniem en niet gedateerd.

karakter publiceren wij er hier een paar. Het eerste verscheen in het katholieke *Fondsblad* van 8 februari 1879 en koos vanzelfsprekend de zijde van de uittreedende katholieke burgemeester MULLE de TERSCHUEREN :

“Wij vernemen insgelijks dat de inwoners der gemeente Nevele, innig verkleefd aan hunnen gewezen burgemeester, den heer MULLE de TERSCHUEREN, dien zij met grote meerderheid hebben herkozen en in wiens plaats de heer ROLIN eene 0 met name BRAET heeft benoemd, besloten hebben hem (i. e. MULLE) een plechtig en luisterrijk onthaal te doen op zondag, 9 februari, na de aankomst van den trein te Landegem, ten 1 ure 49 minuten namiddag. *Al de leden* van den gemeenteraad, behalve den nieuwbenoemden burgemeester, zullen het feest bijwonen.

De heer MULLE de TERSCHUEREN is ook provinciaal raadsheer voor het kanton Nevele.

Geen wonder dus dat geheel het kanton voornemens is zich aan te sluiten bij eene huldebetoging, waarvan die achtbare ambtenaar zich ten volle waardig heeft gemaakt en die als eene nieuwe protestatie gelden zal van onze Vlaamsche gemeenten, tegen den willekeur van den minister-afzetter.

Volgens eenen brief welken wij uit Nevele ontvangen, is de nieuwbenoemde burgemeester, reeds beroemd als nulliteit, wel de vriend van den geuzenminister maar geenszins van het volk.

Gedurende de twee eerste dagen na het ontvangen zijner benoeming, zag men aan dertien huizen een vaantje hangen, en van de dertien waren er wel zes gedwongen. Nog niemand van beteekenis heeft den man geluk gewenscht over zijne benoeming ...

Ze zijn fameus, de burgemeesters van ROLIN !”

In de editie van 20 maart 1879 van *De stad Gent* verscheen

echter een (eveneens anonieme) heftige reactie vanwege de Liberalen :

Nevele, 17 maart 1879.

“Heer Opsteller,

Niettegenstaande al het lawijt dat onze papen, in hunne preekstoelen, tegen de nieuwe wet op het onderwijs maken, en al de leugens die zij boeren en burgers willen opdraaien, worden zij niet geloofd. De groote populariteit door het *Fondsblad* (met permissie) en den *Bien public*, aan de heer MULLE de ter SCHUEREN (niet de ter KOESTAL) toegekend en uitgebazuind, wil de gemeente Nevele maar in 't geheel niet aannemen.

De gemeenteraad heeft bewezen dat onzen nieuwen burgemeester er uiterst wel is gekomen, niettegenstaande hij door M. den minister ROLIN is aangesteld; ziehier waarom : De heer MULLE, meenende dat hij inderdaad machtig en populair was, omdat het *Fondsblad* (met permissie) het gezegd heeft, wilde doen zien dat hij nog wat te zeggen had, deed den gemeenteraad dringend bijeen komen; daarin was hij gesteund door eenige nog meer populaire vertegenwoordigers, van het al te populair Nevele. De gemeenteraad kwam bijeen op 8 maart, maar besliste niets, daar een tal raadsleden de zaal verlieten, de blijvende leden beleefd groetende; en MULLE en de andere populaire *zeros* konden niets beslissen. Dus eene buis ! Niettemin, zij troostten elkander, dat is waar, en zegden : “'t Zal saper de pinte naar onze goesting gaan, of wij zullen zien !” en daarop deden zij den gemeenteraad op 15 maart nog eens dringend vergaderen, om den heer Ch. DE BOSE-RE, die zijn ontslag als hoofdonderwijzer niet vroeg, zijn ontslag te geven, en eenen fermem Tjeef, eenen jongen kadé, waar dat zij lang deugd zouden van

hebben, in zijne plaats aan te stellen. Wat zijne bekwamheid betreft, wij zullen God en den mulder dat laten beslissen. Deze stemming moest zoo spoedig mogelijk plaats hebben, zegden zij, omdat, indien de nieuwe wet op het onderwijs eerst gestemd ware, er een geus in de plaats zou komen.

Zoo gezegd, zoo gedaan : er werd gestemd, en M. DE BOSERE blijft aan en hunnen jongen kadé is af . . . Proficiat M. MULLE ! Tweede buis.

Wel groote God ! hoe geheim zijn uwe wegen, en hoe lastig uwe beproevingen, riepen de populaire mannen te samen uit, en verlieten al drupneuzende het gemeentehuis.

Wij lijden vervolgingen voor het geloof, zegde de eene populaire tegen de andere; Gods naam zij gebenedijd, zegde weer een anderen; tot in der eeuwigheid, was het antwoord.

Het geloof is waarlijk naar de maan, zegde den laatste, en zij kropen allen in hun bed . . . ”

R. I. P.

Toen enkele maanden later de ongelukswet van kracht werd, kon dat alleen maar olie op het al laaiende vuur zijn. Het werd een definitieve krachtmeting tussen de zeer talrijke Katholieken en het handvol overtuigde Liberalen, die echter gesteund werden door de centrale regering in Brussel.

De Nevelse gemeenteraad kon echter niet anders dan die wet toepassen en zo kreeg Nevele in september 1879 een gemeenteschool (de “geuzenschool”) waar het godsdienstondericht voortaan niet meer op het leerprogramma stond en waar enkel nog onderwijzers met een *staats*diploma benoemd konden worden. Aan die laatste eis voldeed onder de leerkrachten van de “katholieke” gemeenteschool enkel BERNARD PATTYN (22), zodat hij hoofd van de ge-

(22) BERNARD PATTIJN : behaalde het onderwijzersdiploma aan

meenteschool werd.

Het hoeft nauwelijks gezegd te worden dat in Nevele, zoals elders, die gemeenteschool met alle (on)wettige middelen geboycot werd. Blijkens het onderzoek dat de Liberale Commissie in 1880 te Nevele instelde naar de toestand van het onderwijs (23) en de krantenberichten uit die tijd (24) speelden hierin de vroegere burgemeester MULLE de TER-SCHUEREN en de plaatselijke geestelijkheid de eerste viool.

de Rijksnormaalschool te Gent. Sedert oktober 1870 hulponderwijzer aan de Nevelse gemeenteschool. Overtuigd Liberaal, wat o. a. blijkt uit de vurige lijkrede die hij hield bij het graf van DESIRE WAUTERS. Deze laatste (Aarsele, 1850 - Nevele, 1888) was eveneens door de Liberalen benoemd tot hoofdonderwijzer te Meigem. Onder druk van de geestelijkheid werd hij echter uit zijn ambt ontzet en hij kwam zich dan in het enigszins liberale Nevele vestigen. Daar werd hij voorzitter van de liberale fanfare “Voorwaarts!” (de katholieken hadden als sinds 1867 hun fanfare “Ste.-Cecilia”). Hij is heel jong gestorven en de liberalen van de streek beschouwden hem enigszins als een martelaar van de schoolstrijd. Naast Pattijn spraken ook Mej. Emma Dauwels (een jonge Gentse leerlinge), Emiel De Smet (namens de Liberalen van Deinze) en Cyriel Buysse (namens de literaire kring “Le Caveau”, waarover overigens weinig geweten is). De lijkredes werden in 1889 te Deinze uitgegeven bij Van Coppenolle.

- (23) Zie de in noot 13 vermelde processen-verbaal van het *Schoolonderzoek*, deel I, blz. 419-424. Op blz. 419 verklaart J.-F. Van der Cruyssen, kantonaal inspekteur te Deinze, openlijk dat de ontvolking van de gemeenteschool enkel te wijten is aan de dwang van priester en eigenaar. B. Pattyn getuigt (blz. 419) dat enkele behoeftigen geen steun meer krijgen van het Armenbestuur sedert hun kinderen naar de gemeenteschool gaan. Anderen krijgen niet meer de absolutie bij de biecht om dezelfde reden.
- (24) Cfr. een ongedateerd artikel uit de *Deinsche Burger* : “Niettegenstaande de hevigheid onzer geestelijkheid, die geene middelen onbeproefd laat om de gemeenteschool te ontvolken, en ondanks de krachtige ondersteuning die zij (i. e. de geestelijkheid) rechts en links van hare fanatische aanhangers bekomt, om in haar boosaardig doel te slagen, is zij er tot nu toe nog niet in gelukt onze officiële onderwijzers zonder werk te zetten . . . ”.

In september 1879 trouwens richtte MULLE de TER-SCHUEREN met eigen en ingezamelde (katholieke) gelden een vrije katholieke jongensschool op (25), die weldra meer leerlingen wist "aan te trekken" dan de gemeenteschool. Hoofdonderwijzer van die school werd J. L. VERBIEST (26), die al sedert 1869 hulponderwijzer geweest was in de gemeenteschool. Voor de meisjes was er een kloosterschool. De meeste mensen werden voortaan dus gedwongen hun kinderen naar de vrije katholieke school te sturen. Om allerlei redenen hadden zij immers geen vrije keuze : sommigen waren pachters van katholieke grondeigenaars, anderen genoten steun van het Armenfonds, dat volledig in katholieke handen was, nog anderen werden geboycot in hun zakenleven of kregen in de kerk de sacramenten (vooral de absolute bij de biecht) niet meer. Bovendien blijkt de Liberale vleugel van het Nevelse gemeentebestuur niet erg combatief geweest te zijn en de belangen van de gemeenteschool niet al te zeer ter harte genomen te hebben (27). In de liberale pers van die tijd wordt hen tenandere openlijk hun laksheid verweten. In 1882 wordt Theofiel BRAËT als burgemeester vervangen door (de liberale) Adolf SCHATTEMAN (28). Ook in die periode echter staan de gemeenteschoolonderwij-

(25) Nl. in een zaaltje in de huidige A. C. Van der Cruyssenstraat. Pas in 1952 werd het omgebouwd.

(26) J.-L. VERBIEST : Nevele, 1847 - Nevele 1928.

(27) Cfr. *Schoolonderzoek*, dl. I, blz. 419, het getuigenis van de reeds genoemde J.-F. Van der Cruyssen : "Wat het gemeentebestuur betreft, dit verschilt veel, van plaats tot plaats. Hier te Nevele, alhoewel de Liberalen vertegenwoordigd zijn, durft toch niemand de wet uitvoeren. 't Is zoo, dat niemand in den raad, zelfs niet de burgemeester Braet, noch de schepenen Buysse, aan wie ik zulks had verzocht, het gerucht betreffende het bureel van weldadigheid heeft durven logenstraffen."

In het in noot 24 geciteerde krantenartikel lezen wij verder : "De gouvernementele leeraars bevinden zich (hier) alleen op de bres, niemand trekt zich openlijk de officieële school aan..."

(28) L.-A. SCHATTEMAN : Wetteren, 1811 - Nevele, 1893.

zers praktisch alleen op de bres en op een bepaald ogenblik telt de gemeenteschool nog slechts 38 leerlingen, waaronder dan nog enkelen van Vosselare afkomstig zijn (29). Zoals hierboven (30) al uiteen werd gezet bekwamen de Katholieken bij de kamerverkiezingen van 10 juni 1884 weer de meerderheid en al op 20 september van hetzelfde jaar hadden ze een andere schoolwet klaar. Hiermee was het verzet van de Nevelse liberalen vanzelfsprekend volledig gebroken. Dat blijkt o. m. hieruit, dat bij de gemeenteraadsverkiezingen (31) van oktober 1884 de Liberale vleugel er niet meer verkozen wenste te worden. Op die manier kreeg Nevele begin 1885 een homogeen katholiek gemeentebestuur. Tussen 20 september 1884 en het einde van dat jaar gebeurden echter nog enkele andere dingen die wel de moeite lonen even van naderbij bekeken te worden.

Met de nieuwe (katholieke) schoolwet achter zich achtte de overwegend katholieke gemeenteraad van Nevele (natuurlijk met de gretig aanvaarde medewerking van de klerus) de tijd gekomen om maar meteen drastische maatregelen te treffen tegen de "wantoestanden" in het onderwijs op de gemeente. In de raadszitting van 29 september 1884 (amper 9 dagen na het stemmen van de katholieke schoolwet !) werden de volgende beslissingen genomen :

(29) Blijkens dezelfde getuigenis van J.-F. Van der Cruyssen (zie noot 23) is de pastoor van Vosselare nl. nog heftiger tekeer gegaan tegen "de geuzen" dan die van Nevele.

(30) Zie blz. 40.

(31) Voor de gemeenteraadsverkiezingen was er toen een enigszins andere formule in zwang dan nu : om de 3 jaar diende de helft van de gemeenteraad af te treden. De uitredende leden konden zich echter herverkiesbaar stellen. Bij de gemeenteraadsverkiezingen te Nevele van einde 1884 liep de ambtstermijn van A. Schatteman, L. Buysse, L. Mulle de Terschueren, Minne, De Reu en Mortier ten einde. De laatste vier stelden zich herverkiesbaar en werden inderdaad opnieuw verkozen. Ter vervanging van A. Schatteman en L. Buysse kwamen notaris Schelpe en De Vreese erbij.

- 1) de Vosselaarse leerlingen mogen niet meer naar de Nevelse (gemeente)school komen;
- 2) de gemeenteschool wordt afgeschaft wegens het geringe aantal leerlingen en de grote kosten;
- 3) de gemeenteonderwijzer PATTYN, wordt ter beschikking gesteld met een minimum aan wachtgeld;
- 4) de onderwijzeres die door het "Gouvernement" was aangesteld (32), wordt weggezonden;
- 5) de vrije katholieke school wordt door de gemeente aangenomen.

Bij de stemming over die punten stemden 8 leden vóór, 1 tegen en 1 onthield zich. Eén raadslid was afwezig. Het provinciebestuur verklaart die beslissingen echter ongeldig omdat zij op bepaalde punten de perken van de nieuwe schoolwet te buiten gaan. De gemeente houdt echter voet bij stuk ! Op 11 oktober 1884 is er een nieuwe raadszitting om een petitie te onderzoeken van "meer dan twintig" (nl. 34) gezinshoofden (w. o. wel Th. BRAET maar niet L. BUYSSE), die wensen dat de gemeenteschool behouden blijft en het godsdienstondericht fakultatief. De meerderheid van de raadsleden beslist dat de petitie niet ontvankelijk is omdat :

- de aanvragers meestal geen vrije keuze hadden
- de aanvragers niet grondig werden voorgelicht
- volgens de geestelijkheid de gemeenteonderwijzer niet in staat is om godsdienstondericht te geven.

In de notulen van die zitting vernemen wij echter nog meer interessante details over de manier waarop zij tot dat besluit zijn gekomen : sommigen hadden volgens hen niet het recht die petitie mee te ondertekenen, nl. zij die geen jongens en zelfs geen kinderen hadden, zij die steun genoten van het Armenfonds (!), verder blijken twee vrouwen (van

(32) Leonie CARLIER-DE MARTELAERE, geb. te Gent in 1884. Einde 1884 als staatsonderwijzeres van Nevele weggezonden.

"den Hul") getekend te hebben omdat hun man in de gevangenis zit, zes wonen niet in Nevele en enkelen hebben hun aanvraag intussen alweer ingetrokken. Uiteindelijk blijven nog slechts 6 van de 34 aanvragers waarop men geen aanmerkingen heeft !

Op 22 oktober 1884 wordt andermaal een raadszitting hoofdzakelijk aan de schoolkwestie gewijd.

L. BUYSSE is echter afwezig. Men beslist dat :

- het hoofd van de vrije school (en dus ook de school) door de gemeente aangenomen wordt;
- de ouders die het vragen hun kinderen kunnen laten ontslaan van godsdienstondericht;
- PATTYN een maand geschorst wordt (met wedde), omdat hij nog steeds Vosselaarse kinderen in de gemeenteschool toelaat, ondanks het verbod van de gemeenteraad van 29 september 1884.

Uit de raadszitting van 3 november 1884 blijkt dat het Provinciebestuur de schorsing van PATTYN ongeldig verklaard heeft wegens procedurefouten. Iedereen zit stilaan met die zaak verveeld en men besluit te vragen of de huidige gemeenteschool niet meteen helemaal opgedoekt mag worden. De raad blijft het verder eens over de schorsing van PATTYN gedurende een maand.

Intussen zijn er bij de gemeenteraadsverkiezingen van 10 oktober 1884 verschuivingen opgetreden in de bewindsploeg (33), die er voortaan als volgt uitziet : L. MULLE de TERSCHUEREN, L. DIAS (34), Th. SCHELPE (35), A. BOSSCHAERT (36), A. MINNE (37), M. DE REU (38),

(33) Zie noot 31.

(34) LEO DIAS : Deinze (1804)-Nevele (1899). Handelaar.

(35) THEOFIEL SCHELPE : Nevele (1832)-Nevele (1913). Notaris.

(36) AUGUST BOSSCHAERT : Nevele (1845)- ? Landbouwer.

(37) ADOLF MINNE : Nevele (1846)-Nevele (1903). Handelaar en grondbezitter. Burgemeester van Nevele na het overlijden van L. Mulle in 1888.

(38) MARCELIN DE REU : Nevele (1830)- ? Landbouwer.

Th. MORTIER (39), E. LAMPAERT (40), K.-L. LAMBRECHT (41), J.-B. HANSSSENS (42) en L. DE VREESE (43).

MULLE de TERSCHUEREN wordt burgemeester en DIAS en SCHELPE schepen. Het zijn de eerste raadszittingen van dat bestuur die *Cyriel Buysse* in zijn *Verslagen over den Gemeenteraad van Nevele* op de korrel genomen heeft. Vooral de slaafse onderworpenheid van de overige raadsleden aan MULLE (en de deken) en hun geuzenvreterij moesten het daarbij ontgelden.

(39) THEOFIEL MORTIER : Nevele (1855) - Nevele (1930). Landbouwer.

(40) EMIEL LAMPAERT : Nevele (1839) - Nevele (1912). Brouwer.

(41) KAREL-LODEWIJK LAMBRECHT : Nevele (1831) - Nevele (1903). Landbouwer.

(42) JAN-BAPTISTE HANSSSENS : Nevele (1822) - Nevele (1904). Landbouwer.

(43) LEONARD DE VREESE : Zeveren (1830) - Nevele (1905). Landbouwer.

4. DE JONGE CYRIEL BUYSSE (44)

Cyriel Buysse werd geboren te Nevele op 20 september 1859, als zoon van Louis Buysse en Pauline Loveling. Zowel van vaders- als van moederszijde kwam hij in een liberale traditie terecht, al dient hier wel een en ander gepreciseerd te worden.

Zijn vader, Louis Buysse, was wel liberaal schepen van 1870 tot 1884, maar die gezindheid had wel minder te maken met ernstige ideologische motieven dan met zijn status van welgesteld burger en industrieel (olieslagerij, chicoreifabriek). De Lovelings daarentegen waren, zoals uit Prof. Dr. A. VAN ELSLANDERs redevoering blijkt, overtuigd vrijzinnig. Van 1871 tot 1875 volgde Cyriel de lessen aan de "section professionnelle" van het atheneum te Gent. In die periode logeerde hij bij Simon Fredericq, een familielid en ook een vrijzinnig liberaal.

In 1875 kwam de jonge Buysse terug naar Nevele om te werk gesteld te worden in het bedrijf van zijn vader. Die plotse overgang van het vrolijke onbezorgde studentenleven naar de harde zakenwereld, van de drukke stad naar het stille Nevele heeft in het gemoed van de toekomstige schrijver ongetwijfeld een grote ommekeer teweeggebracht. Pas in Nevele maakte hij werkelijk kennis met "Arm Vlaanderen" uit de 19e eeuw, met de ellende van de arbeider die van 's morgens vroeg tot 's avonds laat moest slaven voor een karig loon, en daarbij meestal nog zijn "weldoener" naar de mond moest praten. Vooral die toestand van *onvrijheid* (tegenover de kasteelheer, de grootgrondbezitter, de

(44) Dit hoofdstukje hebben wij niet zozeer opgevat als een biografie van de auteur (daarvoor verwijzen wij vooral naar de studie van A. VAN ELSLANDER, *Cyriel Buysse. Uit zijn leven en zijn werk*, 2 dln., 1960-61), maar eerder als een schets van zijn ideologische vorming tot het ogenblik dat hij zijn "gemeenteraadsverslagen" schreef.

pastoor, de patroon van de fabriek) maakte een diepe indruk op zijn ontvankelijk gemoed, dat hij wel van zijn moeder meegekregen zal hebben.

Het heeft hem zijn hele leven lang de zijde doen kiezen van de kleine, eenvoudige mens. Hiervan vinden wij een enig mooi getuigenis in zijn grotendeels autobiografische roman *Zoo als het was* (1921). Op een bepaald ogenblik breekt (onder invloed van het opkomend socialisme) een staking uit in de fabriek van mijnheer De Beule (= Louis Buysse?). De patroon slaagt erin de staking te breken, maar diens zoon Triphon (= Cyriel Buysse?) sympatiseert bedekt met de ongelukkige, helaas onmondige werklieden.

Hieruit zou men verkeerdelijk kunnen afleiden dat Buysse mettertijd plaats is gaan nemen in de rangen van de Socialistische Partij, die toch steeds de verbetering van de stoffelijke welvaart van de arbeider, de kleine man, in haar schild gevoerd heeft. Aan partijpolitiek heeft Buysse zich echter nooit begeven. Over de oorza(a)k(en) hiervan kunnen wij alleen maar vage vermoedens uiten: primeerde bij hem het warme menselijke contact boven de onpersoonlijke partijleuzen, stelde hij de individuele zelfstandigheid en de vrije meningsuiting als absolute waarden boven de rigoureuze partijgebondenheid? Zeker is dat de pas volwassen Buysse via de heftige schoolstrijd (o. a. in zijn Nevele) duidelijk tot het besef moet zijn gekomen dat een strak sektarisme weinig of niets kan bijdragen tot de oplossing van de fundamentele menselijke problemen, integendeel, de mensen steeds verder van elkaar verwijdt. Bovendien staat vast dat Buysse van nature iemand was die steeds van "de volheid des levens" heeft willen genieten. Zij leven lang heeft Cyriel Buysse echte vrienden gehad uit liberale (45), socialistische (46)

(45) O. a. L. FRANCK : Antwerpen (1868)-Wijnegem (1937). Jurist en liberaal staatsman.

Over hem publiceerde Cyriel Buysse's broer, Arthur, in 1914 een boek.

(46) O. a. E. ANSEELE, de Gentse Socialistische voorman.

en - later - zelfs katholieke (47) kringen. Toch hebben zij hem nooit in hun partijpolitieke rangen kunnen opnemen. Altijd heeft hij een innige verbondenheid en een oprecht medelijden gevoeld met de kleine, eenvoudige mens, die echter machteloos was omdat hij aan de ene kant materieel uitgebuit werd (Katholieken en Liberalen) en aan de andere kant niet moest hopen op een hogere *geestelijke* ontwikkeling (de "biefstukkenpolitiek" van de Socialisten rond de eeuwwisseling) (48).

Die mensen zag hij van begin 1876 tot einde 1884, toen hij ook "schrijver" was bij de Burgerlijke Stand te Nevele, dagelijks aan zich voorbij defileren, een atmosfeer van ellende, slaafse onderdanigheid, gelatenheid in hun onvrije toestand achterlatend.

Wanneer hij nu, begin 1885, naar zijn (toen al scherpe) pen grijpt om de zittingen van de Nevelse katholieke gemeente-

(47) O. a. JORIS EECKHOUDT : Deinze (1887)-Gent (1951).

Priester en schrijver (eigen oeuvre, kronieken en essays). Groot bewonderaar van Karel Van de Woestijne.

(48) Bijzonder illustratief voor zijn terughoudendheid tegenover een of ander partijpolitiek engagement is zijn artikel *Het Socialisme en de Vlaamsche Landlieden* (De Gids, 1825, dl. I, blz. 204-216), waaraan wij de volgende citaten ontleen:

- "De Vlaamsche boer, vernederd door eeuwen onwetendheid en slavernij, is schuw en gluipend van aard, als een muur vast geankerd in zijn aloude bijgeloof en vooroordelen, vol vrees voor zijn priester en kasteelheer, die hem door een gril kunnen ruïneren" (blz. 206).

- "De liberale bladen hebben den geringen man zeer weinig nieuws geleerd en ook zeer weinig belangstelling bij hem opgewekt. Doorgaans vond hij er niets in dan kleingeestige aandrangen tegen godsdienst en priesters, iets dat hem altijd boos en wantrouwig maakt" (blz. 208).

- "De socialistische kopstukken, wetend wat het volk van hen verwacht en waaraan het nu vooral behoefte heeft, spreken hem enkel van zijn stoffelijke welvaart en verwaarlozen, met een lichtzinnigheid, die zij wellicht later zullen betreuren, zijn wijsgeerige en religieuze ontwikkeling" (blz. 215).

De jonge Cyriel Buysse

(Fotoarchief Museum "Rietgaverstede", Nevele)

raad te hekelen, bezielen hem m. i. niet zozeer politieke of antiklerikale wraakgevoelens. Veeleer moeten wij zijn "verslagen" beschouwen als een bevrediging van een al jaren gevoede behoefte om die ellendige toestand van onderdrukking en onderdruktetheid, absolute willekeur en even absolute onvrijheid aan te klagen (49).

Diezelfde sociale bekommernis vinden wij trouwens in zijn later literair werk in een rijpere, minder gechargeerde en kunstiger vorm terug.

Daarnaast kunnen ook wel strikt persoonlijke motieven in het spel geweest zijn : de jonge Buysse was een grappenmaker; bovendien kwam hij juist in die tijd (misschien vooral via de aanmoedigingen van zijn tante, Virginie Loveling) tot de ontdekking dat hij onbetwistbare gaven bezat om degelijke literaire produkten voort te brengen. Hiertoe diende hij echter af te rekenen met het hardnekkige verzet van zijn zakelijke, autoritaire vader, die van die "beuzelarijen" helemaal niet wou weten. Wou hij nu zijn vader gunstig stemmen door diens politieke tegenstanders openlijk over de hekel te halen ? Vader Buysse schijnt in alle geval erg veel genoten te hebben van die (anonieme) satirische stukjes ... tot hij vernam wie de auteur ervan was ! In dat opzicht hebben zijn "verslagen" dus ongetwijfeld hun eventueel doel gemist. Overigens behoeft de hedendaagse lezer maar weinig verbeeldingskracht om in te zien dat zij in het toenmalige Nevele nogal wat stof hebben doen opwaaien...

(49) Dat hij daarbij uiteindelijk de zijde kiest van de Nevelse "geuzen", die het in 1885 harder dan ooit te verduren kregen, ligt nogal voor de hand. Buysse heeft zich immers altijd aan de zijde van de verdrukten geschaard. Uit de sterk autobiografische novelle *Meester Gevers* (gepubliceerd in 1909 in de bundel *'k Herinner mij ...*) blijkt duidelijk dat hij inzake de schoolstrijd nooit een partijpolitiek standpunt heeft willen innemen. Hij was eigenlijk helemaal geen voorstander van de schoolwet van 1879, omdat die het sektarisme en het fanatisme al te hoog heeft doen op-laaen en de menselijke relaties gedurende geruime tijd in België, meer bepaald op het Vlaamse platteland, vertroebeld heeft.

5. DE TEKST

Gemeenteraad van Nevele

Zitting van den 13 januari 1885

Voorzitter : Mr Leonce MULLE de TERSCHUEREN

Mr MULLE : Mijnheers de raadsheer de séance is open.

SCHELPE : Is geopend, Mr MULLE.

MULLE : Ja.

Op dit oogenblik komt binnen Mr F. V. D. V. die expres van Gent naar Nevele gekomen is om de zitting bij te wonen.

MULLE tot Minne : (in 't fransch) Qui ça est-il, Adolphe ?

MINNE : C'est F. V. D. V. de Gand, un libéral qui est une fois venu pour écouter ici ce que nous disons pour aller le faire mettre à Gand dans les journaux (50).

MULLE : (verschrikt) Ah ! oui, mais ça ne va pas se faire ainsi; je vais déclarer la séance à huis clos (opstaande van zijne plaats en sprekende tot Mr V. D. V.) : Mr V. D. V., je regrette de devoir vous annoncer que la séance aura lieu à huis clos et que votre présence aux débats est impossible, vu qu'il y a des questions de personnes en jeu (51).

Mr V. D. V. : J'admets parfaitement vos raisons, Mr Mulle, mais je m'en prends à Schelpe, à qui j'ai

(50) Dat is F. V. D. V. van Gent, een liberaal die eens is komen luisteren naar wat wij hier zeggen, om het dan in de Gentse kranten op te nemen.

(51) Ah, ja ! Maar zo gaat dat niet ! Ik beslis dat de vergadering plaats heeft met gesloten deuren : Mijnheer V. D. V., het spijt me u te moeten melden dat de vergadering plaatsgrijpt met gesloten deuren en dat uw aanwezigheid bij de debatten niet toegelaten is, daar er personenkwesties ter sprake komen.

demandé si la séance était publique et qui m'a répondu que oui; vous pouvez le demander au garde-champêtre Remi De Vos (52), qui était présent, si ce n'est pas vrai ce que je dis là; n'est-ce pas Remi, que vous l'avez entendu (53) ?

REMI DE VOS : 'k En versta ui nie, Meneere !

Mr V. D. V. : Es 't geen waar da Pommade (54) mij gezegd heeft dat de zitting publiek was ?

Mr SCHELPE : (roodziende) Felix il ne faut pas m'en vouloir pour cela; quand je vous ai dit que la séance était publique, je n'avais pas encore consulté Mr Mulle (55)

Mr MULLE : Mijnheers de Raadsheer, de incident is clost (56).

Mr V. D. V. : Mijnheers salut en de kost.

Mr. MULLE : De zitting doe voort.

SCHELPE : Gaat voort, Mr Mulle, gaat voort.

MULLE : Ja Mr Schelpe, maar ik moet u nogtans doen observeer dat mij schijnt aardig te zijn van te zeg : De zitting ga voort. Ik versta niet heel wijl, hoe dat mogelijk is dat een zitting kan gaan.

(52) Remi De Vos was toen inderdaad veldwachter te Nevele.

(53) Ik begrijp heel goed uw houding, mijnheer Mulle, maar ik beroep me op Mijnheer Schelpe, die ik gevraagd heb of de vergadering openbaar was en hij heeft bevestigend geantwoord. U kan de veldwachter, Remi De Vos, die erbij was, vragen of wat ik daar zeg de waarheid is, nietwaar Remi, jij hebt het gehoord, hé ?

(54) Pomade : notaris (en schepen) Schelpe had de bijnaam "Cies Pomade". "Pomade" omdat hij, zoals verder blijken zal, overvloedig veel pomade gebruikte en "Cies" omdat hij bestuurslid was van de "Ciezen", de derde Orde van de H. Franciscus van Assisië.

(55) Felix, je mag me dat niet kwalijk nemen. Toen ik u zei dat de vergadering openbaar was, had ik mijnheer Mulle nog niet geraadpleegd.

(56) Het incident is gesloten.

SCHELPE : th ! th ! Mr Leonce is toch altijd spiritueel !
 MINNE : th ! th ! 't Is wel uitgevonden.
 BOSSCHAERT : (*tegen Lambrechts*) Die mannen hên ginder leute, wa zoudt er schillen dan ?
 LAMBRECHT : Ei ! jongen. Ze zitten zij weeral te franschen en da es wa da me wulder nie en verstaan; Aly ! 't es het best ook, me moeten wij da nie kunnen !
 MULLE : Ja maar, Mrs de raadsheer, ik spreek heel sérieus; ik wijl alles wijl in regel doen, want ik zie wijl dat er hier espions komen om al de fouten te ramasseeren die wij zoudt kun commetter (57); daarom ik insisteer om alles wijl in regel te doen.
 MINNE : Dan ware het best, Mr Leonce, van te zetten : de zitting zit voort.
 MULLE : Ei wijl ja; dat is inderdaad conforme aan de realiteit.
 SCHELPE : Mijnheeren, onzen weledelen, Burgemeester Mr den baron Leonce Mulle de Terschueren de la Motte d'Alcantara de Bodega (58) heeft ulder bijeen geroepen om de definitieve regeling der Schoolkwestie vast te stellen. Mr Mulle zal straks zijn voorstel maken en ziehier hetgene gij van doen hebt om tot de stemming over te gaan. (*Hij geeft aan ieder raadslid eenen knikker*) (59).

(57) Committeren : begaan.

(58) Hij heette eigenlijk alleen Leonce Mulle de Terschueren. De overige titels heeft Buysse er ironisch aan toegevoegd. Het kasteel waarop hij woonde werd "De Motte" of "De Kluize" genoemd (stond in de Dreef) → "de la Motte". Zijn echtgenote heette d'Alcantara → "d'Alcantara" en "de Bodega" is ook wel een fabriek van Buysse.

(59) Vanzelfsprekend ironisch bedoeld. Buysse wil hierdoor de draak steken met het feit dat de meeste gemeenteraadsleden er niets in de pap te brokkelen hebben en maar ja-knikkers zijn.

BOSSCHAERT : (*tegen Vreeze*) Verdomme, da zijn knickers die z'ons geven.
 VREEZE : Ei, 't denkt het mij ook (60).
 MULLE : Mijnheers de raadsheer, wij zijn bijeen gekomen om de school van Pattijn af te stel, indien er een van u een voorstel te mak heef, hij mag het doen; ik heb ook een voorstel, maar wij moet malkaar help dat van deze keer enfin kan blijf persisteer het gene wij... (61).
 LAMBRECHT : Ei ! maar, Mr den Bron, m'en daar nui al zoo dikkels ruize gehad mee die schoole; 't denkt mij zuiver da'k gij ware (62) da'k ze k'ik zou doen toezegelen en de gendeurms voren stellen dat er verdecke niemand meer in of uit en kan.
 REMI DE VOS : Godonke (63) ! Ja, en stelt er mij liever aan da'k ook wa kan verdienen achter ulder; gee mij 2 frank daags en de kost in 't stadhuus !
 MULLE : (*nadenkend*) Ja, Lambrecht, uw voorstel is zeer goed, maar, (*zich tot Schelpe wendende*) peinsde gij dat het zou gaan, Notaris !
 SCHELPE : Het ware misschien nog al moeilijk Mr Leonce.
 DIAS : 't En zal nie gaan man; ge zilt eraan gekl... zijn; en ook op zulken maniere doet ge alle: Commissie (64) dood. Als ge die schoole opsluit daar en es sakerdz... geen levrancie

(60) Me dunkt zo.

(61) Zinspeelt op het feit dat een vorige keer (op de zitting van 3-11-1884) de Provincie een beslissing tegen onderwijzer Pattyn geannuleerd had wegens procedurefouten.

(62) Da'k gij ware ... : als ik u was, in uw plaats.

(63) Dat krachtwoord was zo typisch voor veldwachter De Vos dat men hem op de duur "godonke" is gaan noemen.

(64) Commissie : commerce : handel.

meer van kolen (65) of niet dat er es.
 BOSSCHAERT : Ei ! Ja ne mensch moe toch zien da g' handkaarte blijft houden (66).
 LAMPAERT : Ei ! (*ontwakend*) Es 't kwestie van mij weg te smijten dan ?
 BOSSCHAERT : Bij neen 't, Mr Lampaert, waarom dat ?
 LAMPAERT : Ei ! Ja zeide gulder daar niet : ge moet toch zien da ge Lampaert blijft houden ?
 BOSSCHAERT en VREEZE : (*tegelijk*) Handkaart, Mr Lampaert, handkaarte klaptegen en van nen boom te jassen achter dees spel (67).
 LAMBRECHT en MORTIER : (*tegelijk*) Ei verdecke, hoe da ne mensch toch kan verabuseerd zijn !
 MULLE : Mijnheers de Raadsheer, ik verzoek uwe attentie te zijn : De voorstel van Lambrecht zou misschien nog al moeielijk kunnen exécuteerd word : wij heb beter gevond en ziehier wat wij wijllen, want ik zou toch wijllen dat van dezen keer kan blijf persister wat wij doen, want dat is nu al de vijfde keer dat wij daarvoor réunisseer; Mijnheer de deken wijl ... m ... wij wijllen dat de kinders van Verbiest naar de school van Pattijn kom (68), dat zij elk gelijk tiretement krijg maar dat Verbiest al de geld der betalende kinders heeft en dat hij Directeur is van de hoogste klas waar zich de meest capable élèven in bevind ... ui ... ui ... daarbij zal Verbiest de recht heb ... ui ... van de hale te vervoer (69)!

(65) Schepen DIAS was inderdaad o. a. kolenhandelaar.

(66) Spreekwoord ontleend aan het kaartspel : men moet ervoor zorgen niet onmiddellijk alle troeven op tafel te gooien.

(67) Dees spel : ironisch voor : de raadszitting.

(68) Op de raadszitting werd inderdaad tot een fusie van de beide scholen besloten (zie blz.116).

(69) Hale = aal (mestvocht). De onderwijzers hadden toen meestal een uitgebreide moestuin.

SCHELPE : Heeren van den Raad de stemming is geopend (*hij gaat rond met zijnen hoed waar ieder raadslid zijnen knikker in laat vallen*) de knikkers in zijne hand gietend en ze samentellend : 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 (*met verwondering hertellend*) : 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, (*met verbaasdheid op de aanwezigen ziende en ze tellend*) 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, (*uitroepende met toorn*). Wie heeft zich durven onthouden ? (*Allen tegelijk*). 'K en ei te k' ik nie geweest !
 SCHELPE : 'K en vinde maar 8 knikkers en me zijn nogtans mee 9. Wie zoudt er nog durven mee Pattijn doen als Mr de Kaneunik ... ui ... 'k wil zeggen Mr den Deken ... ui ... 'k wil zeggen Mr Mulle dat vorengesteld heeft. *De neerslachtigheid is op alle gezichten.*
 MULLE : Maar Mr Schelp, zou er misschien geen knikker in uw chapeau gebleven zijn ?
 BOSSCHAERT : *die opgestaan is van zijne plaats neemt den hoed in de hand en roept uit met blijdschap.* Daar hangt nog eenen aan den kant geplakt !!! (*Hij neemt er hem uit en geeft hem aan Schelpe*).
 DE SEKRETARIS : (*tegen Bosschaert die op zijne plaats teruggekeerd is*). Hoe komt da, Gust, da den dienen daar aan hing ?
 BOSSCHAERT : Verduiveld 'k en weet ik niet; mijn vingers plakken er nog van ! zie ne kier.
 DE SEKRETARIS : (*met luider stem*) Ei 't es verdome pomade !!!
 SCHELPE : (*rood gelijk ne kalkoen en zeer gegeneerd zet bij vergissing zijnen hoed op en roept uit*) : Mijnheeren, het voorstel van Mr Mulle is met eenparige knikkers ... ui 'k wille zeggen : eenparige stemmen aanveerd. *Al de leden* : Bravo, Bravo ! vi van Mr Mul-

- MULLE : le ! Vi van onzen Burgemeester !
 Merci, mijnheeren, wyl merci : De zitting ga voort (70).
- DIAS : (tegen Schelpe) Sakerdz... hij weet er van, ze zillen 't hem gezeid hen !
- MINNE en SCHELPE : (te gelijk) Ah ! es da spijtig, m' hen 't pourtant zoo wel gezwegen.
- MINNE : (alleen) Jongen, mama zal kwaad zijn op mij !
Mulle die opgestaan is van zijne plaats en zinnen hoed heeft opgezet gaat al steunend op zijnen stok te weeg de deur uit, achtervolgd alleenlijk van den sekretaris (71) die er al trekbeenend achtergaat.
Dias, Minne, en Schelpe aanschouwen Mulle met verbaasdheid. Hij van zijnen kant, verwonderd dat de raadsheeren met hem niet vertrekken, keert zich om en vraagt hun waarvoren zij nog blijven zitten.
- SCHELPE : Ei ! maar, Mr Leonce, me weten wulder nie meer wa peinzen; g'en zij gij toch nie kwaad op ons, Mr Leonce, omdat wij dat geschikt hen, zonder u te consulteeren, allons, om u een surprise te maken; ge pardonneerd ons da toch, Mr Leonce !
- MULLE : (Verbaasd) Een surprise ! ik weet van niet; ik ben alleenlijk maar geétonneerd dat gij nog blijf zit als de zitting is gedaan.
- SCHELPE : Mr Leonce, 't is zeker dat wij malkander niet wel verstaan. Ziehier wa da mewij onder ons geschikt hen om u een surprise te doen. M' hen alles gearrangeerd om u op Lichtmis met groote Pomp (72) in te halen (73). Al

(70) De zitting gaat voort = de zitting is gesloten.

(71) Toen dhr. L. DEFRAEYE.

(72) Pomp : praal. Het woord pomp wordt in het Nevels dialect nog af en toe in die betekenis gebruikt.

(73) Inhalen = plechtig installeren.

de Raadsheeren zullen in stoet u tot Landegem aan de statie afhalen, de die die kunnen rijen zullen rijen en d'andere gelijk ik bij voorbeeld mee nog verscheide goede vrienden van u gelijk Mr Meheus (74) Mr den docteur Brabander (75), enz. zullen in open voituren komen.

MULLE : th. Ja, ja Magnifique : en gij kunt in mijn voiture kom; wij zijn al camaraden gelijk en Mr Boaser (76) mag ook mee kom.

SCHELPE : Ach M' Leonce gij hebt te veel goedheid; daarbij zal er een stoet van ruiters en voituren van al de inwoners van Nevele en de naburige dorpen zijn. De stoet zal voorafgegaan zijn van Jules Dubbels in wildeman verkleedt en van Bosschaert in Jockey, te peerde met een roode klak, geele gilet en blauwe broek zijnde de kleuren van uwen eeldom. Het muziek zal u natuurlijk ontvangen en den erewijn zal u geschonken worden in 't Stadhuis door Verbiest den nieuwen hoofdonderwijzer, ziedaar Mr Leonce de surprise welke wij u geprepareerd hadden en 't es omdat gij zeidt : De zitting ga voort dame wulder peinsdegen da ger gij al reeds van wist en dat ge de zaak wildet helpen beslissen.

(74) Jules MEHEUS : Olsene (1856)-Nevele (1889). Was nijveraar.

(75) Dr. I. DE BRABANDER : St.-Martens-Latem (1851)-Nevele (1907). Geneesheer te Nevele.

(76) Boaser = Charles DE BOOZER : Deinze (1813)- ?

Was lange tijd gemeenteonderwijzer in Nevele. Ook Cyriel Buysse zelf heeft er school bij gelopen. In de novelle *Pa-ijs* (met heel wat autobiografische gegevens) noemt Buysse hem mijnheer "De Brave". Hij wordt er nochtans in afgeschilderd als een streng en zenuwachtig persoon, die o. a. lijfstraffen uitdeelt. Hij spreekt ofwel dialect ofwel (zeer slecht) Frans.

MULLE : Mijnheers, ik kan u niet genoeg bedank voor uwe attentie en ik ben zeer geflatteerd, ik wist hoegenaamd van niets maar ik moet u doen observeer dat gij contrarie heb verstaan.

Ik heb gezegd : De zitting ga voort gelijk men zegt in 't Fransch : La séance est levée 't is te zeg : De zitting sta op en als zij opstaat 't is natuurlijk om voort te gaan : En effet om heel' en gansch exact te zijn, ik had moet zeg :

De zitting sta op.

Al de raadsheeren : Ah ! 't es daar mee.

LAMPAERT : Inderdaad, 't is juist, Mr. Leonce heeft gelijk !

Al de raadsheeren verlaten de zaal.

Gemeenteraad van Nevele

Zitting van den 9 Februari 1885

Voorzitter : Mr Leonce MULLE de TERSCHUEREN

Mr MULLE : Mijnheers de raadsheer ik doe open de séance.

SCHELPE : Remi doe ne keer de deure toe; da trekt hier nog al.

MULLE : En effet ik ben geënrhumeerd en ik verzoek u Mr Schelpe van te wijl in mijn plaats de dagord aflees.

SCHELPE : Heeren van den Raad : De zaak aan de dagorde is de benoeming van onzen politiecommissaris (77). Zoo als gij weet zijn er nog al veel postulanten die de plaats begeeren, maar om wettelijk te handelen, moeten wij tot eene regelmatige stemming overgaan om de persoon te kiezen welke deze bediening moet bekleeden : Heeren van den raad, hebt gij elk uwen knikker medegebracht ? *De meerderheid der Raadsheeren knikt van ja, maar men bemerkt nogtans dat Mortier en Bosschaert vruchteloos al hunne zakken aftasten en schijnen den hunnen niet te vinden.*

SCHELPE : *(tegen Mortier en Bosschaert)* Vindt gij hem niet dan Mijnheeren ?

BOSSCHAERT : Neen ik, Mijnheer de Notaris, en 'k en kan nie anders peizen of dat heel zeker es da mijn jongens hem zillen gepakt hen om mee te spelen.

SCHELPE : Saperlotte ! En gij dan Mortier ?

(77) Op de werkelijke raadszitting van die datum stond dat punt inderdaad op de agenda.

I) Gemeenteraad van Nevele

Zitting van den 9^{den} Februari 1885

Voorzitter: M^r. Leonce Mulle de Verschueren.

Villa Bodegra

M^r. Mulle: Mijnheers de Raadsheer ik doe open de séance

Schelp: Remi doe ne keer de deure toe; da kicht hier nog al

Mulle: En effek ik ben gionthumeird om ik verzoek u M^r. Schelp van te wyl in myn plaats de dagord afles.

Schelp: Heeren van den Raad. De raak aan de dagord is de benoeming van onzen politie commissari so als gy weet zyn er nog al veel postulanten die de plaats bezeten, maar om wettelyk te handelen moeten wy tot eene regelmattige stemming overgaan om de persoon te kiezen welke die bediening moet bekleden; Heeren van den Raad, hebt gy elk uwen kandidaat mede gebracht?

De meerderheid der Raadsheeren knikt van Ja, maar om en bemerkt nogmits dat Mortier en Besschaert vruchtloos al hiinne talken aftaken en schijnen den heeren niet te vinden.

Schelp (tegen Mortier en Besschaert): Kiest gy hem niet dan Besschaert?

Besschaert: Neen ik. Mynheer de Notaris en 'k en kan nie anders peizen of dat heel zeker is da myn jongen hem willen gepakt hem om onie te spelen.

Schelp: Besschaert! En gy dan Mortier?

Mortier (gansch ontsteld) Ei 'k en kan't oprech nie peizen. Mynheer de Notaris want dat hy mag zyn. 'k zal my al gauw om nen anderen loopen. (hy loopt haastig de deur uit).

Op het zelfde oogenblik komt binnen Honoré Meganck een dépeche in de hand en salueerende tot op de grond.

Mulle (ontsteld) Ah maar Mortier, waar loop hij dan; maar dat mag niet zyn; hy gaat ons belachelijk mak; Remi! Remi! roep hem seffens wederom!

Remi de Vos (met luider stem) Mortier! Mortier! Mortier die nog niet gansch bynem de trappen is komt spoedig naar boven wederom.

Mulle: Kom wederom Mortier, kom wederom. Remi zal da wyl doen.

Honoré Meganck: Vo noble seigneur i ik hebbe de de vrijheid genomen va an hier binnen te treden o om u een dé dépeche te behandigen die die die daar seffens toegekomen is. (Hij geeft de dépeche af). Toen Mulle die gelezen heeft zegt hy wederom: Ee eedelen heer ik hoor da da dat er iets ontbreekt aa aan de gemeenteraad. In indien ik u eenigszins ka ka kan aangenaam zyn za al ik mij belasten met het te te te gaan halen.

Mulle: Ja Mr Honoré gy kunt ons inderdaad een groot dienst bewijs; Wijt gy er om gaan? (Hij haalt zyne beurs uit en geeft hem eenen cens)

MORTIER: (gansch ontsteld) Ei 'k en kan 't orecht nie peizen, Mijnheer de Notaris, waar dat hij mag zyn. 'k Zal mij al gauw om nen anderen loopen (hij loopt haastig de deur uit). Op het zelfde oogenblik komt binnen Honoré Meganck (78) een dépeche in de hand en salueerende tot op de grond.

MULLE: (ontsteld) Ah maar Mortier, waar loop hij dan! maar dat mag niet zyn; hij gaat ons belachelijk mak; Remi! Remi! roep hem seffens wederom!

REMI DE VOS: (met luider stem) Mortier! Mortier! ... Mortier die nog niet gansch bijneen de trappen is komt spoedig naar boven wederom.

MULLE: Kom wederom Mortier, kom wederom. Remi zal da wyl doen.

HONORÉ MEGANCK: Vo noble seigneur i ik hebbe de de vrijheid genomen va an hier binnen te treden o om u een dé dépeche te behandigen die die die daar seffens toegekomen is. (Hij geeft de dépeche af). Toen Mulle die gelezen heeft zegt hij wederom: Ee eedelen heer ik hoor da da dat er iets ontbreekt aa aan de gemeenteraad. In indien ik u eenigszins ka ka kan aangenaam zyn za al ik mij belasten met het te te te gaan halen. Ja Mr Honoré gij kunt ons inderdaad een groot dienst bewijs; Wijt gy er om gaan? (Hij haalt zijne beurs uit en geeft hem eenen cens).

H. MEGANCK (buigend tot op den grond) Met het meeste plezier va an de wereld Mr Leonce, het is nog de de eerste keer da at ik de de gelegenheid heb va an u mijne da da dankbaar-

(78) Was toen inderdaad postmeester te Nevele.

heid te bewijzen voor hetgene gij voor mij gedaan hebt (*zich wederom buigend tot op de grond*). Gij ij moogt volle vertrouwen hebben in mij ! Ee eedele heer ! Ik zal er na ar Gust Dhaenens om me gaan en zij zullen er gee en a achterdenken op hebben; i ik zal zeggen da at voor onze kleinen es (*hij gaat de deur uit*).

DE BAZIN VAN 'T STADHUIS (79) : (*binnentredend in de zaal met een plateau waarop 9 pinten bier staan, zich wendende tot Mr Mulle*) Als 't u belieft Meneere !

MULLE : (*verwonderd*) Wat beteekent dat Madame, ik heb geen bier gevraagd.

MADAME : Ah excuseerd Meneere, het moet voor u zeker een halveken cognac zijn. Ik zal er straks ommegaan.

MULLE : Wijl neen, wat beteekent dat, wij heb niets gevraagd.

ALLEN TE GELIJK : Neen, men hen wulder nie gevraagd.

MADAME : (*kwaad*) Hoe komt da tons Meneere da Remi aan de deure weest roepen heeft Bier ! Bier !

REMI DE VOS : Ei, Godonke; 'k en ei ik da nie geropen; 'k ei ik geropen achter Mortier die hem wildege ne knikker gaan koopen.

MADAME : (*zeer misnoegd*) Ten is niets Meneere. (*Zij neemt haren drank terug en vertrekt*).

BOSSCHAERT: (*tegen Vreeze*) Me zijn wulder al gelijk nog dwaas da me daar nie en pinte van gepakt en hen; zen kost zij ons toch geen geld vragen, aangezien da m'het nie gecommandeerd en hoûn.

(79) Het rechtse deel van het gelijkvloers van het Nevelse gemeentehuis was toen herberg.

VREEZE : Verdeeke ja't. Ei Gust, roep ze weerom.
BOSSCHAERT : Yla ! bezinne, Medam !

Op het oogenblik dat Madame met hare pinten de zaal verlaat komt Meganck haastig binnen gesprongen met eenen papieren zak waar zijne knikkers in zitten; hij loopt tegen de plateau en doet 2 of 3 pinten bier af vallen. Den papieren zak welke hij in de hand heeft, doordrongen van het nat scheurt en al de knikkers rollen op den plancher.

MORTIER en BOSSCHAERT : (*opspringend van hunne plaats en elk eenen knikker oprapend*) Ah ! nu kunnen wij beginnen ! (*Meganck, gansch beschaamd, raapt de overige knikkers op; hij telt ze zorgvuldig te samen en vindt dat er eenen te kort is; hij zoekt rond in alle kanten, zonder hem te vinden; eindelijk ziet hij hem onder de deur zitten; hij springt er naartoe om er hem uit te halen, maar juist op het oogenblik dat hij hem gaat vatten, ziet hij twee kleine vingers, die, van langs den anderen kant der deur er hem uithalen. Hij rukt met geweld de deur open om te zien wie dat gedaan heeft, doch vruchteloos, er is niemand meer te zien. Hij keert terug in de zaal en geeft de overige knikkers aan Schelpe*).

MULLE : Mijnheers de raadsheer, twee persoon vraag de plaats; de eerste is Mr Dewash (80), onzen ouden Marechal des Logis en de tweede is Mahieu, den ouden ... ui ...

(80) De Wash : was wachtmeester bij de rijkswachtbrigade van Aalter, die toen ook Nevele onder haar bevoegdheid had. Hij was een Waal.

MINNE : Wachtmeester Mr Leonce.
 MULLE : Ja, de wachtmeester.
 LAMBRECHT : Bij ja, precies, Meneer den Bron, da was oprecht nog ne goên; den dienen en ee azoo toch oprecht nog nie te veel menschen gekl...
 MULLE : Ja maar Lambrec ik moet u doen observeer dat Mr de deken en ik dat alreeds gedecideer heb; er blijf maar meer over te stem; we wijlen dat Mr Dewash de plaats heb; hij heeft hier wijl zijn dienst gedaan als hij gendarm was en hij zal het nog doen.
 LAMBRECHT : Ei, ja maar zeker Meneer den Bron, ei ja kijk lijk of ge gij wilt e waar, ei, zeker.
 MULLE : (*tegen Minne*) Il nous le faut absolument pour garder notre chasse (81).
 MINNE : Oui, oui soyez tranquille, c'est décidé (82).
 SCHELPE : Mr Leonce 't en es toch nie noodig van u in zulke opmerkingen te willen ontstellen. Ik zou ne keer willen zien wie dat er hier zou durven een ander voorstel maken. (*Hij werpt Lambrecht een verbrijzelenden blik toe*).
 MULLE : Aldus Mijnheers de Raadsheer, wij gaan overgaan tot de stemming.
 BOSSCHAERT : Meneer den Bron, zoudt mij toegelaten zijn van ook een vrage te doen ?
 MULLE : Wijl zeker Bosgaert, wat is het ?
 BOSSCHAERT : 't Ware om te weten Meneer den Bron, hoeveele dat i hij ga trekken; den eenen klapt hier van 800, den anderen van 1000 en we wete wulder nie waar dat 't scheidt (83).

(81) Wij moeten hem absoluut hebben om ons jachtgoed te bewaken.

(82) Jaja, wees maar gerust, dat is al beslist.

(83) Nie weten waar da't scheidt (= scheidt) : niet weten wat er juist van aan is.

MULLE : Gij weet wijl Bosgaer dat in voorgaande zitting is vastgesteld, hij zal 1000 fr. appointment heb en kieks (84) ook.
 BOSSCHAERT : (*tegen Vreeze*) Zie e wel (*tegen Mulle*). Alij kijk Meneer den Bron, men hen wulder daar nie aan te zeggen; 'k wee ik da wel, maar 'm houn wulder alzo onder malekaar gerijeleerd (85) alij dame wulder zeien os i hij ne gulden daags hou da 't ons docht dat 't wel betaald was alij.
 SCHELPE : (*in eenen lach schietend*) Ge zoudt er zeker willen ne schooier van maken !
 DIAS : Sakerdz... kan da nui zijn; hij 'n zou wel om geen dzoorken (86) bier mogen gaan.
 MEGANCK : Ach ! da aa waar toch belachelijk.
 MULLE : Neen Bosgaer, wij willen dat hij 1000 fr. heeft. Mr de Raadsheer ik verzoek u over te gaan tot de stemming.
 SCHELPE : *Die sedert eenige oogenblikken zorgvuldig met zijnen neusdoek het binnenste van zijnen hoed uitgewreven heeft staat eensklaps recht en roept uit* : Heeren van den Raad er is nu genoeg over gesproken; ik ben zelf beschaamd in de plaats van sommigen onder u van zulke opmerkingen aan onzen weledelen Voorzitter te durven maken. Wij gaan onmiddellijk overgaan tot de stemming. (*Hij neemt zijnen hoed en na hem nog eens met de grootste zorgvuldigheid van binnen met zijnen neusdoek uitgevaagd te hebben gaat hij rond bij al de Raadsheeren welke er hunnen knikker in laten vallen*).

(84) Kieks : vervorming van "kiekens" ?

(85) Gerijeleerd = geregleerd : beslist.

(86) Dzoorken : een speciaal soort van bierglazen; inhoud ong. 15 cl. en met een dikke bodem.

- SCHELPE : *De knickers uitgietend en ze met de grootste zorgvuldigheid samentellend : 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10. Hij hertelt met verwondering en vindt nog eens hetzelfde getal. Hij fluistert iets in het oor van Mulle.*
- MULLE : *(op den zelfden toon in 't Fransch)* Il ne faut pas lui en vouloir, ses intentions sont excellentes. Remerciez-le (87).
- SCHELPE : *(met luider stem)* Heeren van den Raad, van dezen keer zijn wij maar met 9 en ik vind nogtans 10 knickers. Mr Mulle en ik hebben de oorzaak dezer misbegrepen en Mr Mulle, gelast mij van hier openbaarlijk aan Mr Meganck zijne dankbaarheid uit te drukken, omdat hij alhoewel van den Raad geen deel makende nogtans de welwillendheid heeft gehad, het voorstel van zijnen weldoener te stemmen.
- MEGANCK : *(rood van schaamte)* Pa pardon Mr Léonce i ik heb mij niet veroorloofd va an me ede te stemmen. Er moet vo voorzeker een erreur zijn.
- MORTIER : Ach Meneer Mulle ik vraag u wel excuse; het zal zeker wel mijn faute zijn. Ik zal e'k ik waarschijnlijk mijnen eerste knikker weere gevonden hen en azoo 2 in den hoed gestoken hen.
- SCHELPE : Neen, neen Mortier, 'k ei e 'k ik den uwen gezien g'en haat gij maar eenen.
- MEGANCK : *(welke eensklaps verstaan heeft welk nut hij uit de omstandigheden kan trekken, staat spoedig recht en roept uit)* : Ee ee eedelen heer Leonce, aan aangezien da ge toch wilt zoo goed zijn va an mij vergiffenesse te schen-

(87) Je moet het hem (= Meganck) niet kwalijk nemen. Zijn bedoeelingen waren goed. Dank hem ervoor.

- ken, za al ik u bekennen da ak mij inderdaad nie ie kunnen inhouden en heb, u uw voorstel te stemmen.
(Op dit oogenblik gaat een luid geschater op en de kleine jongen van madame uit 't Stadhuis komt plotseling van achter den stoel van Lampaert gesprongen en roept uit met klinkende stem : 't en es geen waar 't en es geen waar ! Ik ei der 'k ik eenen ingestoken ! Kei te 'k ik geweest ! De groote verbaasdheid staat op de aangezichten der raadsheeren te lezen. Meganck weet niet waar kijken van schaamte. De kleine loopt al lachend en springend uit de zaal).
- REMI DE VOS : Ei godonke !
- MULLE : Ah le petit gremlin sapristi (88).
- SCHELPE : *(met haast)* Heeren van den Raad het is genoegzaam bewezen dat het voorstel van Mr Leonce met eenparige stemmen is aanveerd.
- MULLE : *(opstaande)* Mijnheers de Raadsheer de zitting sta op *(al de raadsheeren staan recht met uitzondering van Lampaert)*. Mulle voortsprekend : Maar vooraleer zij gaat voort, wij ik hier al de raadsheer bedank voor de eer wijlk zij mij heb aangedaan op de inhaling (89), ik heb ook al de drapeaux geremarqueer en de uitsteekberd die op de huis van de parochian gestaan heb en ik bedank ze ook voor de eer die zij mij heb gedaan en onder ander bedank ik op een heel particulier manier die courageuse weduwe ... ui ... de Reu die zoodanig al de geus is beu.
- AL DE RAADSHEEREN : Bravo ! Bravo ! Vivan Meneer

(88) Ha ! De kleine schelm !

(89) Op 2 februari is hem inderdaad een plechtige hulde als (nieuwe) burgemeester van Nevele tebeurt gevallen.

- MULLE : Leonce, Vivan onzen Burgemeester. Merci Mijnheeren; wjl merci; La séance est levée,...'ui ... pardon. De zitting ga voort. *Al de Raadsheeren verlaten de zaal (uitgezonderd Lampaert).*
- MEGANCK : *(bij het vertrekken, tegen Bosschaert)* Die ie kleine v... ee ee mij vaste gehad zilde. Waar zat i hij dan Gust ?
- BOSSCHAERT : Ei achter Lampaerts e stoel. Es 't geen waar, Mr Emile ? *(Bosschaert verwonderd van geen antwoord te krijgen, keert zich om en bemerkt dat Lampaert nog op zijne plaats is blijven zitten).*
- BOSSCHAERT : *(terugkeerend, tegen Lampaert)* Mr Emile ga e nie mee dan. *Geen antwoord (herhalend met luider stem)* Mr Emile slaapt e dan ?
- LAMPAERT : *(ontwakend)* ui, Ei wel, wa es er ? Es 't gedaan ?
- BOSSCHAERT : Ja Ja't; ze zijn al lank amaal weg. *(Beide verlaten de zaal).*

(Beneden in den gang; Mulle tegen Meganck):
Gij moet nie bevrees zijn omdat gij op mijn inhaal op uw telegraphe (90) niet zijt geweest. Als ieman réclam mak ik zal alles arrangeer met Mr Peereboom gelijk ik gedaan heb voor Naartje Doeb.

PETRUS (91)

(90) Telegrafiekantoor.

(91) Alleen onder het tweede en het vijfde "verslag" komt het pseudoniem "Petrus" voor.

Gemeenteraad van Nevele

Zitting van 1 April 1885 (92)

Voorzitter : Mr Leonce MULLE de TERSCHUEREN

Mr MULLE : Mijnheers de Raadsheer vooraleer ik de zitting kan open moet ik weet of niemand van u weet waar Mijnheer Adolf (93) blijf. *Al de raadsheeren schudden het hoofd; ze weten van niet. Op dit oogenblik komt binnen Mr Meheus, schoonbroeder van Mr Minne.*

Mr MEHEUS tot MULLE : Meneer Leonce, Adolf gelast mij van u te komen zeggen dat hij de zitting nie en zal kunnen bijwonen omdat hij onpasselijk is en hij heeft mij daarbij de toelatinge gegeven van in zijn plaats te zetelen, wel te verstaan os't met uw gedacht overeen komt.

MULLE : Mais comment donc, mon cher Monsieur Meheus, mais certainement; ça n'a rien de grave, j'espère, l'indisposition de Monsieur Adolphe (94).

MEHEUS : Oh non non, Mr Léonce, ce ne sera rien; du veau... comme ça (95).

SCHELPE : Ah maar Meneer Jules ge weet da toch wel; 't en es toch nie noodig van da te vragen; zet u os't u belijft ! En 't es toch nie erg zeker mee Meneer Adolf ?

MEHEUS : O neen neen 't Meneere de Notaris, 't en zal nie zijn... Hij eet fameus geerne kalfvleesch

(92) In werkelijkheid was er geen raadszitting op die dag.

(93) Nl. Adolf Minne.

(94) Maar natuurlijk, mijn waarde Meheus. Ik hoop dat de ongesteldheid van mijnheer Adolf niet erg is ?

(95) O nee ! Mijnheer Leonce, 't zal niks zijn; kalfsvlees... zoveel !

en 'k gelove dat hij er gisteren avond een beetje veele geëten heeft en dat daarvan es dat hij nie wel en is.

SCHELPE : Ah kalfvleesch is goed, ik eet het ook famous geerne, principal de kalfskop, 'k vinde dat er niets zoo fijn en es.

MEHEUS : Ja Ja't, 't es zeker goed; allons m'en der allemaal famous wel van geëten ook. *Op dit oogenblik valt Bosschaert plotseling achterover van zijnen stoel die in twee stukken breekt.*

BOSSCHAERT : (*tegen Remi De Vos*) Ei gie v... wa doe e gij aan mij.

REMI DE VOS : Godonke ei'k en doe ik niet; 'k eit ui wel gezeid, in waar, da de zittinge voor de kl... was. Meneer Schatteman (96) eet mij te dikfels gezeid da die zittingen (97) op en einde nie meer en zoen geleken hen.

MULLE : (*tegen Schelpe*) Wat zeg hij daar; dat Mr Scatman gezeg heef dat ons zitting niet meer zou geluk heb.

SCHELPE : 'k Eit toch ook azoo verstaan. Sapristi ! zoudt i hij misschien uitgekocht zijn ? ! dat zou me toch moeten weten.

MULLE : (*tegen Remi De Vos*) Zoo gij zeg Remi dat Meneer Scatman u gezeg heef dat ons zitting nie meer zou geluk heb !

REMI DE VOS : Ja ik Meneer Léonce, hij eet mij wel twintig keers gezeid.

MULLE : Zoo gij durf hier rechtaf kom zeg dat ons zitting niet meer zal weert zijn omdat Mr Scatman daar nie meer in is ! Gij avoueer (98) dan dat gij zijt uitgekoch !

(96) De liberale burgemeester tot einde 1884.

(97) Vanaf hier ontstaat een misverstand doordat "zitting" een dubbele betekenis heeft : 1) datgene waarop men zit (hier bedoeld) en 2) raadszitting (wat Mulle erin ziet).

(98) Avoueren : bekennen, toegeven.

REMI DE VOS : Ei Godonke 't en es het daar geen uitkopen aan; ge zie gij ook wel dan die stoelen voor de kl... zijn.

SCHELPE : (*tegen Mulle*) Ah Monsieur Léonce, je comprends ce que c'est; il a voulu parler des chaises qui sont en mauvais état (99).

MULLE : Au ! il y a eu un quiproquo, les chaises ça veut dire aussi : De zitting (100).

SCHELPE : En effet, Monsieur Léonce, ces deux mots signifient la même chose (101).

MULLE : Mijnheers de Raadsheer, de incident is clos. Bosgaer, pak een ander zitting. Mijnheers de Raadsheer de zitting doe voor.

DIAS : Pardon Meneer Léonce, maar 'k geloove wel da ge de zitting nog nie geopend en hebt.

MULLE : Ah sapristi ! 't is ook waar. - Wat daar mee gedaan ?

SCHELPE : Ah Meneer Léonce, 'k en zou ek' ik daar nie achterloopen, de zitting is van haar eigen opengegaan.

MULLE : Wijl ja, 't is ook waar. De zitting doe voor.

SCHELPE : Heeren van den Raad, zooals gij weet is de zaak aan de dagorde, de benoeming van onzen nachtwaker. Meneer Léonce zal straks zijn voorstel daarover maken en daarna zullen wij onmiddellijk tot de stemming overgaan. Heeren van den Raad hebt gij hem mede gebracht : Gij weet wel wat ik wille zeggen. *Al de raadsheeren hebben hem van de-*

(99) Ha, mijnheer Leonce, 'k begrijp wat er scheelt : hij wou het over de stoelen hebben die in slechte staat zijn.

(100) Ah ! Er is een misverstand geweest : "les chaises" betekent dus ook "de zittingen".

(101) Inderdaad, mijnheer Leonce, die beide woorden betekenen hetzelfde (eigenlijk bedoelde Buysse waarschijnlijk net het tegenovergestelde : voor die beide zaken - zitting van de raad en stoel - gebruikt men hetzelfde woord).

ze keer al gereed in de hand, uitgenomen Mr Meheus welke maar slecht schijnt te verstaan waarvan er kwestie is.

SCHELPE : (tegen Meheus) Hebt gij hem mee, Meneer Meheus ?

(Meheus die nog niet verstaat wat er gaans is staat verbaasd op Schelpe te kijken zonder te antwoorden en weet niet of hij moet lachen of hem kwaad maken.)

SCHELPE : Gij moogt het mij niet kwalijk nemen Mr Jules, maar me zoen geerne weten of ge eenen hebt ?

MEHEUS : (*kwaad*) Het te gij meschien geenene ?

SCHELPE : Ei maar toe toet Mr Jules, kijk, hij es hier (*hij toont hem zijnen knikker*).

MEHEUS : th. Maar Meneer, ge moogt het mij niet kwalijk nemen ik wist niet wat er van de kwestie was en ik had het anders verstaan. Zeker ei 'k hem mee; Adolf ee mij de zijnen meegegeven. (*Hij haalt hem uit*).

SCHELPE : Heeren van den Raad, zooals gij weet, hen me nui al twee keers een vente (102) gehad mee ons knickers en daarvoor hebben Meneer Léonce en ik besloten van een ander systeem van stemming te gebruiken. - Ik zal mee mijnen hoed rond gaan van eer dat de beraadslaging begint en iedere knikker zal er zijn raadslid in... Ah sapristi, pardon, pardon, 'k ben mis; ui ... 'k wille zeggen en ieder raadslid zal er zijnen knikker in laten vallen. 'k Hou mij miszeid, maar allons 't komt overeen uit, me verstaan wij wel mallekaar.

MORTIER : Ei, ja zeker eh waar, me komen der vooren bijeen.

(102) Vente : incident.

SCHELPE : Alsdan Meneers zullen me den hoed met al de knickers aan de kant zetten en de beraadslaging gedaan en de stemming geopend zijnde, zal ieder raadslid het recht hebben van in geval van tegenstemming er de zijnen te gaan uithalen. Op deze manier zullen wij geen onaangenaamheden meer hebben.

AL DE RAADSHEEREN : Bravo ! Bravo ! azoo zal 't beter zijn. (*Zij staan meest allen op van hunne plaats en willen hunnen knikker in den hoed van Schelpe werpen*).

SCHELPE : (*Zijnen hoed spoedig vattend en hem met zijnen neusdoek zorgvuldig uitkuischend...*). Wacht ! wacht ! Ik zal zelve rond komen. (*Hij gaat rond en na de knickers juist geteld te hebben zet hij die in zijnen neusdoek op den grond weg*).

MULLE : Mijnheers de Raadsheer, zooals gij weet wij heb een nachtwak van doen; er gebeur hier te veel dief en rustooring in de gemeente, de persoon kun in rust niet meer gaan slaap; maar ten is niet genoeg van de nachtwak te heb, wij moet hem ook de uniform geef om hem te kun distingueer van de ander persoon, die in de straat gaan en mijn vrouw heef de moeit gedaan van een projet van uniform te dessineer die wij wijllen hem geef. (*Hij haalt zijn dagorde uit zijnen zak en toont aan de raadsheeren de teekening welke langs den anderen kant gemaakt is*).

REMI DE VOS : Godonke, da es Manten Wijngaert.

MULLE : Mijnheers de raadsheer, ziehier de couleur van de costum : De casque (103) zal rood zijn, de gilet groen en de broek blauw.

(103) Casque : helm.

- BOSSCHAERT : Ei verdecke, just lijk of e 'k ik was bij d' inhalinge (104).
- MULLE : Inderdaad Bosgaer en wij heb zelf gepeins van hem ui kostuum te geef om te begin, omdat ons vijand niet zoudt kun zeg dat wij te veel geld verkwis op de parochie, maar wij wijllen zooals gij ziet op de dessin dat hij zilver casque drag, zoo dat zal natuurlijk niet veel geld kost, Siesken Harink kan da mak.
- DIAS : Pardon Mr Léonce, maar 'k peize da die zelve kask algelijk nog al diere zal kosten.
- MULLE : Oh ! wat kan dat zooveel kost, een casque in fer-blanc (105).
- DIAS : Fer ... blanc, sakerdz... fer-blanc. Ah ja ja 't mag nen blekkenen zijn. Pardon Mr Léonce, mais je croyais que vous disiez un casque en fer-blanc (106).
- MULLE : Wijl neen ik heb gezeg zilver casque; wijl dat nie zeg fer-blanc ?
- SCHELPE : Pardon Mr Léonce, 'k geloove wel dat ge mis zijt. Zilver Mr Léonce zonder da get mij kwalijk neemt wilt zeggen argent; en fer-blanc da ware tons nen blekkenen.
- MULLE : Ah wijl, 't is wijl mogelijk ! nen blijkken dan.
- BOSSCHAERT : *(tegen den sekretaris)* Verdecke, ei e gij daar nu wa van verstaan van 't gene dan ze daar gezeid hen.

(104) Enkele weken tevoren, nl. op Lichtmis, is mijnheer Leonce plechtig als burgemeester geïnstalleerd.

(105) Fer-blanc : *blik*, maar de letterlijke betekenis is : *wit ijzer* (of metaal). Daaruit zal trouwens juist nog een grappig misverstand ontstaan.

(106) Pardon, mijnheer Leonce, maar ik dacht dat u had gezegd een "casque en fer-blanc".

- DE SEKRETARIS : Ei zoek wel (107)! 't es daar ievers van da dink diet ij op zijn hoofd moe hen.
- SCHELPE : Zoo, heeren van den raad, gij hebt dat amaal wel verstaan, nie waar; wij gaan overgaan tot de stemming volgens ons nieuw systeem. *(Hij staat op van zijne plaats en haalt zijnen hoed die onder eene bank staat)*. Hij bereidt zich om te vragen of er iemand tegen het voorstel zou durven stemmen, toen hij eensklaps bemerkt dat er een groot getal knikkers ontbreken; hij giet de overige spoedig in zijne hand uit, telt ze en roept uit in woedende gramschap : Heeren van den Raad, ondanks ons nieuw systeem zijn wij van dezen keer schandelijk bedrogen en bestolen ! Ik vind maar eenen knikker meer en in de plaats is er om met ons te spotten voorzeker eenen marbel (108) ingesteken ! nen blauwen (109). *(Eene verbaasdheid zonder weer-ga staat op de aangezichten der Raadsheeren te lezen)*. Op dit oogenblik hoort men in de naburige zaal als een geluid van knikkers of andere kleine speeltuigen op den plancher rollen. Al de raadsheeren luisteren met eenige aandacht. Weldra laat hetzelfde geluid zich nogmaals hooren, vergezeld van een gerucht van kleine stappen in de zaal rondloopend en het geroep Koeschut ! Koeschut menige keeren herhaald.
- REMI DE VOS : *(schielijk opspringend)* Godonke, die kleine kuiffel (110) ee ze weerom al vaste. *(Hij*

(107) Wat zou ik !

(108) Een grote knikker.

(109) Nen blauwen : de kleur van de liberalen !

(110) Kuiffel : deugniet, schelm.

rukt met geweld de deur open, springt in de zaal daarnevens en begint spoedig de ontbrekende knikkers op te rapen, waarmede de kleinen uit 't Stadhuis in gezelschap van een zijner makkers bezig was met spelen; de kleine springt hem aan de beenen uitroepend al weenend : Ei ! ui ! mama ! mama ! ze pakken mijn knikkers ! Ei ! mijne marbel ! mijne marbel !

MADAME : *(De zaal binnen loopend) tegen Remi De Vos : Ei wel ! Ei wat es dat hier, wilde ne keer mijne jongen beginnen gerust laten; zijde niet beschaamd dan !*

REMI DE VOS : *Ei godonke da es nui al den tweeden keer dat hij de knikkers van de Raad komt pakken.*

DE KLEINE : *(al weenend) 't En es gee waar, 'k en ei ze nie gepakt, 'k ei ulder ne marbel in de plaatse gegeven.*

MULLE : *Ja klein, gij heb ons wijl een marb in de plaats gegeef maar gij heb ons tok bestoool aangezien wij daarmêe ons getal stem niet meer heb.*

MADAME : *Meneer Léonce, 'k versta ik al wa dat es; hij zal e hij daar die marbel in gesteken hen en 8 knikkers uitgepakt hen om mee zijne cameraad te kunnen spelen; de jongens zijn hier gewone, Mr Léonce, van 8 knikkers te geven voor ne marbel (111) en da es daarmee.*

MULLE : *(verwonderd) Ah ! is dat inderdaad zoo ! dat verand inderdaad de affaire; indien de marb de valeur heef van 8 knik dan heb wij*

(111) Hiermee wil Buysse dus eigenlijk zeggen dat 1 liberaal (de blauwe "marbel") zoveel waard is als 8 (niet-liberale)(ja-)knikkers.

toch nog de getal stem ! dan !

SCHELPE : 'k Geloove inderdaad wel Mr Léonce da 't inderdaad azoo es.

BOSSCHAERT : 'k Hoor 'k toch altijd mijn jongens daar ook van klappen. Aly ! dan ze zij 8 knikkers geên voor ne marbel, en voor ne cens hen z'acht marbels. Aly !

DIAS : In mijnen tijd was toch ook azoo Mr Léonce !

SCHELPE : Heeren van den raad, aangezien dat ons getal stemmen toch overeenkomt en dat er toch zeker niemand geen goeste en heeft van zijnen knikker uit den hoed te trekken *(al de raadsheeren schudden het hoofd, wilende zeggen dat zij geen goeste en hebben van er ulderen uit te trekken)*, verklaar ik het voorstel van Mr Mulle met eenen marbel ... ui ... pard... 't es die verd... marbel die in mijn hoofd zit ... ui 'k wille zeggen met eenparige knikkers ... ui ... sapristi ! ... stemmen wil ik zeggen, aanveerd.

AL DE RAADSHEEREN : Bravo ! Bravo ! Vivan onzen Burgemeester !

MULLE : Merci Mijnheeren, wijl merci.

BOSSCHAERT : *(tegen Mortier)* Toe... zeg het maar; gen moet ni schouw (112) zijn.

MORTIER : Ei maar Gust jongen; 'k en ben ik da keiten (113) hier azoo nie gewone.

LAMBRECHT : Ei zegge maar op, Tiste, hij 'n zal hij nie kwaad zijn.

MORTIER : Ja jongen !

MULLE : Heb gij iets te vraag Mortier, zeg maar; gij moet niet zijn bevrees.

MORTIER : Ei maar Meneer Léonce zonder da get mij

(112) Schouw : bang.

(113) Keiten (kouten) : praten.

- kwelijk neemt, zoe me wulder allemets nie wa vergeten hen ?
- MULLE : (*verwonderd*) Vergeet Mortier; wijl neen zeker; ik weet toch van niet.
- MORTIER : (*beschaamd*) Ja maar kijk meneer den bron, 't es het mij gelijk wie dat es alij ! maar 't es zeker meneer den Bron of 'k zoe 'k ik moeten kwalek verstaan hen, maar dame wulder zeker nie en weten voor wie dame gestemd hen.
- MULLE : Ah sapristi, 't is toch waar, ik had alzoo vergeet, maar enfin dat geef niet; ik had op mijn carnet geteekd (*hij haalt zijn carnet uit zijnen zak en zegt*) : 't Is Honoré Meganck. (*Hij neemt zijnen stok, zet zijnen hoed op en verlaat de zaal*).
- SCHELPE en DIAS : (*hem met verwondering aanschouwend*) Zoudt gedaan zijn dan ! Hij 'n ee hij nie gezeid !
- SCHELPE : (*achter Mulle loopend*) Pardon, Mr Léonce, g'en hebt gij ons niet gezeid dat de zitting gedaan was. Es 't er nog iets te beslissen, os't u belieft ?
- MULLE : Wijl neen, er is niets meer, maar ik moog niet zeg : De zitting is gesluit, aangezien ik ze niet had open gedaan.
- SCHELPE : Ah 't es waar ook, Mr Léonce, 'k vrage wel excuse, 'k had het gansch vergeten.
- BOSSCHAERT : (*Lampaert wakker makend*) Gauw Meneer Emiel, 't es gedaan, we gaan voors.
- Al de raadsheeren verlaten de zaal.*

Zitting van den 9 April 1885

Voorzitter : Mr Léonce MULLE de TERSCHUEREN

EEN NIKEIREIWKEIWTSCHIEW (114) IN DE CONGO

Mr MULLE : Mijnheers de raadsheer de zitting ga open.

SCHELPE : Heeren van den raad, de zitting van heden gaat bijzonder belangrijk zijn; ik verzoek u allen van met de grootste aandacht de beraadslaging te volgen; onzen achtbaren en weledelen Burgemeester de Bodega gaat het woord voeren.

MULLE : Mijnheers de Raadsheer, de zaak ... stijl (115) van een adres van felicitations te stem Z. M. de Koning omdat is benoemd als koning van de nieuw gemaak afrikaansch land : De Congo.

BOSSCHAERT : (*tegen de sekretaris*) Verdome, wa es da-de ?

DE SEKRETARIS : Zwijgt, ge zil het wel gaan hooren.

MULLE : Mijnheers de Raadsheer ... ui... daar zijn misschien maar weinig onder u die weet wat de Congo is en daarom wijl ik u eenige woord uitlegging geef. Onder ons gezeg, da beteekt niemendal maar wij moet gebaar dat wij daar heel veel aan houd om de koning plaisir te doen, de koning houdt daar heel veel aan en 't is om van hem te verkrijg, dat hij werk teeg de geus (116) da 't een mot d'ordre (117) is in ons partij van hem

(144) Zoals verder blijkt is dat volgens Mulle het "Kongolese" woord voor "gemeenteraad".

(115) Stijl : stel voor.

(116) De geus : de Liberalen.

(117) Mot d'ordre : wachtwoord.

in die affaire te help (118).
 AL DE RAADSHEEREN : Au ja ja, percies.
 MORTIER : Ei waar ligt da land alzoov ieverst, Meneer den Bron ? Es da op ... ?
 MULLE : 't Is de land, Mortier, waar heel warm is en waar de negers woon; die heel zwart zijn; en wild en vuil, en waar de citroen groei.
 BOSSCHAERT : Au ja, ja ! Kei daar nog van hoore keiten; Prosper Dias ee mij gezeid dat hij in Gent azoo nog ne keer ieverst er een gezien heeft.
 MULLE : Wijl ja, ik zou wijl geloof; ik kan ze niet beter vergeljik enfin ... Jules ... op de inhaling, maar nog veel meer wild; heel gansch woeste enfin.
Op dit oogenblik begint Bosschaert met geweld onder de tafel te schuppen al roepende : 'k Zal u nu wel hên gie kleine v... Terzeldertijd springt Mortier spoedig recht, uitroepende : Ei, verdome, Gust, wa krijgde gij van azoo mijn scheen in stuk te schippen (119) ! Scheedt er uit, Verdeeke !
 BOSSCHAERT : Oh ! da waren ui beeên die 'k gevoeldege, 'k meendege dat weerom de kleinen was. *Mortier trekt zijne broek op tot halfwege de knieën en men ziet inderdaad de roode en blauwe blutsen op beide beenen staan).*
 VREEZE : *(tegen Minne)* Ei ge zil gulder daar zeker ne keer naar toe rijen, os g'uldere stoomboot hebt (120).

(118) Het katholieke kabinet-Beernaert en Leopold II hebben, door elkaar te steunen, uit een en ander aspekt van 's konings koloniale politiek nogal wat munt weten te slaan. Zie blz. 41.

(119) Schippen (schoppen) : trappen.

(120) Hier en vooral in het volgende "gemeenteraadsverslag" van Buysse wordt herhaalde malen een zinspeling gemaakt op het feit dat Minne en zijn aanhang een stoomboot hebben gekocht of laten bouwen. In het volgende "verslag" wordt zelfs de

MINNE : Ja, zoe me wel ! zoe me wel ! wan z'eten ui ginter op link (121) kalfvleesch.
 DIAS : Vinden ze daar geen koolmijnen in da land, Meneer Léonce ?
 MULLE : Het schijnt wijl van ja dat daar ook koolmijn bestaat; maar ten is nogtans niet de but van de affaire (122) van daar koolmijn of ander mijn te gaan zoek. Onder ons gezeg, ons partij ga daar tracht nut uit te trek om daar al de geus schoolmeesters naartoe te zend, da schijnt dat de eenigste middel is om die hier kwijt te geraak.
 SCHELPE : Dat da kost waar zijn, en ze daar naartoe zenden onder voorwendsel van 't volk ginter te gaan beschaven.
 MULLE : Wijl zeker; 't is just daar de but.
 MORTIER : Zoo dage peist, Meneer den Bron damen hier Pattyn en zijnen boel ook nog daartoe zullen krijgen dan ?
 MULLE : Ik hoop toch wijl van ja, Mortier.
 REMI DE VOS : Ei, ze zullen zij ginter ook zeker pek-zwart worden ?
 MULLE : Wijl ja, link Jules Doeb, enfin !
 BOSSCHAERT : Ei wa voor en tale es da, Meneer den Bron, dan ze daar keiten in da land.
 MULLE : 't Is de heel aardig taal Bosgaard, 't is heel moeielijk om leer. Gij heb bijvoorbeeld : Zitting van den gemeene raad. Hoe zou gij peins da zij da gijnter zeg ?
 BOSSCHAERT : Ei ... ei ... wa zoek gaan zeggen ?
 MULLE : Nikeireiwkeiwtscheiw.
 AL DE RAADSHEEREN : Ei verdeeke, die meneer Mulle

naam, de "Frolic", genoemd. Wij konden niet achterhalen wat Buysse hier precies mee over de hekel wou halen.

(121) Link : nog steeds Nevels dialect voor "lijk, gelijk" = (zo)als.

(122) De but van de affaire : het doel van de zaak.

kent toch alle talen !
(Op dit oogenblik hoort men in den trap een zonderling geluid; een oe-oe-oe-oe die van langs om luider wordt en schijnt te naderen. Al de raadsheeren luisteren stilzweigend.
Er wordt op de deur geklopt en dezelfde stem laat wederom hetzelfde oe-oe-oe-oe hooren).

MINNE : (gansch ontsteld rechtspringend) Oh ! Oh ! 't es ne wildeman, 't es eenen van de Congo. (Nauwelijks is dat woord uitgesproken of al de raadsheeren springen van hunne plaats op en loopen al roepend van schrik en het een boven het ander in de plaats nevens de gemeenteraadszaal; deze wordt dicht gesloten).
(De stem aan de deur) OE-oe-oe-oe zoet mij gepermetteerd zijn oe-oe-oe van oe-oe binnen te komen oe-oe ?

REMI DE VOS : Ei godonke zij egulder schouwsch ... 'k zal e'k ik godonke wel weten wie da 't es. (Hij trekt zijne sable uit en gaat naar de deur. Op hetzelfde oogenblik gaat deze open en Mr Jacobus Francies de Mulder, Burgemeester van Poesele komt binnen in de gemeenteraadszaal). (123).

REMI DE VOS : Ei godonke, 't es den burgemeester van Poesele !

BOSSCHAERT : (in de zaal daarnevens) Verdome 'k eet nog gepeisd. (Hij doet de deur open en komt in de zaal achtervolgd van al de ande-

re raadsheeren. Mulle, Minne en sommige anderen schijnen nog gansch ontsteld van hunnen schrik).

DE MULDER : (tegen Mulle) Oe-oe-oe meneer oe-oe den Burgemeester oe-oe 'k was hier gekomen om u een heel oe-oe-oe belangrijkoe-oe zaake mede te deeloe-oe.

MULLE : Ja Meneer Mul; zet u als u belieft, maar gij heb ons stijf doen verschiedt, wij waar just geoccupeer met beraadslag om een adres aan de Koning te stem voor de zaak van de Congo en wij meend azoo dat gij een wijldeman waar die van gijnder afkwam.

DE MULDER : Oe-oe-oe-oe.

MULLE : Zet u als u belieft, Meneer Mul; gij kan zeg de communicatie die gij te doen heb; Mijnheers de raadsheer de zitting doe voor.

DE MULDER : Meneer oe-oe Léonce, den 25 Maart is er tot Poeheloe-oe een echt schelmstuk gebeurd; nen jongeling oe-oe-oe van een jaar of twintig oe-oe die altijd Mulle geheeten wordt oe-oe-oe, zonder oe-oe da'k ik kan zeggen oe-oe waarom, oe-oe Meneer Léonce, es daar ingehaald op spotsche wijze oe-oe-oe-oe mee een twintigtal kortewagens (124), oe-oe verscheidene hondkeren, oe-oe-oe mee commissarissen meéneen hoogen hoed oe-oe-oe op en oe-oe witte strek aan den arm, oe-oe mee een muziek van schuiffeldinkskes (125) en zoo voors, oe-oe-oe-oe-oe den eerewijn es hem geschonken oe-oe-oe geweest, enfin alles es gebeurd oe-oe-oe op een manier om den

(123) Was toen inderdaad burgemeester van Poesele. Hij was nogal kortademig en om de gemeenteraadszaal te bereiken moest hij flink wat trappen bestijgen. Daardoor maakte hij bij zijn aankomst boven waarschijnlijk dat oe-oe-oe-geluid.

(124) Kortewagen : kruiwagen.

(125) Schuiffeldink : fluit.

spot te drijven oe-oe-oe met hetgene er ter gelegenheid oe-oe van uwe inhaling, tot Nevele is gebeurd.

AL DE RAADSHEEREN : Ah ! es da een schande !

DE MULDER : Het heeft mij onmogelijk geweest oe-oe-oe van dat schandelijk spel te beletten, oe-oe omdat ik daar geen police aan d'hand en had doe-oe-oe maar ge moet weten oe-oe Meneer Léonce, oe-oe dan ze't op 20sten Mei zijnde verjaardag oe-oe-oe wederom schicken in 't halen oe-oe-oe en 't es om da te kunnen beletten oe-oe da'k u komme vragen oe-oe Meneer Léonce, of goe-oe-oe mij voor dien dag uw gendarms zoudt willen zenden oe-oe.

MULLE : Ik heb u wijl te bedank, Meneer Mul, voor al de moeite die gij heb gedaan, ik zal u op de gestelde dag de gendarms zend en ik wijl u hier een vote de remerciements doen stem, van al de raadsheer voor uw couragous gedrag.

AL DE RAADSHEEREN : Bravo ! Bravo !

MULLE : Wij zul dat terzelfdertijd stem met de adres voor den Koning; maar mijnheers de raadsheer ik moet d'abord een motion d'ordre mak.

Al de raadsheeren luisteren aandachtig.

MULLE : Mijnheers de raadsheer, gij moet ook al hoor heb zeg dat op Nevele wordt uitgegeef een spotschrift over ons séance ieder keer dat zij plaats heb; de persoon die dat doen heb voor, van ons belachelijk te mak met te zeg dat wij altijd met eenparig knik... ui... pardon ... ik wijl zeg stem, stem. Ei wijl, Mrs de raadsheer, ik heb de heel ingenieus middel gevond om dat te belet. In plaats van eenparig te stem, wij zal lotje trek wie van ons

moet teeg stem; alzoo zul zij niet meer kun zeg dat altijd eenparig is.

AL DE RAADSHEEREN : Ah, ce ça.

SCHELPE : (*tegen Mulle*) Wa zoek eerst doen, Meneer Léonce, de knickers halen of de lotjes maken ?

MULLE : Gij zul moet de lotjes mak om te weet wie moet teeg stem.

(De sekretaris die sedert eenige oogeblikken bezig is met een blad papier in ongelijke reepjes te snijden, geeft deze aan Schelpe welke er ieder raadslid een doet van uittrekken).

BOSSCHAERT : Ei, Meneer den Bron, es 't voor 't kortste of voor 't langste ?

SCHELPE : 't Es 't kortste die der tegenstemt Gust. *De Raadsheeren na hun lotjes getrokken te hebben houden het in hun hand om te zien wie dat het kortste heeft; het is Mr Mulle.*

VREESE : Ei, meneer den Bron, 't en sla ui wel nie mee, 'k ei e 'k ik 't langste.

MULLE : Ja, Vrees, 't sla mij teeg (*tegen Schelpe*). 't Is nog al embarrassant voor mij van te moet teeg de voorstel stem die ik zelf ge-maak heb; peinsd gij niet dat zij daar weerom zul een spotschrift op mak, Notaris ?

SCHELPE : Ik 'k en peisd nie, Meneer Léonce, maar enfin ne mensch en kan 't nie weten ewaar, z'heeten mij wel altijd Pomade.

MULLE : (*grimlachend*) Ah, ja 't es waar, maar waarom is dat dan, Notaris ?

SCHELPE : Ei da es nog gekomen van in den tijd van mijnen trouw, Mr Léonce, den dag van mijn verhuizinge zeg mij wijf azoo tegen mij : Théophile pakt ook wa mee da't afecert (126)

(126) Afeceren (= avanceren) : opschieten.

(ze was zij bezig mee de wijn te verhuizen weet ik wel) en daarop neeme 'k ik ook mee 't geen dat mij 't noodzakelijkste scheen; te weten : ne quinquet, ne schoentrekker, ne kam en een dooze Pomade.

AL DE RAADSHEEREN : *(in eenen lach schietend)* Ah, ja ja, 't es daarom dat da voorskomt. *(Schelpe wordt eenigszins rood en schijnt min of meer gegeneerd; hij neemt zijnen hoed en na hem van binnen zorgvuldig uitgekuischt te hebben gaat hij rond bij al de raadsheeren die het voorstel van Mr Mulle moeten stemmen en welke er allen hunnen knikker in laten vallen).*

SCHELPE : *(de knickers in zijne hand gietend en ze met zorgvuldigheid samentellend)* 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 *(met verwondering hertellend)* 1... 2... 3... 4... 5... 6... 7... 8... 9... 10... *(Hij blijft eenige oogenblikken met de knickers in zijne hand staan als stom van verbaasdheid).*

MULLE : Is de al gelijk parig dan Meneer Scylpe ? (127).

SCHELPE : Dat es toch te vreed Meneer Léonce ?

LAMBRECHT : Ei Verdecke, Honoré Meganck en es hier pertan niet. *Schelpe, welke sedert eenige oogenblikken bezig is met de knickers nog eens te hertellen roept eensklaps uit :* Ah, sapristi, 'k zie al wa dat es, 't es eenen die in tweeën gebosten (128) ligt.

MULLE : Gebost nog al ! Tiens ! Tiens !

BOSSCHAERT : Ei da moe al z' leven een bakboste (129) zijn !

(127) Bedoelt : "Is er toch eenparigheid, Mijnheer Schelpe ?"

(128) Gebosten : gebarsten.

(129) Bakboste : barst die al bij het bakken van de knikker ontstaan is (hier natuurlijk ironisch bedoeld).

SCHELPE : 't Es inderdaad azoo, 't es en bakboste, *(hij toont aan de raadsheeren de knikker die in tweeën gebosten ligt)*, maar enfin 't komt toch overeen uit : Heeren van den raad; ik verklaar het voorstel van Mr Mulle met 8 knickers tegen 1 bakboste... ui ... pardon, pardon ! 'k Wille zeggen met 8 stemmen tegen 1 bakboste... ui ... sapristi ! tegen een stemme wil ik zeggen aanveerd.

AL DE RAADSHEEREN : Bravo ! Bravo ! Vivan onzen Burgemeester !

MULLE : Merci, Mijnheeren, wyl merci... ui... Mijnheers de Raadsheer, vooraleer de zitting ga voor heb ik de eer u kenbaar te mak dat de toekomstige zitting zal plaats heb op de nieuw gemaak stoomboot van Mr Meheus. Gij ziet ook, Mrs de Raadsheer, dat wij hier op de stadhuis in rust niet meer kun vergaer; wij wordt altijd op de eene of andere manier getroubleer, da zal op de boot veel beter zijn; wij zul daar in rus gelaat word.

AL DE RAADSHEEREN : Ah ! Bravo ! Bravo ! Da zal leute zijn.

MULLE : Mijnheers de Raadsheer, de zitting ga voor. *Al de Raadsheeren staan op en verlaten de zaal.*

Beneden in de herberg (Mortier tegen Bosschaert). Ei Gust, zoe Meneer Lampaert al weg zijn dan ? 'k Zoe hem wel e keer moeten spreken.

BOSSCHAERT : *(met verwondering omkijkend)* ... Ei ! Goddeeke, 'k zal hem boven vergeten zitten hên. *(Hij loopt spoedig naar omhoog, maakt hem wakker en komt er eenige stonden nadien in de herberg mede beneên).*

Vijfde verslag van de gemeenteraad van Nevele (130)

Voorzitter : Mr Léonce MULLE de TERSCHUEREN

Drie uren zijn geslagen.

Het weder is allerschoonst, een lief zonneken lacht in de straten en in de helderblauwe ruimte hangen lieve witte wolkjes gelijk verloren schaapjes.

De Bodega, Pomade, Minne staan op de trappen van 't gemeentehuis. Alle drie schijnen hoogst tevreden; hun gesprek is levendig en opgeruimd. Pomade vooral ziet er charmant uit.

POMADE : *(tot de Bodega)* En gen zijt azoo oprecht niet benauwd van de zeeziekte Meneer Léonce ?

DE BODEGA : *(lachend het hoofd schuddend)*. Tenminste niet, notaris. Gij weet wijl dat ik bij conserateur. POMADE en MINNE *(ook in een lach schietend)*. Ha ! Ha ! Ha ! de goeie klucht.

Op dit oogenblik komen Bosschaert, Lambrecht en de sekretaris uit Mortier's huis en richten zich naar het gemeentehuis. De sekretaris met zijn dikken vooruitstekenden buik en zijn lange zwarte frak daarover, ziet er interessant uit. Dit schijnen de raadsheeren op de trappen van 't gemeentehuis insgelijks te bemerken. Glimlachend zien zij hem naderen.

POMADE : *(lachend in de Bodega's oor fluisterend)*
Dadat e vrijmensch (131) ware Meneer Léonce da ware ne keer een goeie acquisitie voor

(130) Op de getijpte kopie zonder titel en niet gedateerd. Uit een vergelijking met de officiële notulen van de Nevelse gemeenteraadszittingen (zie ook blz. 117) kan m. i. besloten worden dat het hier gaat om een parodie op de raadszitting van 9 juni 1886.

(131) Vrijmensch (= vrouwmens) = vrouw.

ons kolonie; dat hij ne rok droeg ge zoet precies zeggen, hij gaat ... *(het overige der volzin vergaat in een verheugd gelach van de 3 raadsheeren)*.

BOSSCHAERT : *(tegen de sekretaris)* Die mannen hen weerom leute, da es zeker mee de goen uitslag van de kiezingen (132).

DE SEKRETARIS : Allicht wel, *(met stiller stem)*. Ze zillen sakerdzuu nog eindigen met een esschene perse (133) op ons ... te slaan.

De sekretaris, Lambrecht en Bosschaert, wisselen een goeden dag met de andere raadsheeren. Terzelfder tijd komen Dias, Lampaert, Hanssens, Mortier en Vreeze ook in de straat genaderd. De raadsheeren zijn in getal en trekken boven op de gemeenteraadszaal. Remi De Vos die insgelijks aanwezig is, sluit zorgvuldig de deur en schoort er zijnen sabel tegen opdat er niemand binnen komen zou.

MULLE : Meneers de Raadsheer, nui ik verklaar ui de séance open.

Al de raadsheeren knikken bevestigend. Er heerscht eene zekere plechtigheid over de vergadering.

MULLE : Mijnheers de raadsheer. Ik, ui ... Ha ! hihâa, hia, hia, hiaa, hia, hia, - *(Dit laatste geluid wordt niet door Mr Mulle maar wel door een dier in de straat veroorzaakt)*.
Mulle blijft een oogenblik stil-zwijgend.

BOSSCHAERT : Da es zeker Tjeef Steyaers en ezal, diev... *(rechtstaande en door het venster kijkend)*

(132) Bij de parlementaire verkiezingen van begin juni 1886 hebben de Katholieken nogmaals winst geboekt : in 1884 hadden ze 86 zetels (tegen 52 voor de Liberalen), in 1886 is de verhouding al 90-48.

(133) Esschene perse : een perche (lange stok) van essenhout.

Ten doet, tes Maeneyts (134).

(Hij zet zich weer op zijn plaats en wisselt eene opmerking met Mortier).

MULLE : *(hernemend)* Mijneers de raadsheer, de séance van vandaag is zoodanig important dat ik wyl zelf de woord neem om u te expli-
keer waarom wij zijn vergaar.

Algemeene knikkende stilte. Pomade en Minne in aandachtvolle houding staren strak naar het plafond en de andere raadsheeren strak naar Pomade en Minne. Het dier in de straat laat nog een verwijderd geluid hooren. Lampaert valt zachtjes in slaap.

MULLE : Hum ! Hum ! Mijneers de raadsheer, zoo-
als ijk goeddenkend man in gansch het land moet gij heb met plaisier vernom de groot
uitslag van ons junikiezing. De geus zijn dit-
maal verplijt (135), kapot en zuil nooit meer
de pouvoir meer geraak. Maar, Meneers de
raadsheer, wat al gjld die zegepraal aan ons
partie gekost heeft, daar kun gij u geen ge-
dach van maak. Om u daar een voorbeeld
van te geef zal ik zijg dat ik in Gent persoon
kijn die liberaal waar van gedach maar die
een wissel die moest verschijn niet kon be-
taal of een schuld aan een persoon niet kon
voldoen, dat ik zijg dat ik zulke mijnschen
kijn die tot 4 en 500 frank werd beloof in-
dien de katholiek de zegepraal behield. Gij
verstaat niewaar wat voordeel zij dan had
van voor de katholiek te stijm. En met som-
mige zijlf werd nog een ander middel ge-
bruikt dat was van onder hun oog een bank-
briefje van 500 frank in twee te scheur, hun

(134) Maeneyts (= Maenhouts) : die van Maenhout.

(135) Verplijt : verplet.

eene helft ervan, waarmee zij eigenlijk niets
waar, te geef voor de kiezing en hun te zijg
dat zij het ander hijlf zou gekreeg heb ach-
ter de kiezing; indien de katholiek won.
Welnu, mijneers de raadsheer, gij verstaat
hoe dat alles de bisschoppelijke schatten,
die alles heb betaal, heeft verarmd. Er moet
absoluut een middel word gevond om weer-
om gjld in de kas te brijng, en ziehier wat
de biskops die de chefs zijn van ons partie
en aan wie wij blijndelings moet gehoor-
zaam gedecideer. Luister wel want dat is
terzijfdertijd de schoonst middel die ooit
is uitgepijns om ons terzelfertijd dat wij
weer om weer gjld in de kas te krijg terzelf-
dertijd voor eeuwig en altijd van de geus
te verlos.

Mulle vaagt zich een oogenblik den mond af, en herneemt met luider stem : Ziehier
wat de bisschop heb gedecideer : Van ieder
groot gemeent in de land zal een getal wijl-
stijllende en goeddijnkende persoon zich
voor een korte tijd met hunne vrouw en
huishoud naar Congo begeef om aldaar een
kolonie te sticht. Als de kolonie zal zijn in
gank zal de overheid van hier eerst begin
met er - zooals ik u vroeger reeds in een
vroeger zijting heb vermeld - al de geus-
schoolmeesters naar stuur. Daarna zal al-
lengerhand de andere liberaal van alle stiel
en fonctions worden aangelokt, belooning
zal hun zoogezegd hier door het gouverne-
ment word toegestaan om hen gjnder te
doen blijf en 't land bebouw en de fabriek
in te richt en een voor een, als wij zullen
zien dat alles gjnder wijl gaat, zal ons

vriend terug mag keer en de geus daar laat. Dan zal ineens groot belasting wordt gehijgd op 't geen dat van gijnder komt en zoo zal ons partie haar doel heb bereikt, ten eerste gijld in de kas, ten tweede de geus aan de deur.

Mulle, hijgend van zoolang te spreken, zwijgt eenige stonden en vraagt aan Remi De Vos dat dezen hem een glas water zou halen.

REMI DE VOS : Ei godonke, gen gaat toch zeker geen klaar pompwater drinken, voor azoo n'en rijken heere, 'tmoe zeker een halveken cognac in zijn ?

MULLE : (*zeer haastig*) Nee, nee, nee, nee Remi, geene cognac.

REMI : Ei godonke, os zuiken heeren pompwater drinken, wa moeme wij tons doen. (*Hij gaat al brommende de deur uit*).

MULLE : (*voortsprekend*) Zooals gij allemaal weet mijneers de raadsheer, is hier nu ook rust in de gemeent. Wij zijn, God zij gelooft, van de geus verlos. Ik geloof dat ik met rust mij eenigen tijd van mijn parochie mag verwijderen. Daarom, mijneers de raadsheer, wijl ik u kijgbaar maak, hetgeen ik heb gedecideer en hetgeen ik van zijlf in persoon als opperhoofd, het deel der Congokolonie te gaan sticht, dat *Nevèle* als groote gemeente, en volgens de orders der bisschoppen, is gehouden te volbreng, en de personen te designeer die mij moeten vergezyl. *Eene uitdrukking van onuitsprekelijke verwondering staat op de aangezichten der raadsheeren te lezen.*

LAMBRECHT : Ei..... Ei..... Ei.....

MORTIER : (*Lambrecht het woord afnemend*) Ei.....

VREEZE : (*Mortier het woord afnemend*) Ei.....

BOSSCHAERT : (*Vreeze het woord afnemend*) Ei..... ja maar, Meneer den Bron, 't es zeker om er ons mee te ... da ge da zegt.

MULLE : (*zeer ernstig*) Neen, neen, Bosgaer, 't is au contraire heel serieus.

AL DE RAADSHEEREN TE GELIJK : Ei, sakerdeeke.

POMADE : Da es en opofferinge aan de belangen van de gemeente, Hé ?

AL DE RAADSHEEREN : Ei, Da schilt toch te veele ! (136).

BOSSCHAERT : Jammaar, alij, Meneer den Bron, hoe reitte daar naartoe ?

MULLE : Wij zuil daar naartoe vaar Bosgaer, met de nieuwgemaak stoomboot van Mr Meheus.

BOSSCHAERT : Ei, verdeeke, ... ei, ... Prosper Dias reit zekers ook mee ?

MULLE : 't Is wijl mogelijk, Bosgaer, 't is t' geen wij gaan beginnen decideer. Ik en meneer Scijlp hijl alreeds eenige persoon in de gedacht, maar aangezien wij gaan voor een kolonie te sticht wij moet zorg van wat alle soort van ambacht te heb. Elk ga daar naartoe met zijn huishoud. Wijl als er nu zijn die daar met hun kijnders wil blijf woon, wijl wijl wijl toch gaan om een kolonie te sticht, zijl moog daar blijf indien zijl wijl zijn.

POMADE : (*belangstellend*) Voor hoelang zou azoo weg zijn Mr Léonce da ge denkt ?

MULLE : Voor azoo vier maand, nie meer.

POMADE : Ei, 'k ga ik tons ook mee ... Ei; Juul Meheus die ga van eigen ook mee, Meneer Léonce ?

MULLE : Juul Meheus ? Wijl natuurlijk, als commandant van de F R O L I C (137). Mr Adolf

(136) "Dat gaat toch te ver !"

(137) Naam van de "stoomboot". Engels woord met de betekenis "fuif, grap". Was het bestaan van die boot inderdaad een grap

ga ook mee; (138) wij zullen gaan waar wijl- demans zijn.

BOSSCHAERT : (*tegen de sekretaris*) Hoe zegt hij daar ? 't VROUWELIJK ? (139). Es da dat hij wil zeggen alij dader da van doen es, alij om die - hoe heet hij da dan - die kolonie te stichten ?

DE SEKRETARIS : (*in stilte*) Ei zoet wel zeker; da es zeker de naame van Meheus e stoomboot.

BOSSCHAERT : Hoe dade ? Ei, 'k meendege da hij JAN- TJE KAAS heetege.

DE SEKRETARIS : Jantje Kaas, sakerdzuu. Waarom da- de ?

BOSSCHAERT : Ei daar te wille van de jaren dertig alij, dan ze zeien alij, da Minnens tons anders gezind waren (140) of nu.

POMADE : Allons, heeren, allons; een beetje aandacht os 't u belieft. Me gaan overgaan tot het be- noemen der personen die moeten meegaan. Meneer Adolf wilde gij beginnen os 't u blieft ?

BOSSCHAERT : (*onderbrekend*) Jammaar, Meneer den Bron, zoen ze allemaal willen meegaan, peis- de gij, die die me nui gaan uitsteken (141)

van Buysse of hadden Minne en Meheus (allebei nijveraars, die o. a. een transportschip bezaten) zich inderdaad een soort plezierboot laten maken ? In 1885 schreef Cyriel Buysse zijn nooit gepubliceerde *Wandelingjes voor het Veld - Korte Schetsen door Neveling*. (Neveling is wel een samenvoeging van Ne- vele en Loveling). De eerste "wandeling" droeg de titel *De oude mosselman*. Op het handschrift van die "wandelingjes" (in het bezit van dhr. A. JANSSENS) staat een soort stoomboot getekend, eveneens met de naam FROLIC. In de mast hangt een wimpel waarop geschreven staat : NOUME OSSENLAND (zie verder in de tekst en voetnoot 155).

(138) Nl. Adolf Minne.

(139) Satirisch bedoelde vervorming van "Frolic".

(140) Nl. Hollands gezind.

(141) Uitsteken : uitkiezen.

BOSSCHAERT : (*Vreeze het woord afnemend*) Ei..... ja maar, Meneer den Bron, 't es zeker om er ons mee te ... da ge da zegt.

MULLE : (*zeer ernstig*) Neen, neen, Bosgaer, 't is au contraire heel serieus.

AL DE RAADSHEEREN TE GELIJK : Ei, sakerdeeke.

POMADE : Da es en opofferinge aan de belangen van de gemeente, Hé ?

AL DE RAADSHEEREN : Ei, Da schilt toch te veele ! (136).

BOSSCHAERT : Jammaar, alij, Meneer den Bron, hoe reitte daar naartoe ?

MULLE : Wij zullen daar naartoe vaar Bosgaer, met de nieuwgemaak stoomboot van Mr Meheus.

BOSSCHAERT : Ei, verdeeke, ... ei, ... Prosper Dias reit zekers ook mee ?

MULLE : 't Is wijl mogelijk, Bosgaer, 't is t' geen wijl gaan beginnen decideer. Ik en meneer Scijlp hijl alreeds eenige persoon in de gedacht, maar aangezien wij gaan voor een kolonie te sticht wij moet zorg van wat alle soort van ambacht te heb. Elk ga daar naartoe met zijn huishoud. Wijl als er nu zijn die daar met hun kinders wil blijf woon, wijl wijl toch gaan om een kolonie te sticht, zijl moog daar blijf indien zijl wijl zijn.

POMADE : (*belangstellend*) Voor hoelang zou azoo weg zijn Mr Léonce da ge denkt ?

MULLE : Voor azoo vier maand, nie meer.

POMADE : Ei, 'k ga ik tons ook mee ... Ei; Juul Meheus die ga van eigen ook mee, Meneer Léonce ?

MULLE : Juul Meheus ? Wijl natuurlijk, als commandant van de F R O L I C (137). Mr Adolf

(136) "Dat gaat toch te ver !"

(137) Naam van de "stoomboot". Engels woord met de betekenis "fuij, grap". Was het bestaan van die boot inderdaad een grap

- ga ook mee; (138) wij zuil gaan waar wijl- demans zijn.
- BOSSCHAERT : (*tegen de sekretaris*) Hoe zegt hij daar ? 't VROUWELIJK ? (139). Es da dat hij wil zeggen alij dader da van doen es, alij om die - hoe heet hij da dan - die kolonie te stichten ?
- DE SEKRETARIS : (*in stilte*) Ei zoet wel zeker; da es zeker de naame van Meheuses e stoomboot.
- BOSSCHAERT : Hoe dade ? Ei, 'k meendege da hij JAN- TJE KAAS heetege.
- DE SEKRETARIS : Jantje Kaas, sakerdzuu. Waarom da- de ?
- BOSSCHAERT : Ei daar te wille van de jaren dertig alij, dan ze zeien alij, da Minnens tons anders gezind waren (140) of nu.
- POMADE : Allons, heeren, allons; een beetje aandacht os 't u belijft. Me gaan overgaan tot het be- noemen der personen die moeten meegaan. Meneer Adolf wilde gij beginnen os 't u blijft ?
- BOSSCHAERT : (*onderbrekend*) Jamaar, Meneer den Bron, zoen ze allemaal willen meegaan, peis- de gij, die die me nui gaan uitsteken (141)

van Buysse of hadden Minne en Meheus (allebei nijveraars, die o. a. een transportschip bezaten) zich inderdaad een soort plezierboot laten maken ? In 1885 schreef Cyriel Buysse zijn nooit gepubliceerde *Wandelingjes voor het Veld - Korte Schetsen door Neveling*. (Neveling is wel een samenvoeging van Nevele en Loveling). De eerste "wandeling" droeg de titel *De oude mosselman*. Op het handschrift van die "wandelingjes" (in het bezit van dhr. A. JANSSENS) staat een soort stoomboot getekend, eveneens met de naam FROLIC. In de mast hangt een wimpel waarop geschreven staat : NOUME OSSENLAND (zie verder in de tekst en voetnoot 155).

(138) Nl. Adolf Minne.

(139) Satirisch bedoelde vervorming van "Frolic".

(140) Nl. Hollands gezind.

(141) Uitsteken : uitkiezen.

- bij maniere van spreken ?
- POMADE : (*in een lach schietend*) Ei neens zeker ! Ze zillen zeker in opstand komen tegen de be- velen van Meneer de Bodega.
- MULLE : (*haalt minachtend de schouders op zonder een woord te spreken en ook al de andere raadsheeren hebben eenen glimlach van medelijden voor Bosschaert's ondervraging, op de lippen. Lampaert schijnt alhoewel sla- pend een schimpende beweging te hebben.*)
- POMADE : Allons, Meneer Adolf. Wie es den eerste dië voorstelt os 't u blijft ?
- MINNE : Brabander, als docteur en accoucheur.
- MULLE : (*het hoofd knikkend*) Wijl, heel wijl, dat is een parfaite acquisition.
- AL DE RAADSHEEREN : Ei, natuurlijk, da es eenen die ge nie missen en kunt.
- POMADE : Wie nog meneer Adolf ?
- MINNE : Boozer, als schoolmeester.
- MULLE : Wijl, heel wijl, annoteer gij sekretaris ? Gij weet, niewaar, da de dames ook mee gaan.
- DE SEKRETARIS : (*haastig regels trekkend langs een blad papier*) Ja, ja ik, Meneer Léonce, maar nie te zeer (142) os 't u blijft dak den tijd ei van z'op te schrijven.
- POMADE : Mij moogde ook opschrijven als notaris, da wete ne waar, secretaire, maar wie nog, Mijnheeren ?
- HANSSSENS : Ei zoemer de sekretaris ook nie bij pakken, da es ginder toch ook van doene ? (143)
- DE SEKRETARIS : (*rood van verbaasdheid*) Ik, sakerdzuu, wa zoe 'k ik daar gaan doen ?
- HANSSSENS : Ei ge zeg gij dade.

(142) Zeer : vlug.

(143) Van doen zijn : nodig zijn.

- POMADE : Ei sekretaris... 't denkt het mij ook da ge daar heel wel zoet zijn. (*In eenen lach schietend*). 'k Zeit ommers ook, Meneer Léonce, dat gij ginder ook meest van al succes zoet hen (144).
- MULLE : (*ook lachend*) Wijl ja, secretaire, ik vijnd dat ook; gij zijt daar bovendien zeer van doen, wij moet een secretaire heb.
- DE SEKRETARIS : (*bijna weenend en wanhopig zijne armen uitstekend*) Ei maar M. den borgemeester, es da nui en lichaam lijk e 'k ik hen om over zee te gaan ?
- MULLE : Wijl en ik dan, bijk ik zoveel beter pijsde gij ?

De sekretaris vuurrood van innige gramschap, teekend al rammelende zijn eigen naam op.

- POMADE : (*zegepralend*) Wie nog, Mijnheeren ?
- DIAS : Zoo, Van de Walle, als tafelknecht.
- MULLE : Wijl, heel wijl.
- MINNE : Emiel Dobbels, als muziekmeester.
- VREEZE : Guustje Bettens, als slachter.
- LAMBRECHT : Nootje, als herbergier.

De sekretaris teekent onophoudend op. Bosschaert, die reeds eenige stonden in gedachten zit verzonken richt schielijk het hoofd, naar M. de Bodega wenkend.

- BOSSCHAERT : Ei meneer den bron, os da azoo es lijk of ge zegt alij da ge gijnder gaat voor volk aan te kweeken alij, denkt ou niet da ge zoudt beter zijn mee palingen azoo lijnk Bruno Loontjes en Tjeef Mortier ?
- MULLE : (*ondervragend en met gefronste wenkbrauwen*) Wie, wat ? die Loontjes die gijnder al die kijnders heeft ?

(144) Sekretaris Defraeye was zwaarlijvig.

- BOSSCHAERT : Ja, en Tjeef Mortier daar uit de Vierboomstraat alij,
- MULLE : Bij waarachtig neen, Bosgaer, wat zoen wij met al die kijnders gaan doen ? De colons (145) mag gijnder wel kijnders koop, maar wij wijllen hoegenaam niet heb dat er van hier meegaan.
- POMADE : Ei ja, ge zoudt daar en spelleken mee èn op den stoomboot.

De andere raadsheeren vinden ook dat zulks niet mogelijk is.

- BOSSCHAERT : Ja maar alij kijk 'k en zegge 'k da maar bij manier van spreken alij. 'k Gedraag ik mij aan de meerderheid.
- MULLE : Die ook zou kunnen meegaan volgens mij ware Sieske Haerincq als blikslager.
- MORTIER : Ei dijn, meneer den bron, hoe heet hij daar, Fernand Callens, zoudt hij ook nie mee rijen als kleermaker ?
- MULLE : Ja wijl, Mortier, ja wijl en die wij saperlote toch ook nie moog vergeet is Feel Sierens als kuiper.
- REMI DE VOS : Ei godonke, ge moet er dan Triphon Brugeman tons ook bijpakken als greelmaker (146).
- MULLE : Hij wijl hij mag ook mee ... ui ... weet gij van nog andere Mijneers de raadsheer ?

Al de raadsheeren den vinger aan 't gebogen voorhoofd blijven eenige stonden in aandacht vol gepeins verzonken.

- BOSSCHAERT : Ei, meneer den bron, 'k zou al gelijk nog willen en vrage doen als 't mij toegelaten es.

(145) Colon : kolonist.

(146) Greelmaker : gareelmaker.

- MULLE : Wijl zeker Bosgaer, wat is het ?
- BOSSCHAERT : 't En is maar M. den Bron dage gij daar zeit alij, dan de wijfs ook mogen meerijen, maar wie gader tons meegaan mee de die die lijnk M. Adolf en de sekretaris die geen wijf en hen ?
- MULLE : (*nadenkend*) Saperlotte, 't is ook waar, wij zou dat moeten designeer. (*Tot Pomade*). Wie zoe me doen meegaan mee de sekretaris, notaris ?
- POMADE : (*ook nadenkend*) Verduveld, da dijnck... ui... pastoor Vossens meissen hier nog ware ! Bah ! 'k zou 'k ik M. Liefmans (147) zuster pakken of beter Pelagie Lampaert... Ei laat hem zelve kiezen.
- MULLE : Ei, wijl ja wij zuil het azoo doen, maar Adolf ui ...
- POMADE : (*met stiller stem*) Ho ! ei 'k zoe 'k ik eene van zijn meissens pakken, t' en es toch voor nie lang, en 't ergste dader van kan komen es...
- BOSSCHAERT : (*onderbrekend*) 't En es maar, alij M. den Bron, dak 'k ik zoe voorstellen van Madame Minne ook mee te doen zie, os z'iemand ee voor mee te rijen ! ...
Wie zoeme mee heur doen meegaan alij ? ...

Het antwoord van Mulle hierop is niet verstaanbaar daar zich schielijk in de straat een luid gedruisch van wagens of karren laat hooren...

- BOSSCHAERT : (*rechtstaande en door het venster kijkend*) Ei dijnck ... Tiste van Madame Minnens, mee zijn kerre. (*Hij keert op zijne plaats terug*).
- MULLE : Enfin, wijl zuil dat wel decideer. Sekretaris

(147) Toen onderpastoor te Nevele.

- wijlde gij nu ne keer de lijst aflees.
- DE SEKRETARIS : 1. Mr en Mme. Mulle als opperhoofd, 2. Mr en Mme Meheus als kapitein van de Frolic, 3. Mr Adolf Minne als grondeigenaar, 4. Mr en Mme de Braban ...
- MINNE : (*onderbrekend*) Ui sekretaris achter den naam van Mr Adolf zuilt gij moet zet, vergezeld van ... ui ... hoe is haar naam dan ? Ei, Mr Léonce zoet nie genoeg zijn van te zetten, vergezeld van ... ui ...
- POMADE : Vergezeld van een vrouwspersoon bij voorbeeld en me zoen 't zelfde kunnen doen met de sekretaris en voor Madame Minne. Die lijst zal van eigens moet geafficheerd worden, ewaar. Zoo iedereen en moe da precies nie weten wie da d'er mee d'ongetrouwde meegaat.
- MULLE : Wijl ja, wijl zuil azoo doen. Wijl gij voortlees, secretaris.
- DE SEKRETARIS : (*hernemend*) 3. Mr Adolf Minne dus als grondeigenaar en vergezeld van een vrouwspersoon; 4. Mr en Mme de Brabander als accoucheur, 5. Boozer als schoolmeester, 6. Mr en Mme Schelpe als notaris, 7. Ikke, als ... saperbleu, Mr Léonce, zoudet daar toch geen middel zijn mij daar niet te laten. 'k En kan ik verdomme nie weg. Wie gader mijn kantoor doen en de stamnet toe Fitors ?
- MULLE : (*glimlachend*) Hoor, secretaire, gij moet mee. Wij heb u absoluut van doen.
(*De sekretaris wanhopig en rood van gramscap leest voort met eenen zucht* : 8. Ivo Van de Walle, als tafelknecht, 9. Emile Doe-bels, als muziekmeester, 10. Guustje Bet-tens, als slachter, 11. Notjen, als herbergier, 12. Siesken Harinck, als blikslager, 13. E-

miel Appeel, als schoenmaker, 14. Fernand Callens, als kleermaker, 15. Feel Sierens, als kuiper, 16. Triphon Bruggeman, als gareelmaker, en 17. Madame Minne als grondeigenaares en vergezeld van eenen manspersoon.

MULLE : Heel wijl Sekretaris. Wij zuil dees lijst afficheer aan 't stadhuis. De vertrijk is vastgestijld op den 15 Juli aanstaand en indien er nog persoon zijn die begeer mee te gaan, zij kun hun naam in het sekretariat komen opgeef.

AL DE RAADSHEEREN : Ei ja, precies. *Enkele van hun schijnen in hun ondervestzak naar iets te zoeken; dit schijnt ook aan Mulle iets te herinneren.*

MULLE : Ui, mijnheers de raadsheer, 't is waar, 'k moet u nog iets communiqueer; ik zie dat gij naar uw knikkers zoekt, om te stijm eu gij zuil die nie meer van doen heb... ui mijnheers de raadsheer zooals gij weet heb ons séance n'en heelen tijd geen plaats meer gehad (148) omdat men ons op alle manieren belachelijk maakte door spotschrijft op onze zitting uit te deel. Gij weet ook, mijnheers de raadsheer, dat ik dan aan een groote overheid uit Gent had gevraag om de geusen die ik veronderstel dat gedaan te heb, te mogen poursuiveer, maar dat ik daar niet bij in geluk. Alleenlijk heeft mij die groote overheid uit Gent gezeg dat er een heel gemakkelijk middel bestond om niet meer belachelijk te zijn. Gij ziet, zegde hij mij, dat het met uw manier van knikkers stemmen is dat men den spot drijft. Welnu, zijt ge niet van de eenparigheid van uw gemeente-

(148) Dat strookt eigenlijk niet met de werkelijkheid (zie blz. 118).

raad verzekerd ? vroeg hij mij. Ik antwoordde van Ja, dat ik er heel zeker van was. Ei wijl, zegde hij, strijd dan niet meer maar doet dan aan uw gemeenteraad een certificaat, dat hij altijd in alle omstandigheden met eenparige stemmen van uw gedacht zal zijn, dat is al veel gemakkelijker. Meneers, ik had u vergeet dat te zeg, maar ik was zoodanig zeker van uw eenparigheid, dat ik daar dan ook zijlf geen belang in stijld.

Nochtans aangezien wij daar nu van spreek wij zuil straks als de zitting gedaan is, dat certificaat teekenen in de secretariat om niet meer te vergeet.

Al de raadsheeren na bevestigend geknikt (149) te hebben, steken de reeds uitgehaalde knikker weerom in den zak,

MULLE : Nu, mijnheers de raadsheer, er blijft nog een laatste ding te decideer, zooals ge ziet aan de lijst hierboven, gaan ik en meneer Schijlp 't is te zeggen den borgemeester en den schepenen naar Congo mee. De bestuur der parochie blijf dus aan u alleen, M. Dias over; maar nu, M. Dias is een oud man en opdat de geus die hier nog blijf, hem in ons afwezigheid niet te veel zou plaag, en ongemak aandoen, zou ik wijl van gedacht zijn, van degene van die geus die min of meer tendance hên, om sedert ons victorie al onze kant over te komen, die in 't een of 't ander handel drijf, door eenige commande te favoriseeren. Ik zou bv. dijk dat het niet waar contrarie van aan Vervijn, daar ... ui ... hoe heet hij dan van zijn voornaam ... ui ... Stijl Ververne, die nu weerom van

(149) Allusie op de "knikkers".

opinie is veranderd, van deze keer heel zeker voor de catholiek gestijmt heeft ... ui... van hem bv. eer dat wij vertrijk eene levering kool of twee te laten doen, waarmee hij zou ... ui ... (*opkijkend op eene beweging van M. Dias*) (150) ui waarmee zeg ik ... ui ... (*opnieuw omkijkend*) ui ... wat scheelt er dan M. Dias ? ui ... ui ... gij zijt niet van gedacht ... ui ...

- DIAS : (*purperrood en onderbrekend*) Sakerdzuu ! ... Wa da 'k ik hier moe hooren. Nondedzuu ... kolen van den ... Ik die heel z' leven slave geweest ei... ik die alles gedaan heb om die kasseie te Landegem te beletten langs waar zij mij de concurrentie zouden kunnen doen, ik da moeten afstaan; Nondedzuu ! ...
- MULLE : (*verschrikt*) Ha maar calmeer, M. Dias, calmeer. Wij zijl da niet doen, als gij daar teeg komt, da' was maar een manier van spreek. Wij zuil voort kool bij u haal ... ui ... breng mij nog 4000 pond kool.

(*Tot Schelpe, met grove, stille stem in 't fransch*).

Monsieur Schijlp dites donc à ces paysans qu'ils lui fassent aussi une commande; nous devons faire attention à Dias, savez-vous. Ils pourront redevenir libéral (151).

- SCHELPE : Ho ! il n'y a pas précisément danger maintenant; les catholiques ont une trop forte majorité, mais enfin il vaut toujours mieux de faire attention (152).

(150) Die inderdaad ook juist kolenhandelaar was.

(151) "Mijnheer Schelpe; zeg tegen die boeren dat zij ook een bestelling doen bij hem; wij moeten opletten met mijnheer Dias, weet je, zij zouden weer Liberaal kunnen worden".

(152) "Ho ! Er is nu niet direkt gevaar ! de katholieken hebben een te sterke meerderheid, maar enfin, het is altijd beter op te passen".

Hij staat van zijn plaats op en gaat in stilte eenige der boerenraadsheeren spreken. Intussen is Dias eenigszinds bedaard.

- MULLE : Meneers de raadsheer, ik he ui ... maar een ding meer te zeg ... ui ... (*op dit oogenblik hoort men wederom een groot gerucht in de straat, een stem namelijk die luidkeels iets uitroept*).
- MULLE : (*zich onderbrekend*) Wat is dat ? ... *Al de raadsheeren wenden ook schielijk het hoofd naar de vensters en luisteren aandachtig.*
- DE STEM UIT DE STRAAT : VOORUIT ! ... VOORUIT ! (153). DE STAD GENT ! ... Veroordeling van Vandersmissen, volksvertegenwoordiger en moordenaar.
- MULLE : (*van zijn stoel opspringend*) Wat ! is die gredi daar weerom, diezijlfde aan wie ik heb verbod die revolutionnair gazet nog te N E - V E L E te verkoop (153)... Remi ! ... jaag hem seffens van de parochie.

(153) Ook in België waren de socialistische ideeën stilaan gaan doordringen. Op de Eerste Internationale (28 september 1864 te Londen) was tenandere al een Belgische delegatie aanwezig. Hoewel aanvankelijk erg versnipperd (o. a. orthodoxe Marxisten en anarchisten Bakoeninisten) kwamen de Belgische socialisten in 1885 toch tot de oprichting van een (eendrachtige) Belgische Werkliedenpartij. In die gunstige wending had de Gentse groep o.l.v. (eerst) Edmond VAN BEVEREN en (later) Edward ANSEELE een belangrijk aandeel. In 1884 richtte ANSEELE het eerste socialistische dagblad in België, *Vooruit*, op. De socialistische militanten gingen in die pionierstijd hun bladen (o. a. *Vooruit*) ook op de Vlaamse buiten verkopen. In vele dorpen werden zij daarbij erg mishandeld door een opgezuide massa. Vaak ook werd hen de verkoop van hun "slechte blaadjes" gewoonweg verboden, zoals te Nevele (raadszitting van 29 april 1886).

REMI DE VOS : *(naar zijn sabel springend aan de deur)*
Hijn zal hier godonke nie lang loopen.
Remi is zoo geweldig om zijn sabel uit de deur, waartegen hij geschoord staat, los te rukken, dat dezen hem uit de hand vliegt en nog al ne fermen knip in Mortier's oor gaat geven. Remi zonder omkijken loopt haastig de deur uit...

MULLE : *(in hevige ontsteltenis)* Dat is dégoutant !
... Zij breng de volk in opstand. Ze zuil nog maak dat hier word lijk in Ierland waar de boer aan hunne propriétairs hunne pacht niet meer wijl betaal en zijlfs de propriétairs kapot maak die hun die verpacht.

*Intussen hoort men een hevige woordenwisseling in de straat.
Al de menschen komen aan de deur ...*

MULLE : *(het venster opentrekend en naar buiten roepend)* Remi, als hij nie gewijlig is, aal de gendarmen.

REMI : Ei godonke, hij verkoopt geen gazetten, hij gee ze voor niet weg, en da es hem nie verbon, zegt hij ...

MULLE : *(zich haastig tot de raadsheeren wendend)*
Mijneers de raadsheer, wij zijn in gevaar van ons leven kwijt te geraak. Zijt gij eenparig om zijlf de uitdeeling voor niet van de gazinges te verbien ?

Eenparig geknik - In de straat verergert het gejoel, jongens met klompen komen toegesnel, door brullende honden achtervolgd. Een rijtuig dat reutelend voorbijrijd verpletterd schier een oud wijveken.

MULLE : *(met luider stemme van uit het venster)*
Remi, de gemeenteraad komt daar te stijm dat geen gazet mag uitgedeeld worden, zelfs

voor niet ... (154).

DE MAN MET DE GAZETTEN : *(met nijdige stem en dreigend de vuist naar Mulle ballend)* Gij zijt ge juist ne niet, alst later maar geen diena-miet en es. *(Mulle, verschrikt, sluit haastig het venster).* Allengerhand verdwijnt het gerucht in de straat.

MULLE : *(wier ontsteltenis eenigszins over is)*
Mijneers de raadsheer, ik heb maar een woord meer te zeg, dat is dat de kolonie, welke wij in den Congo ga formeer, den naam zal draag van NOUME-ASSIALAND, 't is te zeggen in 't vlaamsch:
"NIEUW-OSSENLAND" (155).
Mijneers de raadsheer ik wensch geluk en prospérité aan de nieuw kolonie, die ons voor goed van de geuzerij zal verlos. Wij zijn al kameraad die er naartoe gaan, daarom roep ik met enthousiasme : Vive Noumé - Vive het nieuwe Ossenland ! ...

AL DE RAADSHEEREN : *(met geestdrift herhalend)*

MULLE : Merci, Heeren, wijl merci. De zitting ga voort. *Al de raadsheeren staan recht en verlaten de zaal - (beneden in den gang).*

VREEZE : *(tegen Dias)* Zoe e mij van de weeke geen 3000 pond kolen kunnen brengen ?

DIAS : Ja, Ja, wanneer ? Ei 'k zal u zeggen, overmorgen, zonder feite (156) zulle !

VREEZE : Wel, heel wel, M. Dias.

(154) Op de raadszitting van 9 juni 1886 is inderdaad ook het "onvergeld uitdelen" van zulke geschriften verboden.

(155) Waarschijnlijk een eigen creatie van Buysse. Misschien wou hij hiermee (o. a.) ook de enigszins zwaarlijvige sekretaris De-fraeye treffen, die zich tenandere gedurende heel de raadszitting helemaal niet in zijn schik voelt.

(156) Feite : fout.

MORTIER en LAMBRECHT : Wanneer komt u koolscheep toe, M. Dias ?

DIAS : Maandag peis ik, Tiste ! ...

DEZELFDE : Ei M. Dias, we zouden er elk een duizend pond of vier willen uitlossen.

DIAS : Tiste en Charel, ga e ne keer mee om een djuurken (*tot Vreeze*) ga e ook mee Leo-naard ?

(*Alle vier trekken de herbergzaal binnen*).

DE SEKRETARIS : (*tegen Bosschaert*) Sakerdzuu, laat hem maar zitten ze kl... mij ook genoeg mee uldre Congo ! ... 'k moe 'k ik daar sakerdzuu ook naartoe.

BOSSCHAERT : Ja maar alij, ten es maar, sekretaris...

DE SEKRETARIS : Tut, tut, tut, wat geeft dat ? Zijn meissen kan er om komen, gelijk den andere keer. Trekteerde gij toe Vitors mee en halveken ? ...

BOSSCHAERT : Ja ik, 'k ei daar vandage nog een nieuwe veulen merrie gekocht aan Slock van Wontergem en 'k geloove dat er zal afmeugen.

DE SEKRETARIS : Ja en wa zeit 't wijf ervan ?

BOSSCHAERT : Ei gie verd... ei wa zoe ze zij gaan zeggen ?

Beiden verlaten al lachend het sekretariaat.

BOSSCHAERT : (*in den gang nog eens naar boven kijkend*) Verdomme ei, 'k hoor hem ronken ei tot hierenter. Hij ee hij zeker gebrouwen (157) van den nacht ?

DE SEKRETARIS : (*zich aan de balustrade vasthoudend om de trappen van 't stadhuis af te gaan*). Ei wel, hij kan zijn bier nu kruihen, (158) sakerdzuu !

PETRUS III

(157) Emiel Lampaert was inderdaad bierbrouwer.

(158) Kruihen (= kruien) : vervoeren.

6. SLOTBESCHOUWINGEN

6.1. De waarheidsgetrouwheid van Buysse's "verslagen"

Uit het vorige - vooral de voetnoten bij de tekstuitgave - is ongetwijfeld al gebleken dat wij in Buysse's pamfletten geconfronteerd worden met reële *personen*. Gesprekken met (oud-)Nevelenaren, de lektuur van andere lokale geschriften uit die tijd (krantenartikels, doodsprentjes en de getuigenissen bij het *Schoolonderzoek* van 1879) en niet het minst de studie van Buysse's sterk met Nevele verbonden literair werk van latere datum maakten ons verder duidelijk dat die personen er in hun *opvattingen, karaktertrekken en spreekgewoonten* heel raak en levensecht in getypeerd zijn. Die typeringsgave vormt tenandere een van de grote kwaliteiten van zijn hele literaire produktie.

Verder bieden die teksten onbetwistbaar een getrouwe weergave van de *mentaliteit* die toen op het Vlaamse platteland (in ons geval in de Nevelse gemeenteraad anno 1885-86) heerste : twee personen - de kasteelheer en de deken hebben het er voor het zeggen en de anderen kunnen alleen "knikken".

Op één punt eindigt in Buysse's "verslagen" (gedeeltelijk) de "Wahrheit" en begint de "Dichtung" (d. w. z. de satire) : nl. de werkelijke agenda van de op de korrel genomen raadszittingen. Om dat te kunnen nagaan hebben wij Buysse's versie vergeleken met de officiële notulen van de Nevelse raadszittingen (159). Hier gaat de gelijkenis dus (meestal) niet meer op, al willen wij er uitdrukkelijk op wijzen dat die afwijkingen zeker niet altijd op rekening van Cyriel Buysse geschreven hoeven te worden, in die zin dat die officiële notulen in de meeste gevallen natuurlijk maar een "gestroomlijnde", "gekuiste" versie van de werkelijke zit-

(159) Hierbij mochten wij op de zeer gewaardeerde hulp rekenen van het personeel van het Nevelse gemeentesekretariaat.

tingen bieden, terwijl de op persiflage beluste jonge Buysse uiteraard vooral aandacht op de "petits histoires" die dergelijke samenkomsten ongetwijfeld kruidden.

In het algemeen kunnen wij konstateren dat Buysse's "verslagen" en de officiële notulen steeds meer van elkaar gaan afwijken: in het eerste "verslag" volgt hij de officiële agenda nog op de voet, maar in het vijfde, het laatste, is er nog amper één raakpunt(je). Een korte concrete vergelijking zal een en ander ongetwijfeld duidelijker maken:

- Cyriel Buysse's EERSTE verslag heeft in hoofdzaak betrekking op "een definitieve regeling der schoolkwestie". Naar het einde toe, maar onvoorzien, komt even de inhuldiging van burgemeester Mulle ter sprake. De officiële notulen (evenals die van Buysse gedateerd op 13 januari 1885) zijn uitsluitend aan de schoolkwestie gewijd. De Raad heeft op die vergadering beslist dat:

- 1) de gemeenteschool van Pattyn behouden blijft
- 2) een tweede gemeenteschool in dezelfde lokalen opgericht wordt (dus in feite een fusie)
- 3) J.-L. Verbiest titularis wordt van de hoogste klas (met de knapste leerlingen), B. Pattyn van de middenklas en hulponderwijzer F. Dierick van de laagste klas
- 4) het godsdienstondericht gegeven zal worden door "de persoon door de Geestelijke Overheid aan te stellen".

Er valt dus, qua inhoud, een grote gelijkenis te bespeuren met Buysse's "verslag". Alleen over de geplande inhuldiging van burgemeester Mulle wordt in de notulen met geen woord gerept.

- Het TWEEDE verslag van Buysse heeft eigenlijk alleen nog maar de datum gemeen met de officiële notulen. Het is volledig gewijd aan het voordragen van een kandidaat (De Wash) voor de vakante betrekking van politiekommissaris. Op de eigenlijke vergadering kwamen - officieel andere zaken ter sprake.:

- 1) de organisatie van een landbouwtentoonstelling
- 2) een onderzoek naar de mogelijkheid om, gezien de belangrijkheid van de gemeente, een plaats van politiekom-

missaris vakant te laten verklaren

3) men is het erover eens dat weer kinderen van Vosselare naar de nieuwe Nevelse gemeenteschool mogen komen.

- Buysse's DERDE en VIERDE verslag vallen zelfs al op een dag dat er helemaal geen gemeenteraadszitting was en de reële zittingen uit die periode vermelden geen enkel van Buysse's "agendapunten": nl. de benoeming van een nachtwacht (1 april!) en een felicitatiebrief aan koning Leopold II voor zijn Kongopolitiek (9 april 1885). Verder valt in de officiële notulen niets te bespeuren over het feit dat de zittingen uit die tijd plaatsgehad zouden hebben op een "nieuwe stoomboot" van dhr. Meheus. Vermeldenswaard is enkel dat op de zitting van 30 april dhr. H. Sadones met algemene stemmen (in de notulen: "briefjens!") als kandidaat-politiekommissaris voorgedragen werd.

- De VIJFDE en laatste "zitting" van Buysse is, op de kopie die wij er toevallig van onder ogen kregen, niet gedateerd. Volgens de inhoud moet ze omstreeks midden juni 1886 gesitueerd worden: Mulle spreekt er over de (voor de Katholieken succesrijke) verkiezingen die net achter de rug zijn (in werkelijkheid hadden die begin juni 1886 plaats) en naar het einde van de vergadering toe stipuleert hij dat zij op 15 juli naar Kongo vertrekken.

In de officiële notulen vonden wij voor die periode alleen een vergadering op 9 juni 1886. Over die hele Kongokwestie wordt daar echter met geen enkel woord gerept. Toch is er in het verslag van die zitting een raakpunt met Buysse's pamflet: aan het politiereglement van Nevele wordt dan nl. een clause toegevoegd die ons onmiddellijk doet denken aan het incidentje dat Buysse beschrijft i. v. m. de man die het socialistische dagblad VOORUIT komt uitdelen (zie blz. 111). Voortaan is het in Nevele verboden zonder toestemming vanwege de burgemeester dagbladen of "welkdanige drukwerken of geschriften" op de openbare weg "onvergeld" uit te delen (op de zitting van 29-4-1886 was al de verkoop van dagbladen enz. in dezelfde omstandigheden verboden!)

Aan de andere kant komt in Buysse's "verslag" (van 9 juni 1886 ?) iets voor wat openlijk in strijd is met de werkelijkheid. Op een bepaald moment laat hij Mulle zeggen dat de "séances" een hele tijd niet hebben plaatsgehad omdat zij belachelijk gemaakt werden. Welnu, in 1886 waren er te Nevele niet minder dan 15 gemeenteraadszittingen, waarvan die op 9 juni al de zevende was.

Uit dat overzicht mogen wij dus wel konkluderen dat Cyriel Buysse's "Verslagen ..." een (geslaagde) mengeling zijn van waarheid en verzinsel.

6.2. Buysse's ware bedoelingen

Na al het vorige kan dit punt vrij bondig afgehandeld worden. ROEMANS' karakterisering van deze stukjes als "*geschreven zonder eenige litteraire pretentie, alleen uit louter genoegen om het gedoe van de kleinzielige dorpsnotabelen en uit spotlust om de vaak plezierige dorpspolitiek*" (160) is ongetwijfeld (te) eenzijdig en o. i. zelfs gedeeltelijk onjuist. Ook H. VAN PUymbrouck's typering "... *uit louter kortswijl, enkel en alleen om de grap : Cyriel Buysse begon te schrijven zonder de minste literaire bedoeling...*" (161) kan ons niet bevredigen. Beiden zien in de 26-jarige Buysse nog teveel de "stoute jongen", die zijn schrijverschap nog niet au sérieux neemt en alleen maar eens een goeie "happening" op touw wil zetten in het "stille" Nevele. Het valt weliswaar niet te ontkennen dat de jonge Buysse een grappenmaker was (162), maar in hun oordeel over zijn "verslagen" verliezen beide geleerden toch een aantal zaken uit het oog, waardoor de jonge auteur uiteindelijk niet ten volle gegeven wordt wat hem toekomt : het Nevele van de jaren 1880 was allesbehalve een stil dorp en wie het in die tijd openlijk tegen de kasteelheer (en de deken) durfde op

(160) R. ROEMANS, *o. c.*, blz. 105.

(161) H. VAN PUymbrouck, *o. c.*, (ed. 1929), blz. 18.

(162) In Nevele konden wij in dat verband nog enkele anekdotes optekenen.

te nemen, moest m. i. eerder moed dan lef hebben. Die moed putte Cyriel Buysse aan de ene kant uit een eerlijke sociale bekommernis (zie blz. 55 tot 57) en een oprecht geloof in een rechtvaardiger verdeling van het materiële en geestelijke goed, aan de andere kant uit het duidelijk besef dat hij het nodige talent bezat om zijn satire "af" te maken, nl. een aangeboren zin voor nauwgezette observatie, rake typering en natuurlijke verwoording. In 1885 was hij immers helemaal niet meer aan zijn literair proefstuk toe (163) : al gedurende een vijftal jaren had hij zorgvuldig maar in stilte aan een weliswaar nog ongepubliceerd oeuvre gewerkt, wellicht aangemoedigd door zijn tante Virginie LOVELING, maar heel waarschijnlijk ook gehinderd door zijn zakelijke, autoritaire vader, die het schrijven van boeken wel als tijdverlies zal hebben beschouwd. Cyriel Buysse verspreidde zijn "gemeenteraadsverslagen" dus waarschijnlijk *niet* zonder enige literaire pretentie, maar beschouwde ze integendeel, zoals wij al eerder in deze studie gesuggereerd hebben, misschien juist als een opportune schakel in de opbouw van zijn literaire carrière : door een geslaagde satire op het vaak kleinmenselijke gedoe van zijn vaders vroegere politieke tegenstanders kan hij ernaar gestreefd hebben om binnen de eigen familie de laatste weerstand tegen zijn ideaal, een schrijversloopbaan, op te rollen.

6.3. De waarde van Buysse's "Verslagen"

Op *litterair* vlak treffen wij in die stukjes al de meeste kwaliteiten van zijn later oeuvre aan : *scherpe observatie, rake typering, kernachtige verwoording*, kortom, de eigenschappen van een rasecht *verteller* vallen de lezer ervan onmiddellijk op. Buysse weet echter niet altijd die kwaliteiten in een juiste dosering aan te wenden. Daardoor is de voor-

(163) Zie hiervoor vooral A. VAN ELSLANDER, *o. c.*, blz. 26 en A. SCHELSTRAETE, *Cyriel Buysse. Zijn Nevelse periode (1859-1896)*. Onuitgegeven licentieverhandeling - Rijksuniversiteit Gent, 1960.

stelling van de feiten, zelfs door een satire, wel eens al te fel gechargeerd. In 1885 kunnen wij dat nog op rekening van zijn jeugdige overmoed schrijven, maar ook zijn later, zuiver literair werk lijdt daar wel eens onder : o. a. in het slot van *Het Leven van Rozeke van Dalen* (1905), *'t Bolleken* (1906) en vooral in *Het Ezelken* (1910) valt dat als een lichte dissonant op. Zijn proza uit de jaren 1920 is in dat opzicht bepaald gaver.

Afgezien van die kleine tekortkoming en zijn nog houterige hantering van het Nederlands (de dialogen in het Nevels dialect daarentegen zijn erg vlot) zijn Buysse's *Verslagen over den Gemeenteraad van Nevele* meesterlijk in hun genre. In het totale oeuvre van de schrijver zijn zij het best te vergelijken met zijn niet al te omvangrijk toneelwerk, dat in recente tijd nog heel vlot opvoerbaar is gebleken.

Voor een beoordeling van hun *historische* waarde moeten wij twee zaken duidelijk van elkaar onderscheiden : het doorgeven van *feitenkennis* en de uitbeelding van de *tijdsgeest*. Zoals hierboven al is gebleken hoeven wij het eerste eigenlijk niet in Buysse's teksten te gaan zoeken : hij was op de eerste plaats literator. Het tweede krijgt de lezer van de *Verslagen over den Gemeenteraad van Nevele* echter op een weergaloze manier voorgeschoteld. Een levendiger en tegelijk vollediger beeld van de mentaliteit op het Vlaamse platteland (in casu Nevele) naar het einde van de 19e eeuw toe kan de hedendaagse lezer nog moeilijk verlangen na de lectuur van Buysse's pamfletten. Alleen het latere werk van dezelfde schrijver kan daar, bovendien in een kunstiger vorm, nog enkele genuanceerder aspecten aan toevoegen.

Terecht karakteriseerde Aug. VERMEYLEN het oeuvre van de Nevelse schrijver als "het volledigste openlucht-museum van echte Vlaamsche mensen", al vinden wij Prof. VAN ELSLANDER'S typering geslaagder doordat zij uitdrukkelijker op de literaire (naast de historische) kwaliteiten van Cyriel Buysse's geschriften wijst : "*zijn kracht lag ongetwijfeld in de evocatie van "Arm Vlaanderen", waarvan hij het beeld voor latere geslachten op ontroerende en onvervang-*

bare wijze heeft vastgelegd" (164)

29 februari 1972

JOHAN TAELEMAN

(164) Zie blz. 27.